

LUONTOKUVITUKSET LUONNON REPRESENTAATIOINA

luontokuvitusten luonteen ja
tehtävien tarkastelua

Marjaana Sivonen

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Lapin yliopisto**Tiedekunta:** Taiteiden tiedekunta**Työn nimi:** Luontokuvitukset luonnon representaatioina - luontokuvitusten luonteen ja tehtävien tarkastelua**Tekijä:** Marjaana Sivonen**Koulutusohjelma:** Graafinen suunnittelu**Työn laji:** Pro gradu -tutkielma**Sivumäärä:** 103**Vuosi:** 2021**Tiivistelmä:**

Tarkastelen tutkimuksessani luontokuvituksia ja luontokuvittamista graafisen suunnittelun kenttään kuuluvana ammattimaisena toimintana. Päättökimuskysymyksenä on, millaisia luonnon representaatioita luontokuvitukset ovat. Teoreettisilta lähtökohdiltaan kyseessä on representaatiotutkimus, joka perustuu Hallin (1997), Seppäsen ja Väliiverrosen (2012) sekä Mäkirannan (2015) esittämiin näkemyksiin representaation luonteesta. Lisäksi tutkimuksessa painottuu Seppäsen (2005) käsitys tuotannon tutkimisesta kaupalliseen käyttöön tehtyjen kuvitusten merkityssisältöjen aukaisijana. Luontokuvitusten viestinnällisiä tehtäviä kartoittavassa osiossa saatuja tuloksia verrataan Salon (2000) ja Rantasen (2007) luokituksiin aikakauslehtikuvien viestinnällisistä tehtävistä.

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa aineistoa koottiin haastattelemalla ammattikuvittajia. Vastausten perusteella määriteltiin, että luontokuvitukset ovat kuvittajien omiin kokemuksiin, havaintoihin, muistoihin, valokuviin, näytteisiin tai muihin vastaaviin lähteisiin pohjautuvia representaatioita luonnosta, jotka tehdään joko käsin tai digitaalisesti piirtämällä ja maalaamalla. Tyyllillisesti luontokuvitukset pyrkivät useimmiten realistiseen ja naturalistiseen esittämistapaan, mutta tyylin valinta riippuu kuvituksen käyttötarkoituksesta ja voi sisältää myös vapaampaa tulkintaa. Samasta haastatteluaineistosta ilmeni, että luontokuvituksille ominaiset viestinnälliset tehtävät voidaan luokitella viiteen pääkategoriaan, joita ovat luonnon representointi, kuvittajan oman kokemuksen ja kiinnostuksen välittäminen, tiedon välittäminen ja opettaminen, esteettiset tehtävät ja vaikuttamistehtävä. Lisäksi luontokuvittamista tarkasteltiin ammattimaisena toimintana neljän suomalaisen ammattikuvittajan esittelyn avulla.

Tutkimuksen toisessa osassa analysoitiin Suomen Luonto -lehden vuonna 2020 julkaisemien kuvituskuviin sisältöä ja todettiin, että käsin tehdyissä luontokuvituksissa luontoa representoidaan yleensä realistisen lajikuviituksen avulla. Lisäksi Suomen Luonto -lehden toimituksen ammatilaisia haastattelemalla selvisi, että kaikki tut-

kimuksen edellisessä osiossa määritellyt luontokuvituksen viestinnälliset tehtävät toteutuvat myös Suomen Luonnossa julkaistuissa kuvituksissa, ja että kuvitusten valintaan osallistuvat kaikki ne ammattilaiset, jotka kyseistä juttua työstävät. Tutkimukseen sisältyy myös taiteellinen osio, jossa hyödynsin analyysivaiheessa kerättyä tietoa tekemällä itse kaksi kuvitusta Suomen Luonto -lehden artikkeliin.

Tutkimuksen perusteella valokuvat dominoivat Suomen Luonto -lehden kuvituksina, mutta käsin tehdyillä kuvituksilla on merkittävä rooli silloin, kun artikkelin aihe on abstrakti, aiheeseen ei ole saatavilla valokuvia, tarvitaan teknisiä ratkaisuja, joihin valokuva ei pysty, sekä kun lajikuvittamiseen tai infografiikkaan haetaan visuaalista vaihtelua ja yhtenäistä tyyliä.

Avainsanat: luonto, kuvitus, graafinen suunnittelu, representaatio, haastattelututkimus, luontolehdet

Sisältö

Tiivistelmä:	2
Esipuhe	4
1 Johdanto ja tausta	5
2 Kulttuurinen viitekehys	10
2.1 Luontokuvittamisen historiaa	10
2.2 Valokuvaus todellisuuden representaationa	18
2.3 Piirros todellisuuden representaationa	21
2.4 Suomen Luonto -lehti	24
3 Teoreettinen viitekehys	28
3.1 Käsitteiden määrittelyä	28
3.2 Aiheesta tehdyt aiemmat tutkimukset	30
3.3 Representaatiotutkimuksen luonne	32
3.4 Mediaesityksen tuotannon tutkiminen	34
3.5 Aikakauslehtikuvien tehtäviä ja käyttötarkoituksia	35
4 Aineisto ja menetelmät	38
4.1 Luontokuvituksen määrittelyä	38
4.2 Luontokuvitusten tehtäviä	41
4.3 Luontokuvittamisen ammattilaisia	46
4.4 Luontokuvitukset ja niiden tehtävät Suomen Luonto lehdessä	59
4.4.1 Luontovalokuvat ja luontokuvitukset luonnon representaatioina	59
4.4.2 Luontokuvitus kuvittajan kokemuksen ja kiinnostuksen välittäjänä	63
4.4.3 Luontokuvitusten muut tehtävät	70
4.5. Kuvitusten valinta julkaistavaksi	73
4.5.1 Valokuvan ja kuvituksen roolijako	73
4.5.2 Ammattilaisten työnjako julkaisuprosessissa	77
5 Taiteellinen osio	80
6 Tulokset	87
7 Pohdinta	93
LÄHTEET	98

Esipuhe

Haluan lämpimästi kiittää kaikkia niitä ihmisiä, jotka mahdollistivat tämän tutkimuksen tekemisen. Alkuvaiheessa sain loistavaa aineistoa lukuisilta ammattikuvittajilta, jotka ystävällisesti vastasivat kyselyyni luontokuvituksen luonteesta. Nämä vastaukset avasivat näkökulmia, joiden avulla tutkimus pääsi vauhtiin. Monet kiitokset teille kaikille!

Aivan keskeistä oli Suomen Luonnon Art Director Hanna Kahranahon tarjoama tilaisuus tutustua luontokuvittamiseen aikakauslehden näkökulmasta sekä haastattelujen että oman tekemisen kautta. Yhtä lailla suuret kiitokset ansaitsevat myös Suomen Luonnon päätoimittaja Heikki Vasamies, toinen Art Director Marika Eerola, ja kaikki muut lehden rautaiset ammattilaiset, jotka kiireisinä työpäivinänsä löysivät aikaa kommentoida luontokuvittamista omista näkökulmistaan. Olen kiitollinen myös Tiede Luonto -lehden Art Director Riku Koskelolle hänen kommentistaan.

Tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa erityisen arvokasta oli luontokuvitukseen erikoistuneiden ammattilaisten ystävällisyys ja avuliaisuus luontokuvittajan työtä ja kuvitusnäytteitä koskevien aineistojen hankinnassa. Siitä kiitän lämpimästi Jari Kostetia, Juha Ilkkaa ja Laila Nevakivi-Huovista. Ihailen töitänne ja lahjakkuuttanne!

Olen kiitollisuudenvelassa myös Kuvittaja -lehdelle, Metsästys ja Kalastus -lehdelle, Suomen Metsästysmuseolle sekä Helsingin Sanomille niiden kautta hankituista aineistoista. Lisäksi haluan osoittaa lämpimät kiitokset ohjaajaleni professori Silja Nikulalle sekä Lapin yliopistolle, joka tarjosi keski-ikäiselle alanvaihtajalle ainutlaatuisen tilaisuuden päästä pohjoiseen laajentamaan horisonttiaan.

*Ilomantsissa syksyllä 2021
Marjaana Sivonen*

KUVA 1. Lapsuuden lintupiirustus. Kuva: Marjaana Sivonen, 1982.

1 Johdanto ja tausta

Löysin laatikoita siivotessa kaksitoistavuotiaana tekemäni piirustuksen. Siinä näkyy talitaisia, peippoja ja västäräkkejä poikasineen kukkivalla niityllä (kuva 1). Muistan käyttäneeni lintujen piirtämisen apuna lajioppaan piirroskuvituksia, mutta työ pohjautui myös omiin havaintoihin ja kuvitteluun. Meillä oli omakotitalon pihassa suuri lintulauta, jonka siivekkäitä vierailijoita minä, äitini ja isoäitini seurasimme innokkaasti. Luonto oli perheessämme läsnä monella muullakin tavalla. Keräsimme marjoja ja sieniä ja harrastin isän kanssa mato-onkimista, mikä vei meidät kesäisin retkille harvaanasutulle rajaseudulle. Äiti oli puolestaan erityisen kiinnostunut kasveista, ja hänen innostuksensa tarttui minuunkin. Opin jo alakouluiässä tunnistamaan kaikki helposti löydettävissä olevat lajit, kun keräsin vapaaehtoisesti omaa kasviota.

Aikuisiksi tultuani työskentelin pitkään englannin kielen opettajana. Kiinnostus visuaalista ilmaisua kohtaan ei kuitenkaan laantunut, joten päädyin opiskelemaan graafista suunnittelua. On sääli, ettei nimenomaan luontokuvittamista voi Suomessa opiskella missään. Graafisen suunnittelun opinnoissakin kuvittaminen on vain

yksi monista erillisistä osa-alueista, ja luontokuvittaminen puolestaan kuvittamisen harvinainen alalaji. Koska tutkielmaopinnot joka tapauksessa tarjoavat tilaisuuden syventyä itseä kiinnostavaan aiheeseen, oli itsestään selvää valita nimenomaan luontokuvittaminen pro gradu tutkimukseni aiheeksi.

Luontoon liittyvien kuvien tekemisellä on todella pitkä historia, joka liittyy monin tavoin graafiseen suunnitteluun. Harvinaisuudestaan huolimatta ala tarjoaa tälläkin hetkellä töitä joillekin ammattilaisille, jotka kokevat olevansa nimenomaan luontokuvittajia. Osa heistä myös julkisesti käyttää tätä nimikettä itsestään. Siksi on yllättävää, miten vähän luontokuvittamista on tutkittu nimenomaan graafisen suunnittelun näkökulmasta. Tutkielmani pyrkii paikkaamaan tätä aukkoa ja tuottamaan ajantasaista tietoa luontokuvittamisen käytännöistä. Haluan tehdä alalla toimivien ammattilaisten työtä näkyväksi ja tunnetuksi, ja tätä kautta nostaa luontokuvittamisen arvostusta.

Koska yhden tutkielman puitteissa ei ole mahdollista perehtyä luontokuvittamisen kaikkiin mahdollisiin käyttökohteisiin, keskityn tarkastelussani erityisesti Suomen Luonto -lehden kuvituksiin. Koska se täyttää tänä vuonna 80-vuotta, tuntuu erityisen ajankohtaiselta kartoittaa, miten sen parissa työskentelevät kuvittajat laativat kuvituksia lehteen ja millaisia heidän tekemänsä kuvitukset ovat.

Mitä luontokuvitukset sitten pohjimmiltaan ovat? Koska kyseiselle termille ei ole löydettävissä valmista virallista määritelmää, luontokuvituksen olemuksen määrittäminen on olennainen osa tutkimusta. Oma alkuoletukseni on, että luontokuvittaminen on käsin tehtyä kuvittamista, jonka aiheena on luonto. Luonto -termin sisältöä voi puolestaan valottaa tieteen termipankista löytyvällä kielitoimiston sanakirjassa esitellyllä määritelmällä, jonka mukaan luonto merkitsee *maaperää sekä vesi- ja ilmakehää kasveineen ja eläimineen varsinkin vain vähän tai ei ollenkaan ihmisen muokkaamana elinympäristönä* (Tieteen termipankki, 2021).

Kameran avulla tapahtuva luontovalokuvaus on käsin tehtyä luontokuvittamista paljon tunnetumpaa ja yleisempää ja sitä on tutkittu laajemmin. Luontovalokuvia käytetään myös huomattavasti enemmän luontoaiheisten aikakauslehtien kuvituksena. Tästä syystä tähän tutkimukseen sisältyy myös jonkin verran valokuvien ja erityisesti luontovalokuvien ominaisuutteen pohdiskelua. Aikakauslehdissä valokuvakuviutus on ikään kuin sääntö, josta käsin tehdyt kuvitukset muodostavat poikkeuksen. Tällöin säännön ymmärtäminen auttaa hahmottamaan myös poikkeusta, eli sitä, millaisissa viestinnällisissä tilanteissa käsin tehtyjen kuvitusten käyttö kuitenkin on toimiva ratkaisu.

Tutkimuksen yleisenä tarkoituksena on siis tutkia luontokuvittamisen luonnetta ja laatia käyttökelpoinen määritelmä luontokuvituksen käsitteelle. Teoreettinen taust-

ta kumpuaa representaatiotutkimuksesta ja sen mukaisesti päätutkimuskysymyksenä on:

Millaisia luonnon representaatioita luontokuvitukset ovat?

Representaation tutkimukselle on tyypillistä tarkastella visuaalisia esityksiä myös tuotannon tutkimisen näkökulmasta, ja tästä syystä tutkimukseen kuuluu kolme apukysymystä:

Millaisia ammattilaisia luontokuvittajat ovat ja miten heidän tekemänsä luontokuvitukset syntyvät?

Mitä viestinnällisiä tehtäviä luontokuvituksille on löydettävissä graafisessa suunnittelussa?

Miten kuvituksia valitaan julkaistavaksi Suomen Luonto -lehteen?

Kaikki löydetty vastaukset auttavat hahmottamaan, millainen erityisluonne luontokuvittamisella on ammattimaisen visuaalisen suunnittelun kentällä.

Tutkimus etenee niin, että luvussa kaksi käsittelen luontokuvittamisen historiallista taustaa. Se paljastaa, miten luontokuvitusten mahdollisuudet representoida luontoa ovat aina olleet sidoksissa käytettävissä oleviin välineisiin ja tuotantoteknologiaan. Esittelen myös muutamia kiinnostavia kuvittajia ja julkaisuja, joita voidaan pitää nykypäivän luontokuvittajien ja Suomen Luonto -lehden varhaisina edeltäjinä. Sen jälkeen kartoitan lyhyesti realistisen valokuvauksen ja piirtämisen ominaisluonteita keskenään kilpailevina tuotannollisina tapoina representoida todellisuutta. Tarkastelen piirtämistä myös kuvataiteen perinteiden näkökulmasta, koska sekä luontokuvittamisessa että impressionistisessa taiteessa on kyse samankaltaisesta kokemusten ja elämysten tallentamisesta piirtämällä ja maalaamalla toisten katsottavaksi. Luvun viimeisessä alaluvussa esittelen, millainen aikakauslehtijulkaisu Suomen Luonto on.

Luvussa kolme siirryn analyttiseen viitekehykseen. Siellä käyn läpi tutkimukseen liittyvät käsitteet ja kartoitan, millaista luonnon representaatioihin liittyvää tutkimusta on tehty aikaisemmin. Samalla selviää, mikä on tämän tutkimuksen suhde representaation tutkimuksen eri alalajeihin ja miten se pohjautuu Seppäsen (2005) näkemyksiin visuaalisen viestinnän tuotannon tutkimisesta. Tässä luvussa tutustutaan myös Salon (2000) ja Rantasen (2007) laatimiin luokitteluihin aikakauslehtikuvitusten yleisistä viestinnällisistä tehtävistä.

Luvussa neljä käsittelen aineistoa ja sen keräämistä. Osion alussa tarkastelen luontokuvittamista yleisellä tasolla. Luvut 4.1 ja 4.2 perustuvat suomalaisille ammat-

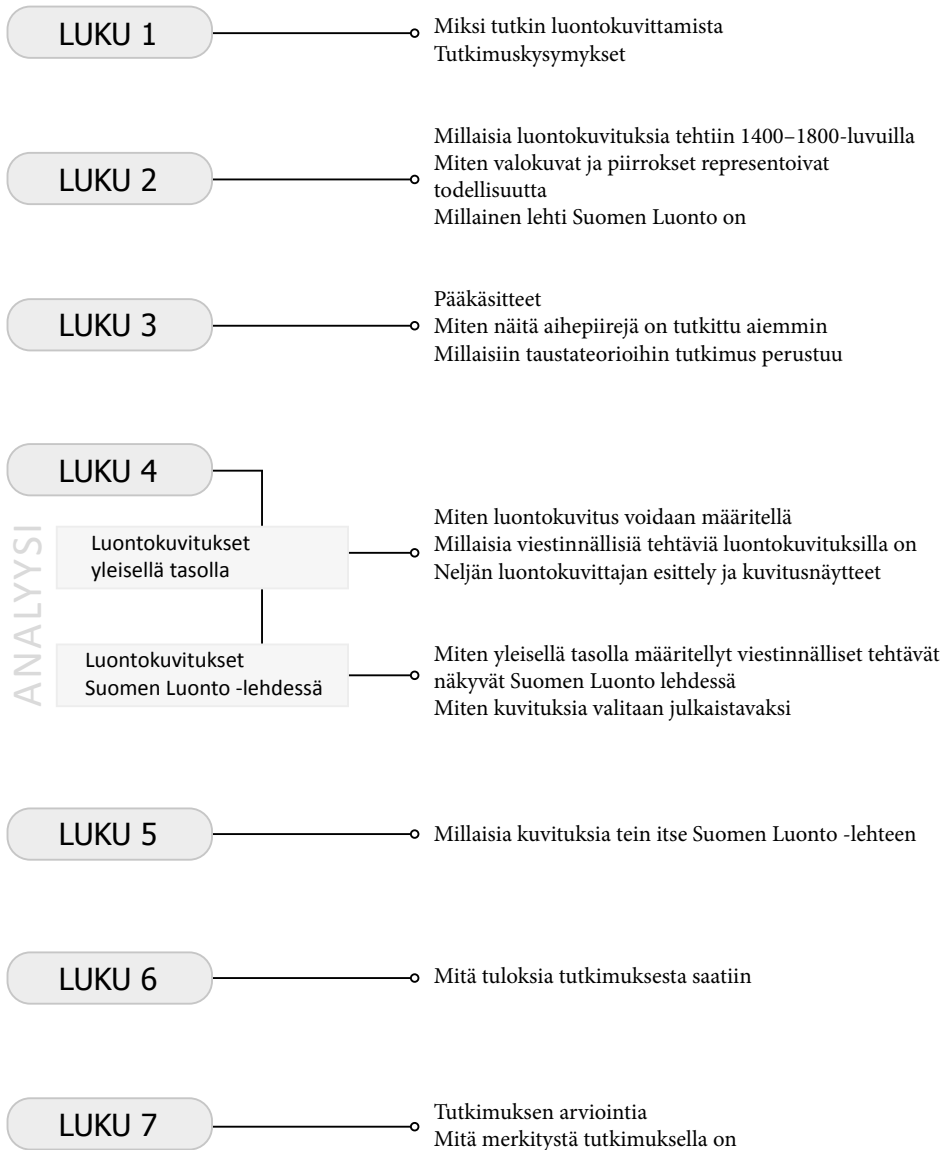
tikuvittajille tehtyyn haastatteluun, jossa heitä pyydettiin määrittelemään, mitä luontokuvitukset ovat. Poimin haastatteluaineistosta olennaisia yksityiskohtia ja kokoan niitä suuremmiksi teemoiksi, jolloin selviää, mitä viestinnällisiä tehtäviä luontokuvituksilla ammattilaisten mielestä on. Sen jälkeen esittelen neljä suomalaista luontokuvittamisen ammattilaista ja näytteitä heidän tekemistään luontokuvituksista.

Alaluvussa 4.4 siirryn tutkimaan luontokuvituksia Suomen Luonto -lehdessä. Ensin analysoin lehdessä vuonna 2020 julkaistuja valokuvia ja käsin tehtyjä kuvituksia ja pohdin, miten ne representoivat luontoa. Sen jälkeen selvitän, miten yleisellä tasolla tehdystä tarkastelusta löydetyt luontokuvituksen viestinnälliset tehtävät toteutuvat nimenomaan tässä lehdessä julkaistuissa kuvituksissa. Lopuksi tarkastelen, miten kuvituksia valikoidaan julkaistavaksi ja millaisena valokuvien ja käsin tehtyjen kuvitusten roolijako tässä valintatilanteessa näyttäytyy.

Luku viisi muodostaa tutkimuksen taiteellisen osion. Tutkin siinä luontokuvittamista käytännön työskentelyn kautta tekemällä itse kaksi kuvitusta Suomen Luonto -lehdessä julkaistavaan artikkeliin. Lukuun sisältyy selostus kuvitusprosessin vaiheista ja katsaus siitä, millaisia viestinnällisiä tehtäviä omista kuvituksistani on löydettävissä.

Kuudennessa luvussa tiivistän tutkimuksen päätulokset ja tarkastelen niitä laajemmin teoreettisen viitekehyksen tarjoamista näkökulmista. Lopuksi luvussa seitsemän pohdiskelen, miten tutkimus onnistui ja mikä voisi olla luontokuvituksen merkitys tulevaisuudessa. (Ks. kaavio 1)

Toivon, että keräämäni tieto tulee hyödyttämään muitakin luontokuvittamisesta ja aikakauslehtikuvittamisesta kiinnostuneita sekä tarjoamaan kiehtovaa luettavaa kaikille visuaalisesti suuntautuneille luontoharrastajille.

KAAVIO 1. Tutkielman rakenne etenemiskaaviona

2 Kulttuurinen viitekehys

2.1 Luontokuvittamisen historiaa

Luontokuvittamisella on pitkä ja värikäs menneisyys, jonka esihistoriallisena alkupisteenä voidaan pitää eri puolilta maailmaa löytyneitä luolamaalauksia. Ne eivät tietenkään ole painotuotteita eivätkä siten edusta graafista suunnittelua, mutta vaikuttaa siltä, että myös niissä on kyse luontohavaintojen tallentamisesta piirtämällä ja maalamalla. Esimerkiksi Ranskan Lascauxissa sijaitsevista luolista on löydetty 15 000–10 000 ennen ajanlaskumme alkua tehtyjä maalauksia, joissa villejä eläinlajeja on kuvattu hämmästyttävän elävästi. Koska piirretyissä eläimissä on usein nähtävillä keihäiden jättämiä merkkejä, on ajateltu, että piirroksilla olisi myös ollut ritualistisia merkityksiä ja että niitä kenties käytettiin riiteissä, joiden tarkoituksena oli tuoda metsästysonnea. (Meggs 2021, 6–7.)

Tuhansia vuosia myöhemmin roomalaiset loivat pohjaa tieteelliselle luontokuvittamiselle piirtämällä havaintojaan valtakuntansa kasvi- ja eläinlajeista (Dickenson 1998, 7). Keskiajalla tiedon tallentaminen kirjojen muotoon yleistyi etenkin luostareissa. Materiaalina käytettiin eläinten nahasta valmistettua pergamenttia, jolle tekstit ja kuvat piirrettiin käsityönä. Suurin osa munkkien valmistamista teoksista liittyi uskontoon, mutta käsikirjoituksiin tallennettiin myös kuvauksia ja kuvituksia yrteistä ja niiden lääkinällisistä vaikutuksista. (Meggs 2021, 46, Watkins, 2021.)

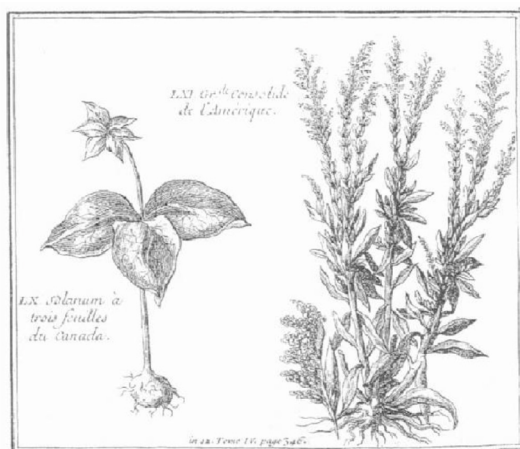
Keskiajan loppupuolella kirjojen tuotantomäärät kasvoivat. Lisääntyvä kaupankäynti ja varallisuus johti lukutaitoisten ihmisten määrän lisääntymiseen myös kirkollisten virkojen ulkopuolella kauppiaiden keskuudessa, mikä lisäsi kirjojen kysyntää. Toinen olennainen tekijä oli valmistusmenetelmien jatkuva kehitys. Paperin valmistustaidon tulo Eurooppaan oli mullistus, jonka ansiosta kirjoihin käytettävissä olevaa materiaalia oli saatavilla huomattavasti enemmän kuin aikaisemmin. Lisäksi kirjojen tuotanto nopeutui, kun tekstejä ja kuvitusten ääri viivoja alettiin painaa puulaatoilla. Kuvitukset tosin jouduttiin edelleen värittämään ääri viivojen painamisen jälkeen yksitellen käsityönä. (Meggs 2012, 69.)

Tällaisesta painotekniikasta on esimerkkinä vuodelta 1485 peräisin oleva kasvio, jossa esitellään saksalaisia villiyrttejä ja niiden lääkinällisiä käyttötarkoituksia hyvin yksinkertaisten puupiirroskuvitusten ja niitä selittävien tekstien avulla (kuva 2). (Furlong 2015, 66.) Useimmat keskiajalta säilyneet käsin tehdyt tieteelliset kuvitukset liittyvät nimenomaan kasvitieteisiin ja kasvien lajipiirteiden kuvaamiseen (Baigrie 1996, 7).

Kun Gutenberg alkoi vallankumouksellisesti painaa tekstiä irrallisilla metallikirjasimilla 1400-luvun puolivälissä, kirjojen määrä kasvoi räjähdysmäisesti (Meggs 2012, 73). Kuvitukset tehtiin silti vielä tässäkin vaiheessa erikseen joko kokonaan käsin piirtämällä tai puulaatoille kaiverrettuina. 1500-luvun loppupuolella kuparilaatoille kaivertaminen mahdollisti vapaamman ja tarkemman ääriviivan käyttämisen luontoaiheiden kuvauksessa. Sen avulla luontoa pystyttiin esittämään huomattavasti yksityiskohtaisemmin ja realistisemmin (kuva 3). (Meggs 2012, 17, 116.)

KUVA 2. Esimerkki 1400-luvulta kasvioon tehdystä puupiirroksesta. Furlong: Treasures from UCL, s.67.

KUVA 3. Esimerkki 1700-luvulta tehdystä kuparikaiverruksesta. Dickenson: Drawn from Life: Science and Art in the Portrayal of the New World, s.101.

Merkittävin yksittäinen tapahtuma luontokuvitusten historiassa oli vuosi 1492, kun Kolumbus löysi Amerikan. Samalla löydettiin lukemattomia uusia eläin- ja kasvilajeja ja maisematyyppejä, jollaisia Euroopassa ei ollut koskaan nähty. Nykyajan ihmisten on vaikeaa hahmottaa, miten suuresta asiasta oli kyse. Yhtäkkiä saatiin tietää, että maailma olikin paljon suurempi, kuin mitä oli luultu. Tämä vastaisi tilannetta, jossa nyt yhtäkkiä löydettäisiin elämää joltakin toiselta planeetalta. Millaisen kiinnostuneisuuden vyöryn ja mediahuomion se aiheuttaisikaan, ja miten paljon kysyntää se toisi kaikenlaisille visuaalisille esityksille, joiden avulla uusia lajeja ja elinympäristöjä voitaisiin tuoda ihmisten nähtäville! Koska 1400-luvulla kameraa ei ollut vielä keksitty ja verbaalinen kieli oli riittämätön kuvailemaan uusia lajeja, silminnäköjien piirroksille avautui valtavat markkinat. Niiden kautta uutta todellisuutta voitiin representoida selvemmin, nopeammin ja tehokkaammin. (Cuadrado 1997, Dickenson 1998, 243.)

Aluksi kuvitusten tarkkuuteen ei kiinnitetty erityistä huomiota ja uusien lajien kuvaukset saattoivat olla kaukana siitä, miltä ne oikeasti näyttivät. Sillä ei ollut väliä, koska katsojilla ei joka tapauksessa ollut mahdollisuutta verrata piirroksia objektiiviseen todellisuuteen. Tässä vaiheessa uutta maailmaa kuvaavien luontokuvitusten viestinnällinen tehtävä olikin lähellä nykyajan lööppejä ja klikkiotsikoita: mitä oudompi, sen parempi, koska niin saatiin yleisö varmasti kiinnostumaan. (Dickenson 1998, 228.)

Kasvilajien kuvaaminen (botanical illustration) oli kuitenkin jo 1500–1700-luvuilla keskimäärin selvästi tarkempaa ja realistisempaa kuin eläinten kuvaaminen (zoological illustration) (Dickenson 1998, 17), mikä johtui monista asioista. Kasveista oli helpompaa hankkia näytteitä ja niiden kasvutapa näkyi kuivatuistakin yksilöistä selvemmin kuin vaikkapa eläinten tyyppilliset asennot kuolleista eläimistä, joiden sisälmykset oli poistettu. Kasveja on myös helpompaa luonnostella niiden oikeissa kasvuympäristöissä, koska ne pysyvät piirtämisen aikana paikallaan, kun taas liikkuvien eläinten tarkka piirtäminen muistinvaraisesti ja puhtaasti näköhavainnon pohjalta oli huomattavasti haastavampaa. Kaikkien lajien dokumentointi on tietenkin myös aina ollut riippuvainen kuvittajien kyvystä representoida luontoa ja siihen ovat vaikuttaneet referenssimateriaalien laadun ja saatavuuden lisäksi millaisia materiaaleja ja menetelmiä kuvien tekemiseen on ollut käytettävissä. (Dickenson 1998.)

Kirjassaan *Drawn from life: science and art in the portrayal of the New World* Dickenson kertoo 1600- ja 1700-luvuilla eläneistä lintukuvittajista. Esimerkiksi George Edwards, Francis Willughby ja John Ray olivat kaikki suurimmaksi osaksi itseoppineita, ja heitä yhdisti vahva henkilökohtainen kiinnostus luonnonhistoriaan. He matkustelivat niin paljon kuin tuohon aikaan oli mahdollista, mutta siitä huo-

limatta he eivät aina pystyneet tarkkailemaan kaikkia kuvaamiaan lajeja luonnossa niiden oikeissa elinympäristöissä vaan joutuivat usein tekemään kuvituksia myös pelkästään kuolleiden ja täytettyjen näytekappaleiden perustella. Todennäköisesti juuri tästä syystä heidän kuvituksissaan esiintyvien lintujen asennot eivät aina vaikuta nykyihmisen näkökulmasta luonnollisilta. (Dickenson 1998, 4–7.)

Kuvitusten vaihtelevasta laadusta huolimatta uusista lajilöydöksistä ja niihin liittyvistä luonnonhistoriallisista teoksista muodostui nopeasti valtava trendi, missä kasvava kysyntä ruokki kasvavaa tarjontaa. Onkin kiinnostavaa, miten selvästi jo 1700-luvulta lähtien luontokuvittamisessa on ollut kyse ammattimaisesta ja kaupallisesta toiminnasta.

Kirjoihin kootun luonnontieteellisen tiedon kysyntää lisäsi myös tieteellisen tutkimuksen ja koulutuksen vaikutusvallan kasvu. Cambridgen yliopisto perustettiin jo vuonna 1209, ja vähitellen yliopistoja alettiin perustaa muuallekin Eurooppaan. Sitä mukaa ilmeni kasvavaa tarvetta oppikirjoille. (Meggs 2012: 4, 55–56.) Löytöretkien ja aiemmin tuntemattomien lajien kuvailu herätti Euroopan tiedepiireissä kiinnostusta kotoperäistenkin lajien dokumentointia kohtaan, etenkin kun kehittyvä lääketiede tarvitsi tietoa kasvilajeista käyttääkseen niitä potentiaalisina lääkkeinä. 1600–1700-luvuilla valtavirtaan nousseen valistusajattelun mukaisesti tiedemiehet pyrkivät jatkuvasti hahmottamaan, selittämään ja hallitsemaan maailmaa empiirisen tutkimuksen kautta, ja tämä ajattelutapa vaati kuvittajia esittämään lajeja mahdollisimman totuudenmukaisesti. (Baigrie, 1996, 4; Dickenson 1998, 229–231, 243.)

Suurvalta-ajan Englannissa 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa siirtomais-ta tulvi jatkuvasti näytteitä uusista kasveista ja eläimistä sekä elävinä että kuolleina. Ne kiinnostivat sekä aikansa ammattilaistieteilijöitä että yläluokkaan kuuluneita tiedeharrastajia, jotka perintövarojensa turvin pystyivät käyttämään aikansa mihin halusivat. Tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa luontokuvitusten tilaamisesta, tuottamisesta, tekemisestä ja julkaisemisesta tuli rikkaiden suosima harrastus, ja näyttävistä painotuotteista oltiin valmiita maksamaan suuria summia. 1800-luvun loppupuolelle tultaessa luontokuvittaminen oli niin trendikästä, että melkein kaikki nuoret yläluokkaiset naiset harrastivat kasvien piirtämistä ja luonnonhistoriallisille lehdille ja aihetta käsitteleville kirjoille oli valtavasti kysyntää (Cuadrado 1997).

Koska korkealaatuisten painotuotteiden tekeminen oli hyvin kallista niiden vaatiman käsin värittämisen vuoksi, 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa osa luonnontieteellisistä kirjoista julkaistiin erillisinä osina, ikään kuin lehtisinä, jotta potentiaaliset asiakkaat pystyivät ostamaan vain ne osat, jotka heitä eniten kiinnostivat. (Petit 2009, vii.) Tällainen painotuote oli esimerkiksi Englannissa 1800-luvun alussa luonnontutkimuksen harrastelija George Perryn julkaisema luonnonhistoriallinen

lehti *Perry's Arcana*, jota voidaan pitää Suomen Luonto -lehden varhaisena edeltäjänä. Perryn lehteen kuului 22 osaa ja niissä oli yhteensä 84 käsin piirrettyä ja väritettyä kuvitusta, joissa kuvailtiin nisäkkäitä, lintuja, matelijoita, kaloja ja kasveja. Lisäksi lehdessä oli yli 300 sivua tekstiä, josta suurin osa sisälsi matkakertomuksia eksoottisista maista. Perry teki suurimman osan kuvituksista itse ja ne painettiin kuparilaatoilla ja värillisillä musteilla. (Petit, 2009.)

Perry's Arcana on uudelleenjulkaistu vuonna 2009 näköispainoksena. Alkuperäiseen kirjaan sisältynyt esipuhe on erityisen kiinnostava, koska se valottaa tekijänsä ja julkaisijansa aikomuksia ja on samalla runollisen kaunis esimerkki oman aikansa luontokuvittamisen diskurssista. Nykyajan termejä käyttämällä tässä yhteydessä voitaisiin lisäksi puhua Perryn lehden visuaalisesta identiteetistä, missiosta ja visiosta:

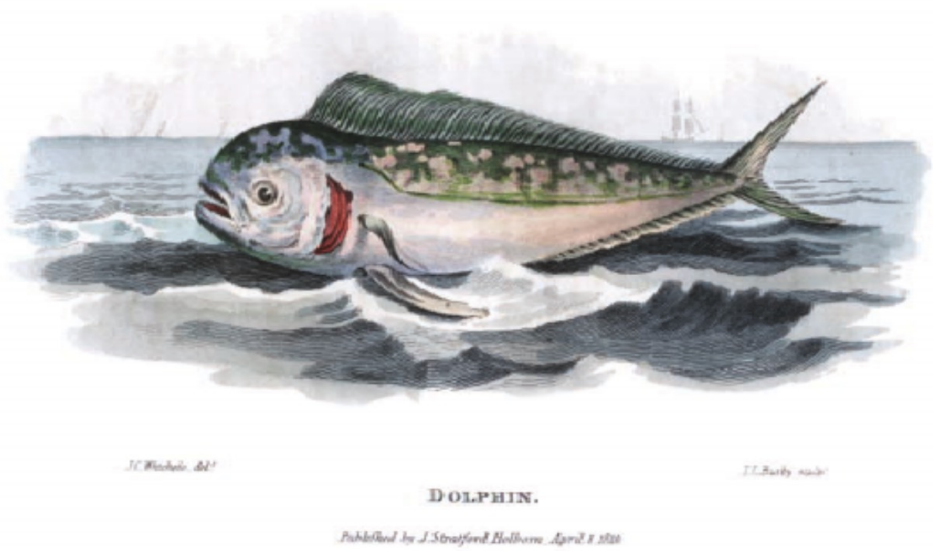
This Work is intended to explain in a pleasing and instructive manner, the most beautiful and interesting Objects of Nature” - - - “The Drawings will be executed from Nature by Perry, - - - and other eminent Artists, who have made the observations of such subjects their peculiar study; and in the descriptive part the Editors will attempt to form a greater accordance of System than has been hitherto observed. Of the Engravings it is necessary to remark, that Accuracy and Neatness will be the principal characteristics, the zeal of the Artist, Mr. Busby, will naturally lead him to emulate the Beauty of the Drawings. --- The Knowledge of Nature is the most interesting of all Sciences cultivated by Man, being that upon which all the comforts and satisfaction of life chiefly depend, as affecting more strongly his situation and happiness than any other circumstance; from hence arisis the great avidity with which works of Natural History are desired and appreciated. (Petit 2009,9.)

Perry asettaa siis esipuheessaan julkaisulleen sekä esteettisiä että tiedon välitykseen liittyviä viestinnällisiä tavoitteita ja tuntuu olevan hyvin tietoinen siitä, että ihmisten elämä ja hyvinvointi on riippuvainen luonnon kiertokulusta.

Esipuheen perusteella Perry pyrkii kuvituksissaan totuudenmukaiseen väriytykseen, ”faithfully coloured” (Petit 2009,9), ja pyrkimys realistiseen esitystapaan näkyy siinä, että monet lajeista ovat nykyihmisenkin helposti tunnistettavissa (Esim. koala, kuva 4). Delfiini taas näyttää pikemminkin oudossa asennossa rannalla makaavalta jättiläiskalalta (kuva 5). Kuvien vaihtelevaa laatua selittää se, että ne oli pääosin tehty museoissa ja yksityiskokoelmissa olevien kuolleiden eläinten perusteella, eikä suoraan luonnossa välittömien havaintojen perusteella luonnosteltuina. (Petit 2009.)

KUVA 4. Koala. Petit: Perry's Arcada, s. 160.

KUVA 5. Delfini. Petit: Perry's Arcada, s. 136.

Luonnonhistoriallisista piirroksista ja realistisesti tehdyistä kuvituksista tuli vähitellen kiinteä osa tieteen tekemisen perinnettä (Dickenson 1998, 4, 232). Niiden päätarkoituksena oli tieteellisen tiedon välittäminen ja siksi niistä voidaankin käyttää termiä tieteellinen kuvitus (*scientific illustration*) (Dickenson 1998, 4–5, 232). Luonnon ja sen eliöiden luokittelu kulminoitui 1800-luvulla evoluutioteorian syntyyn. Toisaalta kiinnostus eri lajeja kohtaan johti myös alustavaan ymmärrykseen luonnon biodiversiteetistä (Dickenson 1998, 6–7).

Valistusajattelun valtakaudella tieteellisyydestä muodostui yläluokan keskuudessa statussymboli, jonka avulla rikkaat pyrkivät kilvan todistamaan omaa älykkyyttään. Myös hallitsijat halusivat saada haltuunsa uusimpia tieteen riemuvoittoja, jotka kertoisivat heidän maansa mahtavuudesta. Tämä johti tilanteeseen, jossa rikas yläluokka ja vallanpitäjät olivat valmiita käyttämään valtavia rahasummia luonnontieteellisiä kuvituksia sisältävien teosten hankintaan. Esimerkiksi Aurinkokuningas Ludvig XIV oli hyvin merkittävä rahoittaja kasvikuvitusten julkaisulle. (Cuadrado 1997). Näin aiemmin tuntemattomien eliölajien kuvallisista representaatioista tuli tavoiteltuja kulutustavaroita, joiden avulla viestittiin vallasta ja varakkuudesta. (Cuadrado 1997; Dickenson 1998, 228.)

Tuohon aikaan oli tavallista, että kuvittajat julkaisivat rahoittajiensa nimen kuvitusten yhteydessä. Oli myös tyypillistä kerätä rahaa tulevia julkaisuja varten myymällä kirjoja ennakkoon jo ennen niiden painamista. Näin rahoitettiin esimerkiksi kaikkien aikojen kuuluisin kuvitettu luonnontieteellinen julkaisu – Britanniassa painettu John Audubonin *Birds of America*. Tämä teos on monin tavoin luontokuvittamisen ja kirjapainotaidon mestariteos.

Aikaisemmin lintulajeja oli kuvattu lähinnä kuolleiden ja täytettyjen lintujen perusteella ja ne oli esitetty jäykissä ja kaavamaisissa asennoissa. Audubon sen sijaan käytti paljon aikaa luonnossa liikkumiseen ja pyrki näkemään kuvaamansa linnut niiden aidoissa elinympäristöissä saadakseen käsityksen siitä, miten ne oikeasti käyttäytyivät. Sen jälkeen hän usein ampui itse joitakin kyseisen lajin edustajia ja viritti ne kotonaan monimutkaisten lankojen avulla mielestään luonnollisiin asentoihin tummaa taustaa vasten. Näin hän sai tuotua kuvituksiinsa sekä realistista yksityiskohtaisuutta että elävyyttä ja liikkeen tuntua. Lisäksi hän kuvasi kaikki piirtämänsä linnut täsmälleen niiden luonnollisessa koossa, joten jotkut kuvituksista olivat kooltaan valtavia. Kuvituksista koottujen kirjojen sivukoko oli peräti 63,5 kertaa 96,5 senttimetriä (kuva 6a ja kuva 6b). (Cummings 2015.)

Perinteisesti luonnontieteelliset lajikuvitukset oli esitetty valkoista taustaa vasten, mutta Audubonin töissä linnut kuvataan niiden luonnollisissa elinympäristöissä: pesissä, puiden rungoilla, vesistöjen vieressä tai kukkivien kasvien lomassa.

KUVA 6a. Ivory-billed woodpecker, 1829.

KUVA 6b. Louisiana tanager, 1837.

Kuvat: The Birds of America; from original drawings by John James Audubon. Yale University Library Digital Collections.

Lisäksi projektissa työskenteli muitakin lahjakkaita taiteilijoita, jotka lisäsivät kuviin eloisaa kasvillisuutta ja taustamaisemia. Audubon toteutti omat originaalinsa vesivärimaalauksina, jonka jälkeen kaivertaja Robert Havell muunsi ne kuparikaiverruksiksi. Tämän jälkeen väritystyöhön palkatut apulaiset (parhaimmillaan 150 henkeä) värittivät jokaisen sivun huolella käsityönä. Apulaisille annettiin tarkat ohjeet, jotta kaikista kuvituksista tulisi mahdollisimman samanlaisia. Kirjasta tehtiin noin 190 kopiota ja teoksen tilaajien joukossa olivat esimerkiksi Englannin kuningas Yrjö IV ja Ranskan kuningas Kaarle X. (Cuadrado 1997, Cummings 2015.)

Vähitellen luonnontieteellisen kuvittamisen painopiste alkoi siirtyä kirjamaisista julkaisuista lehtikuvittamiseen. Nykyaikainen aikakauslehtiformaatti sai alkunsa 1800-luvun loppupuolella, kun ensimmäisiä kuvalehtiä alettiin julkaista. Ennen kuin keksittiin, miten valokuvia voidaan painaa lehtiin, kaikissa lehdissä käytettiin piirroskuvituksia (Salo 2000, 8). Myös vanhimmat luonnontieteelliset aikakauslehdet ovat peräisin 1800-luvulta. Esimerkiksi englantilainen Nature -lehti perustettiin vuonna 1869. Sen tarkoituksena oli tuoda tieteen uusimpia tuloksia keskiluokan luettaviksi, ja siinäkin oli aluksi piirretty kuvaus. (Nature 2021.) Tällaisissa lehdissä luontoon liittyvillä kuvituksilla oli selkeästi opettava ja luonnontieteen tuntemista edistävä tehtävä (Salo 2000, 156).

2.2 Valokuvaus todellisuuden representaationa

Kun valokuvaus keksittiin 1800-luvulla ja siitä tuli tekniikan kehittyessä uusi, käyttökelpoinen väline representoida todellisuutta, piirrettyjen kuvitusten tuotanto kääntyi laskuun. Valokuvan valttina oli alusta asti sen näennäinen objektiivisuus ja riippumattomuus kuvan ottajasta. Kuten Andre Bazin kuuluisasti lausui: *Ensimmäistä kertaa alkuperäisen objektin ja sen toisinnon väliin asettuu ei-inhimillinen toimija: kamera.* Tämän väitteen mukaan kamera siis pystyy representoimaan maailmaa ikään kuin itseksensä, automaattisesti, ilman ihmisen luovaa väliintuloa. (Seppänen 2014, 93.)

Kaiken kuvallisen viestinnän tehokkuus perustuu siihen, että katsojilla on taipumus reagoida kuviin samalla tavalla kuin he reagoivat oikeaan maailmaan, ja jo pelkät kuvat aiheuttavat ihmisissä samanlaisia tunnereaktioita kuin vastaavat ilmiöt oikeassa elämässä (Messaris 1997, 3). Valokuvat toimivat tässä suhteessa erityisen tehokkaasti, koska ne ovat semioottisin termein määriteltynä *ikonisia* – eli muistutavat alkuperäisiä kohteitaan riittävän paljon ollakseen niiden selvästi tunnistettavia representaatioita (Seppänen 2004, 179). Toisaalta valokuvat ovat myös *indeksisiä*, eli suoraa seurausta alkuperäisestä kohteesta, koska ne syntyvät valonsäteiden taittuessa

kohteesta valoherkälle kalvolle (Seppänen 2004, 178,191). Ikonisuuden ja indeksivisyyden ansiosta valokuvaa pidetään yleensä varmana todisteena kuvatun kohteen olemassaolosta (201–202).

Käsitys kameran synnyttämien kuvien objektiivisuudesta ja totuudellisuudesta on ollut erityisen arvostettua sekä empiirisessä tieteellisessä tutkimuksessa että lehdistössä, varsinkin kun kyse on uutiskuvista. Heti, kun valokuvia opittiin käsittelemään niin, että niitä pystyttiin painamaan sellaisenaan, valokuvauksen yleistyminen poisti piirros- ja maalauskuvituksilta niiden aiemman dokumentaarisen, tietoa tallentavan funktion (Koponen, J. Hildén, J. & Vapaasalo, T. 2016, 125). Samalla lehtikuvittajille tarjolla olevan työn määrä väheni merkittävästi. Myös luonnon representaatioissa valokuva valtaosin syrjäytti käsin tehdyt kuvitukset. Luontokuvittamisen suosio hiipui ja luontovalokuvauksesta tuli suosittu ammatti ja harrastus.

Aluksi valokuvat olivat mustavalkoisia. Värikuvien käyttö aikakauslehdissä yleistyi Suomessakin vasta 1950-luvulle tultaessa (Hakoköngäs, 2021), kun taas digivalokuvauksen keksiminen 1980-luvulla (ks. Salo 2000, 57) mullisti valokuvaamisen täysin ja toi kamerat älypuhelimiin lähes jokaisen ulottuville. Samalla digitaalisen kuvamanipulaation yleistyminen ja räjähdysmäisesti kasvaneet mahdollisuudet muunnella valokuvia ovat alkaneet murentaa käsitystä siitä, että valokuva on aina totta.

Suomalaisia petovalokuvia väitöskirjassaan tutkinut Juha Suonpää kirjoittaa: *Mitä ihmeellisemmältä ja täydellisemmältä luontokuva näyttää, sitä todennäköisemmin mieleemme saattaa hiipiä epäily ja kysymys: Onkohan tämä ihan aito?* (2002, 131). Toisaalta on kyseenalaista, voiko valokuva ylipäätään koskaan olla täysin aito, sillä siinäkin on valokuvan objektiivisesta maineesta huolimatta aina kyseessä jollakin tapaa manipuloidusta tai käsitellystä todellisuudesta. Perinteisessä filmikuvaamisessa manipulaation keinoja ovat esimerkiksi filmilaadun ja polttovälin valitseminen, kuvaustilanteen valmistelemineen, kuvan rajaaminen ja vedostaminen. (131.) Nykyisin digikuvauksessa kuvia voidaan manipuloida lähes rajattomasti.

Valokuvan tutkimuksen kentällä onkin jo pitkään oltu tietoisia siitä, että valokuvat eivät synny ilman kuvaajan luovaa väliintuloa, vaan myös valokuvauksessa reprensoinnin kohteen ja syntyvän representaation välissä on aina inhimillinen toimija omine intentioineen. Äärimmäisissä esimerkeissä luontovalokuvaajakin voi mennä niin pitkälle, että raahaa metsään täytetyn eläimen kuviensa kohteeksi tai ottaa kuvia kesyistä eläinyksilöistä (Suonpää 2002, 131–138, 145–146). Olen itsekin kerran ottanut humoristisen lehtijutun kuvitukseksi valokuvan, jossa täytetty siili ja jänis ”kohtaavat” toisensa huolellisen tasaiseksi peiteltyyn lumihangon pinnalla.

Kaikesta tästä huolimatta ihmisten perusoletuksissa valokuvan historiallinen totuusfunktio pitää yhä paikkansa. Ylipäätään ihmisten käsitykset todellisuudesta

eivät perustu pelkästään tietoon nykyhetkestä, vaan niihin vaikuttaa myös tietoisuus menneisyydestä. Siksi värivalokuvauksen keksimisen ja yleistymisen jälkeenkin nimenomaan mustavalkokuvat ovat säilyneet ihmisten mielikuvissa perinteisimpinä uutiskuvina, jotka rakentavat erityisen objektiivista totuutta läsnäolosta ja autenttista kokemuksista (Seppänen 2004, 127, 203). Näin ollen tavallinen lehdenlukija pitää edelleenkin lehdessä näkemiään valokuvia todisteena siitä, että kuvan esittämät tapahtumat todella tapahtuivat niin kuin kuvassa näkyy (Messaris 1997, 130) ja että valokuva on totuudenmukainen representaatio oikeasta, aidosta asiasta tai ilmiöstä (135).

Tästä naivin realistisesta näkökulmasta (Seppänen 2004, 73) juontuu ajatus, että kaikki, mitä luontovalokuvissakin on nähtävillä, pitää paikkansa – eli että kuvan ottamisen hetkellä kyseinen eläin, kasvi tai maisema todella oli olemassa. Barthesia mukaillen Seppänen kutsuu tätä ilmiötä myös valokuvan materiaaliseksi ytimeksi ja referentin itsepäiseksi läsnäoloksi (2014, 169), ja näistä syistä luontovalokuva on edelleen ylivoimaisesti käytetyin tapa representoida luontoa luontoaiheisissa aikakauslehdissä. Tietenkään sitä, mitä kohteelle on tapahtunut kuvan ottamisen jälkeen, valokuva ei kerro. Kaunis eläin saattaakin kuvan katsomishetkenä jo olla kuollut tai idyllinen metsämaisema on alkuperäisessä sijainnissaan muuttunut hakkuuaukioksi. Valokuvan esittämä todellisuus väistämättä representoi menneisyyttä: se on tosi kuva jostakin, joka oli olemassa ja jonka tämänhetkistä tilaa ei voi kuvan perusteella tietää (Seppänen 2014, 169–170).

Pohjimmiltaan aikakauslehtien valokuvissa on kyse luottamuksesta kuvan julkaisijan ja sen katsojien välillä. Suonpää nostaa tutkimuksessaan esiin Helsingin Sanomissa julkaistussa artikkelissa esitetyn mielipiteen, jossa otetaan kantaa luontokuvien digitaalisen kuvamanipulaation mahdollisiin seurauksiin: *Luontokuva perustuu siihen olettamukseen, että se tilanne on ollut totta kameran sulkimen räpsähtäessä. Katsoja saa luontokuvasta luontoelämyksen. Jos kuvamanipulaatiota käytetään, katoaa luonnon ja kuvan yhteys. Se kokemus menee rikki.* (2000, 147.)

Koska luontovalokuvien totuusfunktioita pidetään niin tärkeänä ja mahdollisesti paljastuneet poikkeamat ovat omiaan rikkomaan aikakauslehtien lukijoiden luottamuksen lehtien kykyyn välittää uskottavia representaatioita luonnosta, valokuvien aitoutta pyritään varmistamaan sopimuksilla. Esimerkiksi Luonnonvalokuvaajat ry on määritellyt seitsenkohtaisen kunniasäännön, joka kieltää kuviin liittyvät ”väärnökset”, ja jos kuvia tästä huolimatta manipuloidaan jotenkin, suositellaan vahvasti, että se tulisi tuoda ilmi selkeästi (Suonpää 2000, 146).

Myös tämän tutkimuksen kohteena olevassa Suomen Luonto -lehdessä julkaitaan ehdottomasti vain sellaisia luontovalokuvia, joita ei ole käsitelty siinä määrin,

että kuvista tulisi ”epätotta” (Kahranaho 2021b). Suomen Luonto siis pyrkii kaikin tavoin varmistamaan, että valokuvat ovat *ns. luomukuvaa eikä osista koottuja tai epäluonnollisen voimakkaasti käsiteltyjä. On myös tärkeää, että luontokuvaus on tapahtunut eettisesti ja kohteen luonnollista elämää mahdollisimman vähän häiriten.* (Vasamies 2021.)

2.3 Piirros todellisuuden representaationa

Graafinen suunnittelu ja kuvataide on perinteisesti pidetty tiukasti erillään toisistaan. Graafisessa suunnittelussa kuvittaja tuottaa kuvituksia tilaajan vaatimusten mukaisesti kaupallisiin tarkoituksiin painettaviksi ja kopioitavaksi laajalle joukolle ihmisiä (Jennings 1987, 12), kun taas kuvataide tuottaa yksittäisiä originaaleja, jotka kumpuavat taiteilijan henkilökohtaisesta inspiraatiosta ja visioista (Heller & Chwast 2008, 7–9). Tietenkin tämä rajalinja – niin kuin lähes kaikki taiteeseen liittyvät määritelmät – on tarkoituksellisesti kärjistetty eikä pidä kaikissa tilanteissa paikkaansa. Käytännössä kuvittamisen ja kuvataiteen prosesseissa on paljon yhtäläisyyksiä ja luontokuvittajienkin joukosta on löydettävissä henkilöitä, joita voidaan pitää sekä ammattitaiteilijoina että ammattikuvittajina (ks. esim. luku 4.3 Seppo Polameri).

Kuvittaminen ja kuvataide tulevat erityisen lähelle toisiaan, kun puhutaan taiteilijoiden luonnossa tekemistä maisemaluonnoksista ja sellaisista luontokuvituksista, jotka on joko tehty kokonaan paikan päällä tai jotka pohjautuvat vahvasti tiettyssä sijainnissa tehtyihin luonnoksiin. Kuvittamiseen liittyvää luonnossa luonnostelua ei ole juurikaan tutkittu, mutta Ville Lukkarisen kirjassa *Piirtäjän maisema* (2015) tarkastellaan paikan kokemista piirtämällä kuvataiteiden näkökulmasta. Mielestäni sekä Lukkarisen kuvaamissa taiteilijoiden piirroksissa että luontokuvittamisen luonnossa luonnostelussa on pohjimmiltaan kyse samanlaisesta ympäristöstä inspiroitumisesta ja ympäristökokemuksesta, jotka piirtäjä tallentaa piirroksiinsa ja välittää niiden kautta katsojille.

Sekä kuvataiteen maisemapiirroksissa että luontokuvituksissa on siis kyse todellisuuden represennoinnista. Piirrokset kuitenkin representoivat todellisuutta eri tavalla kuin edellisessä luvussa käsitelty valokuva. Kärjistetysti voidaan sanoa, että siinä missä katsoja yleensä uskoo valokuvan esittävän jotakin todellista, piirustusta pidetään lähtökohtaisesti jonakin muuna: epätotena, käsitteellisenä, abstrahoituna tai fiktiona (ks. esim. Rantanen 2007, 140 ja 145; Baigrie 1996, 5). Tämä johtuu siitä, että piirroksista itsestään ei voi automaattisesti päätellä, onko se tehty jonkin olemassa olevan mallin perusteella vai ei, ja jos on, onko se tarkka vai epätarkka esitys kohteestaan. On myös täysin mahdollista, että piirros pohjautuu kokonaan piirtä-

jän mielikuvitukseen. Ainakin teoriassa esimerkiksi olemassa olevaa isolepakkoa ja Lewis Carrollin fiktiivistä monkeriasta esittävät piirroksiset voisivat olla aivan yhtä yksityiskohtaisesti, uskottavasti ja näennäisen realistisesti tehtyjä. Siinä missä valokuvan pitkä perinne dokumentaaristen uutisjuttujen kuvittajana toimii edelleen ihmisten mielissä implisiittisenä takeena valokuvan totuusfunktioista, lapsuusmuistot kuviteista satukirjoista sekä se, että valtaosa nykyisin julkaistuista piirroksista on hyvinkin vahvasti tyylieltyjä ja tarkoituksellisen epärealistisia heittää kaikkien piirrosten ylle epäilyn niiden todenperäisyydestä.

Toisinaan epäily onkin täysin perusteltua. Esimerkiksi historialluvussa esitelty lintukuvittaja John Audubon tarkoituksellisesti huijasi ranskalaista työtoveriaan kuvailemalla hänelle yksityiskohtaisesti lukuisia itse keksimiään lintu- ja kalalajeja. Hyväuskoinen ranskalainen otti kertomukset todesta ja piirsi niiden perusteella niin realistiselta vaikuttavia lajikuviuksia, että tiedeyhteisö uskoi niiden esittävän oikeita eläimiä. Sen seurauksena tieteellisissä luetteloissa esiintyi seuraavien 50 vuoden ajan useita kala- ja lintulajeja, joita ei ollut oikeasti olemassakaan. (Langston 2016.)

On myös tärkeää ymmärtää, että erilaiset todellisuuden representaation keinot ovat tuotannollisina prosesseina keskenään kilpailuasetelmassa ja siten vaikuttavat toinen toisiinsa. Esimerkiksi kuvataiteet joutuivat valokuvan keksimisen jälkeen määrittelemään toimintakenttensä uudestaan. Tästä todistaa se, että *Piirtäjän maisema*-kirjassa esitellyistä piirroksista 1800-luvulta peräisin olevat ovat selvästi tyyllisesti realistisempia ja yksityiskohtaisempia kuin mitä myöhemmät piirroksiset, ja mitä pidemmälle 1900-lukua mennään, sitä tyyllitellymmäksi ja abstraktimmiksi taiteilijoiden kynänjälki näyttää muuttuvan.

Ilmiö johtuu siitä, että sitä mukaa kun valokuva tunkeutui esimerkiksi maisemaalauksen revierille ja valokuvilla pystyttiin helposti ja nopeasti esittämään mitä tahansa näkymää, kuvataiteet pyrkivät tarkoituksellisesti erottumaan valokuvauksesta ja etsimään elintilaa korostamalla abstraktiota ja taiteilijan henkilökohtaista tulkintaa. Monien taiteilijoiden ilmaisema avoin halveksunta sekä valokuvausta että valokuvia työskentelyssään hyödyntäviä taiteilijoita kohtaan oli sekin yksi tapa koettaa puolustautua omaan elinkeinon kohdistuvaan uhkaan (ks. esim. Lukkarinen 2015, 36–37). On tietenkin totta, että autenttiseen näköhavaintoon perustuva piirros todennäköisesti esittää maiseman perspektiivin eri tavalla kuin valokuva, jossa perspektiivi riippuu käytetystä kuvausetäisyydestä. Molemmissa on kuitenkin kyse kolmiulotteisen todellisuuden litistämisestä kaksiulotteiseksi kuvaksi, eikä ole mitään absoluuttista mittaria, joka määrittäisi, kumpi tapa on ”oikeampi” tai parempi.

Vuonna 2021 piirros autenttisenä ja totena todellisuuden representaationa on joka tapauksessa harvinaisuus, jonka olemassaolon mahdollisuuskin helposti uno-

detaan. Käsien paikan päällä luonnossa tehdyt luontokuvitukset tai niitä edeltävät luonnokset ovat kuitenkin yhä siitä erikoisia, että ne ovat viestinnällisiltä funktioiltaan hyvin lähellä valokuvan roolia todellisen kokemuksen ja autenttisen havainnon tallentajina. Koska ne ovat käsien tehtyjä, ne ovat enemmän tekijänsä näköisiä ja sisältävät enemmän kuvataiteenomaista abstrahointia ja tulkintaa kuin vastaavat valokuvat. Tämä on ongelmallista, jos tavoitteena on tieteellisenä ihanteena pidetty maksimaalinen objektiivisuus ja tekijän häivyttäminen taka-alalle. Hyvin tehdyssä luontokuvassa tekijän näköisyys voi kuitenkin olla ansio. Silloin kuvitukseen tiivistyy paikasta saatujen havaintojen lisäksi myös itse piirtämistapahtuma. Lukkarinen toteaa:

Katsojalle piirustusten luonnosmainen kynänjälki on merkki ja todiste siitä, että työ on tehty melko nopeasti ympäristöä paikan päällä tarkkaillen ja dokumentoiden. Teko on ikään kuin luonnonilmiöiden välitöntä muuntamista paperille. - - Herkän katsojan voi näin ollen ajatella pääsevän osalliseksi piirustuksen tekoaktista, ja tätä kautta vieläpä osalliseksi taiteilijan alkuperäisestä kokemuksesta kohteensa edessä. (2015, 21.)

Nimenomaan tästä luontokuvittamisesta on usein kyse. Näin ollen luontoa esittävässä piirroksessa spontaani ilmaisu ja ihmiskäden persoonallinen piirrosjälki ei välttämättä automaattisesti tee kuvituksesta fiktiivistä ja epätotta, vaan päinvastoin *autentisoi* kuvan välittämän kokemuksen, ja todistaa, että sen lisäksi, että kuvattu paikka tai piirretty laji olivat oikeasti olemassa kuvan tekemisen hetkellä, myös kuvan tekijä aktiivisena subjektina oli läsnä juuri siinä paikassa ja näki ja koki kuvaamansa asiat. Tässä suhteessa käsien tehtyä luontokuvitusta voidaankin perustellusti pitää vahvempaan henkilökohtaisen läsnäolon välittäjänä kuin valokuvaa.

Dokumentaarisuutta vahvistaa, jos kuvaan liitetään sitä selittävä teksti. Yksinkertaisimmillaan se voi olla kuvan teko hetken eli päivämäärän ja sijainnin lisäämistä luonnokseen, tai pidemmät kirjalliset muistiinpanot, joissa kuvaillaan piirtämistapahtumaa.

Taideteosten, valokuvien ja kuvitusten arvo ei tietenkään nyky-yhteiskunnassa määräydy automaattisesti sen perusteella, miten paljon tai vähän tai hyvin tai huonosti kuva representoi todellisuutta, vaan se riippuu siitä, miten hyvin kukin niistä täyttää käyttötarkoituksensa määrittelemät viestinnälliset tehtävät. Tästä syystä myös luontokuvituksia tarkastellessa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, mitä tarkoitusta varten ne on tehty.

2.4 Suomen Luonto -lehti

Suomen Luonto -lehti sai alkunsa keväällä 1941, joten tänä vuonna vietetään lehden 80-vuotisjuhlaa (Halkka & Kauppinen 2021). Lehti on genreltään luonto- ja tiedelehti (Kahranaho 2021b). Lehden toimituspäällikkö Antti Halkka kertoo, että

Suomen Luonnon kohdeyleisöä ovat kaikki luonnosta kiinnostuneet ihmiset aloittelijoista luontoammattilaisiin. Jutut kirjoitetaan niin, että ne sopivat aivan tavallisten ihmisten luettavaksi, mutta tieteellistä näkökulmaa tuodaan mukaan sisällyttämällä artikkeleihin uusinta saatavilla olevaa tietoa. Suomen Luonnon tarkoituksena on samalla toimia luonnon äänenä ja tuoda journalismin avulla esiin luonnon- ja ympäristösuojelun näkökulmia. (Halkka 2021.)

Myös Suomen Luonnon mediakortissa todetaan, että lehti on *luonnon puolesta puhuva, luonto- ja ympäristöaiheiden erikoislehti*, jonka julkaisijana toimii Suomen luonnonsuojeluliitto. Lehti ilmestyy sekä printti- että digiversiona kymmenen kertaa vuodessa ja sisältää monipuolisia luontoaiheisiin liittyviä artikkeleja. Mediakortissa kuvaillaan, että lehden lukijoilla on keskimääräistä enemmän ostovoimaa. He ovat vastuullisia kuluttajia, valitsevat ympäristöystävällisiä tuotteita ja ovat kiinnostuneita luonnosta ja ympäristöstä, luonnossa liikkumisesta, mökkeilystä, puutarhanhoidosta, kasveista, hyvinvoinnista, terveydestä, valokuvauksesta, kulttuurista, ruuanlaitosta, tieteestä ja politiikasta. (Suomen Luonnon mediakortti 2021.)

Kansallisen Mediatutkimuksen (KMT 2020) viimeisimmän tutkimuksen perusteella Suomen Luonnon painetulla lehdellä oli vuonna 2020 keskimäärin 158 000 lukijaa ja lehden digiversio tavoitti noin 36 000 henkilöä viikossa. Näin ollen Suomen Luonnon kokonaistavoittavuudeksi on arvioitu 185 000 henkilöä, mikä on laskettu niin, että printtilehden lukijamäärään on lisätty digilukijamäärä niin, että kukin vastaaja voi olla luvuissa mukana vain kerran. (KMT 2020.) Lehden sosiaalisen median kanavilla Facebookissa, Instagramissa ja Twitterissä on lisäksi yhteensä yli 194 000 seuraajaa, ja tästä syystä Suomen Luonto on Suomen kolmanneksi suurin aikakauslehti some-luvuilla mitattuna (Suomen Luonnon mediakortti 2021).

Halkka määrittelee Suomen Luonnon visuaalisen identiteetin seuraavasti:

Klassinen ja selkeä laatulehti, jota on toimitettu jo 1990-luvun lopulta alkaen korostetusti ”visu edellä”, kuten toimituskokouksissa usein toistunut motto kuuluu. Aihevalinnat lähtevät usein visuaalisuudesta ja sitä, että

aiheeseen on joko saatavilla lehden linjan mukaista luontokuvaa tai se on kuvitettavissa kotimaisin voimin. Laatu ja identiteetti pyritään tuomaan myös digilehteen ja lehden someviestintään jotta vaikutelma säilyisi yhtenäisenä. Kanteen logoineen on panostettu erityisesti ja sen valintoja käsitellään myös koko toimituksen voimin. Kaikki toimittajat ovat myös kuvatoimittajia, ja AD jatkaa tätä kuvatoimitustyötä varmistaen laadun. (Halkka 2021.)

Suomen Luonnolla on pitkä historia, jota Halkka ja lehden entinen toimittaja Juha Kauppinen muistelevat vuonna 2021 julkaistussa juhlavuoden ensimmäisessä numerossa. Lehti ilmestyi aluksi vuoteen 1956 asti vuosikirjana ja toimi sen jälkeen Suomen luonnonsuojeluliiton jäsenlehtenä. Vuonna 1971 se muuttui tilattavaksi aikakauslehdeksi. Alusta alkaen lehti on ottanut voimakkaasti kantaa Suomen luonnon tilaan ja luonnonvarojen käyttöön. Palstatilaa ovat vuosien varrella saaneet esimerkiksi koskien patoaminen sähköntuotantoa varten, aukkohakkuut, soiden ojitukset, ympäristömyrkyjen vaikutus suurpetolintuihin, kaivostoiminnan ympäristövaikutukset, kansallispuistot sekä uhanalaisten lajien suojelu. Lisäksi lehdessä on julkaistu vuosien varrella monien merkittävien suomalaisten ympäristövaikuttajien tekstejä. (Halkka ym. 2021.)

Kun lehti alkoi ilmestyä värillisenä 1970-luvulla, värivalokuvat saivat siinä yhä suuremman roolin. Lehteä mainostettiin Suomen upeimmilla luontokuvilla ja siksi siihen pyrittiin hankkimaan taitavimpien luontokuvaajien kuvia. Digivalokuvauksen tulo valtavirtaan vuoden 2005 jälkeen nosti valokuvien tasoa entisestään. (Halkka ym. 2021.)

Lehden historiasta kertova artikkeli heijastelee valokuvan dominanssia luonnon representaationa eikä lehdessä julkaistuja luontokuvituksia mainita siinä lainkaan. Lehden Art Director Hanna Kahranaho kuitenkin toteaa, että luontokuvituksella on ollut läpi koko lehden 80-vuotisen historian iso rooli:

Esimerkiksi 1960-luvulla monet lehden kannet olivat kokonaan kuvitettuja. Vasta 1970-luvulla värillinen valokuva alkoi olla isompi osa lehden kuvitusta. Valokuvalla ja luontokuvauksella on tietysti ollut todella iso rooli Suomen Luonnossa ja lehdellä on toisaalta ollut iso merkitys luontokuvauksen kehittämisessä Suomessa. Kuvitukset ovat kuitenkin koko ajan olleet osa lehteä ja esimerkiksi 1980- ja 1990-luvuilla lehdessä oli hieno kuvitettu aukeama, jossa oli paljon tutkittavaa. Eli koko juttu rakentui kuvituksen ympärille.

Lehden uudistuksen myötä vuonna 2010 kuvitus alkoi tulla enemmän osaksi artikkelien kuvitusta samaan tapaan kuin on muissakin aikakauslehdissä. Lisäksi lehteen tuli vakiopalstoja, joita kuvitti vakiokuvittajat. Luontokuvitus halutaan ehdottomasti pitää osana lehden sisältöä ja ulkoasua. (Kabranaho 2021a.)

Suomen Luonto -lehdellä on yksi ydinkilpailija, vuonna 2019 Tiede -lehden sisarjulkaisuksi perustettu Tiede Luonto. Tiede Luontoa mainostettiin vuonna 2019 netissä kertomalla, että kyseessä oli *uusi näyttävä lehti, jossa visuaalisuus on isossa roolissa* ja että lehti oli suunnattu *kaikenikäisille luonto- ja ympäristöasioista kiinnostuneille*. Päätoimittaja Jukka Ruukin mukaan kaikkia aiheita oli tarkoitus käsitellä helposti ymmärrettävällä tavalla, joten lehti tulisi sopimaan hyvin myös nuorille lukijoille. (Sanoma 2021.)

Tiede Luontoa julkaisee Tieteen tiedotus ry. Vuonna 2019 se ilmestyi neljästi, vuonna 2020 kuudesti ja vuonna 2021 ilmestymismäärä oli lisätty kahdeksaan. Lehti on menestynyt hyvin. Se saavutti heti ensimmäisenä ilmestymisvuotenaan sille asetetut tilaajamäärätavoitteet (Tieteen tiedotus ry. 2019; Tiede Luonto 2021). Vuonna 2020 Tiede Luonto -lehden printtiversiolla oli keskimäärin 164 000 lukijaa, mikä on hieman enemmän kuin Suomen Luonnon printtiversioiden vastaava lukema 158 000. Tästä huolimatta myös Suomen Luonnon lukijamäärät ovat nousseet huomattavasti vuodesta 2019 (144 000 lukijaa) vuoteen 2020 (158 000 lukijaa), mikä näyttäisi todistavan, että kilpailuasetelmasta huolimatta molemmille lehdille riittää lukijoita. (KMT 2020.)

Mediakortissa Tiede Luonto luonnehtii itseään hyvin pitkälti samalla tavalla kuin Suomen Luonto: *Tiede Luonto tarjoaa tietoa ja elämyksiä luonnosta ja ympäristöstä mukaansatempaavalla otteella. Visuaalisesti näyttävä Tiede Luonto yhdistää luotettavaan tutkimukseen pohjautuvan tiedon ja viihdyttävän sisällön lukijaa puhuttelevalla tavalla.* (Tiede Luonnon mediakortti 2021.)

Tiede Luonnon ja Suomen Luonnon visuaaliset ilmeet kuitenkin eroavat toisistaan monin tavoin. Yksi niistä on käytetyn paperin laatu. Suomen Luonto painetaan valkoiselle, puolikiiltävälle paperille ja valokuvien värit vaikuttaa neutraalilta ja luonnolliselta. Tiede Luonto painetaan sen sijaan ohuelle, täyskiiltävälle paperille, joka saa valokuvien värit vaikuttamaan korostetun kirkkailta.

Tämän tutkimuksen kannalta merkittävin ero on kuitenkin se, että Tiede Luonnon visuaalisuus perustuu lähes pelkästään valokuviin. Ainoastaan Tuomas Aivelon kirjoittama yhden sivun kolumni on kuvitettu graafikko Petri Rotstenin pienillä digikuvituksilla ja kaikki muut hyvin harvakseltaan käytetyt kuvitukset ovat pieniä

kuvakkeita, jotka ovat peräisin kuvapankeista. Lehden Art Director Riku Koskelo myöntää, että kuvituksia käytetään lehdessä melko niukasti. Hänen mukaansa valokuvapainotteisuus johtuu siitä, että:

Laadukasta luontokuvaa on tarjolla paljon eri kuvatoimistoissa, niin kotimaista kuin ulkomaistakin aineistoa. Kuvaajina toimivat ammattivalokuvaajat, tutkijat ja intohimoiset luontoharrastajat. Myös kuvaustekniikka ja taidot ovat kehittyneet, niin että osa journalisteista tuottaa artikkelinsa oheen myös kuva-aineistot. Verrattuna [käsini tehtyyn] kuvituskuvaan, valokuva on edullisempaa ja nopeampoisessa tuotannossa vaivatonta käyttää. Usein valokuva esittää aiheen kokonaisuudessaan, lajin ja sen elinympäristön suhteessa toisiinsa. (Koskelo 2021.)

3 Teorettinen viitekehys

3.1 Käsitteiden määrittelyä

Aikakauslehdessä julkaistavia graafisen suunnittelun tuotoksia on nimetty ja luokiteltu monin eri tavoin, mikä aiheuttaa helposti sekaannuksia. Koska tutkimuksen validiteetin kannalta on tärkeää määrittellä, mitä ollaan tutkimassa, tässä luvussa tarkastellaan sekä kuvitus -käsitteen että muutaman sitä lähellä olevan termin sisältöä.

Kuvituksen olemukseen viitattiin jo luvussa 2.3, mutta koska juuri tämä käsite on tutkimuksen kannalta niin olennainen, perehdytään siihen tässä luvussa tarkemmin.

Kuvituksia on perinteisesti pyritty luokittelemaan niiden viestinnällisten tehtävien perusteella. Esimerkiksi Koponen, Hildén ja Vapaasalo (2006) viittaavat Harold Evansin klassiseksi tulleetseen termiin *höystegrafiikka*, ja määrittelevät siihen pohjautuen, että kuvitus pyrkii *konkreettisen faktatiedon sijaan viestimään vaikeammin yksilöitäviä seikkoja kuten tunnetiloja, mielikuvia ja arvoja, tai vain yksinkertaisesti houkuttelemaan lukijan julkaisun pariin*. Lisäksi he toteavat, että *journalismissa – varsinkin aikakauslehdissä – kuvitukset ovat olleet keskeinen osa kuvailmaisua jo modernin aikakauslehden syntyvaiheista asti ja niillä on selkeä, faktagrafikasta poikkeava viestinnällinen tehtävä*. Tämän luokituksen mukaan kuvitukset eivät siis välitä tietoa vaan tiedonvälityksestä huolehtii faktagrafiikka, johon lukeutuu esimerkiksi infografiikka ja tieteellinen visualisointi. (24.)

Tutkielman myöhemmät luvut tulevat kuitenkin osoittamaan, että opettaminen ja tiedon välittäminen ovat yksi luontokuvitusten tärkeimpiä viestinnällisiä tehtäviä. Siksi Koposen, Hildénin ja Vapaasalon esittämä kuvituksen määritelmä ei sovi luontokuvittamiseen eikä tähän tutkimukseen. Lähestyn sen sijaan kuvituksia ja kuvittamista ammatillisena prosessina Jenningsin (1987) mukaan. Jennings määrittelee, että kuvittaminen on sellaisten kuvien eli kuvitusten tuottamista, jotka on tarkoitus moninkertaistaa jollakin painomenetelmällä. Se on myös taloudellista liiketoimintaa, koska painatus ei ole ilmaista, vaan sen maksaa tilaaja/asiakas, joka asettaa rahojensa vastineeksi omat vaatimuksensa tuotettaville kuville. Kuvittajan työtä on näin ollen toteuttaa kuvitukset tilaajan toimeksiannon mukaisesti ja saada tehdystä työstä ennalta sovittu palkkio. (12.)

Tämä määritelmä pätee edelleenkin luontokuvitusten tekemiseen ja sen saa helposti päivitettyä 2020-luvulle toteamalla, että nykyisin yhä enemmän kuvituksista tuotetaan printin asemasta (tai sen lisäksi) myös tietokoneen kautta saavutettaviin

digitaalisiin ympäristöihin, kuten lehtien digiversioihin. Tietokoneympäristöissä kuvia ei enää tarvitse erikseen painattaa jokaiselle asiakkaalle, mutta muutoin kyse on samankaltaisesta prosessista ja vastaavasta taloudellisesta toiminnasta.

Myös Heller ja Chwast (2008) määrittelevät kuvittamisen Jenningsin tavoin. He pitävät kuvittamista kuvallisen ilmaisun tapana, jonka päämääränä on kuvittaa jokin painettavaksi tarkoitettu sivu tai visuaalinen representaatio, kuva tai diagrammi. Tällöin kuvituksen tarkoituksena on tehdä jostakin käsitellystä aiheesta katsojalleen miellyttävämpi tai helpompi ymmärtää (7). Myös Heller ja Chwast sijoittavat kuvittamisen kaupallisen taiteen kentälle, jota luonnehtii se, että asiakas tilaa kuvitukset kuvittajalta ja että kuvitukset on tarkoitettu laajojen ihmisjoukkojen kulutettavaksi. He korostavat, että kuvittaminen on kommunikaatiota, missä kuvituksen tyyliä säätelee se, että kohdeyleisön tulee ymmärtää kuvituksissa käytettyä visuaalisuutta. (7–10.) Myös kaikki Hellerin ja Chwastin näkemykset kuvittamisesta sopivat erinomaisesti luontokuvitusten tekemiseen.

Tässä tutkimuksessa kuvituksella tarkoitetaan siten Jenningsin (1987) sekä Hellerin ja Chwastin (2008) määritelmiin pohjautuen ammattimaisen toiminnan tuloksena tilaustyönä tuotettua visuaalista representaatiota, joka on tarkoitettu laajemmalle yleisölle painettuna ja/tai digitaalisesti.

Toisaalta, vaikka Koponen, Hildén ja Vapaasalo (2006) ovatkin sitä mieltä, että kuvitus ei voi välittää tietoa, he kuitenkin hieman ristiriitaisesti käyttävät termiä *tietokuvitus*. Heidän mukaansa tietokuvitusta on mikä tahansa esittävä kuva, jonka viestinnällinen tehtävä on tiedon välittäminen. Tietokuvitus kertoo kohteestaan mahdollisimman totuudenmukaisesti, eli esimerkiksi kuvaa, miltä jokin kasvi- tai eläinlaji oikeasti näyttää. (2016, 125) Se ei pyri jäljittelemään näköhavaintoa sellaiseenaan, vaan sen tarkoituksena on korostamisen ja pelkistämisen kautta nostaa esiin esimerkiksi jonkin eläinlajin lajityypillisiä piirteitä (28), niin että katsoja pystyy kiinnittämään huomiotaan nimenomaan eläimen olennaisiin ominaisuuksiin vähäpätöisten sijasta (32). Tietokuvitus on tehokas tapa viestiä tietyn lajin tunnusmerkistöstä, sillä mitä yksinkertaisempi visuaalinen viesti on, sitä nopeammin se tunnistetaan (40). Tästä syystä tietokuvitus pystyy parhaimmillaan esittämään enemmän tietoa – tai tarkoituksenmukaisempaa tietoa – kuin mihin valokuva pystyy tai mitä ihmissilmä normaalisti näkee luontoa seuratessaan. Usein kyse voi olla myös eri lajien tyyppillisten piirteiden vertailusta (42).

Merkittävä osa luontokuvittamisesta on juuri tällaista Koposen, Hildénin ja Vapaasalon määritelmän kaltaista tietokuvittamista, mutta luontokuvituksilla on muitakin viestinnällisiä tehtäviä, jotka voivat nousta tiedon välitystä tärkeämmiksi. Näin ollen kaikki luontokuvitukset eivät automaattisesti ole tietokuvituksia.

Tieteellinen kuvitus on määriteltävissä niin, että se pyrkii välittämään tieteellisen tarkkaa tietoa (Dickenson 1998, 4–5, 232). Luontokuvitukset voivat hyvinkin olla tieteellisiä kuvituksia, jos ne täyttävät tieteellisen esittämisen kriteerit. Tämä on kuitenkin luontokuvittamisen erityistapaus eikä mikään yleinen normi.

Edellisen määritelmän lähikäsitteenä käytetään termiä *tieteellinen visualisointi*. Se on eksploratiivista ja paljastaa lukijalle aineistosta uusia asioita, joita ei normaalisti olisi mahdollista nähdä. Tällaisia kohteita ovat vaikkapa dinosaurukset tai niin pienet asiat, ettei silmä kykene niitä erottamaan, tai erilaisten tieteellisten suureitten perusteella rakennetut kuvat tieteellisistä ilmiöistä. Visualisointien pohjana on usein numerotieto (Koponen ym. 2016, 239), ja luontokuvittamiseen sisältyy myös toisinaan tämän tyyppisiä kuvituksia.

Edellä mainittujen termien lisäksi puhutaan usein *infografikasta*. Infografiikka on selittävää grafiikkaa, joka tehdään yleensä käsityönä jonkin tietyn tiedon tai viestin välittämistä varten. Infografikoissakin kuvataan usein numerotietoja, tilastoja tai sellaisiksi muunnettavissa olevia tietoja, mutta niissä voidaan kuvata myös esimerkiksi tapahtumakulkuja ja toimintaperiaatteita (Koponen ym. 2006, 21). Infografiikka on tyypillisimmillään erilaisia diagrammeja ja pylväskuvioita. Esimerkiksi Suomen Luonto lehdessä julkaistaan lähes joka numerossa infografiikkaa luontoon liittyvistä ilmiöistä, ja diagrammien ja taulukoiden elävöittämisessä käytetään käsin tehtyjä kuvituksia.

3.2 Aiheesta tehdyt aiemmat tutkimukset

Käsin tehtyä luontokuvittamista ei ole Suomessa tutkittu aiemmin oikeastaan mistään näkökulmasta. Muutamia kiinnostavia poikkeuksia ovat Jenny Mujusen Metropolia Ammattikorkeakoulussa tekemä opinnäytetyö *Luonnontieteellisen julisteen vaatimukset* (2016), joka käsittelee luonnontieteellistä kuvittamista teoreettisen tarkastelun ja tekemällä oppimisen kautta, sekä Laila Nevakiven Taideteollisen korkeakoulun päättötyö *Kuupeilin hetki – kuvittajan vapautuminen luovuuteen* (2005), jossa tutkimuksen yhtenä kohteena on luontokuvittamisessa käytetyn representaatiotavan määrittelemisen ongelmallisuus, jos toimeksianto vaatii fiktiivisen satukirjakuvituksen tyylillistä yhdistämistä eksaktiin luonnontieteelliseen tietoon.

Paikan kokemusta aistein havaittavana kehollisena kokemuksena on tarkasteltu fenomenologisen ympäristöestetiikan näkökulmasta esimerkiksi Anne-Mari Forssin kirjassa *Paikan estetiikka* (2007), mutta toisin kuin tässä tutkimuksessa, Forss keskittyy lähinnä rakennetun ympäristön kokemisen eikä luontoelämysten

tarkasteluun. Kuten luvussa 2.2. todettiin, Ville Lukkarisen *Piirtäjän maisema: paikan kokeminen piirtämällä* (2015) puolestaan lähestyy aihetta taidehistorian kautta. Paikkakokemukset ovat olleet lähtökohtana myös Silja Nikulalle, joka on tutkinut väitöskirjassaan *Paikan henki: Matkailijan mielikuvasta graafiseksi kuvaksi* (2012), miten matkailijan henkilökohtaiset paikkakokemukset muuntuvat luovan prosessin kautta kunkin kohteen henkeä ilmentäviksi puupiiirroksiksi.

Ympäristötieteissäkin on oltu kiinnostuneita luonnonympäristöjen representaatioita, ja Maunu Häyrynen on tutkinut Suomen kansallisten maisemakuvastojen rakentumista kirjassaan *Kuvitettu maa* (2005). Häyrynen lähestyy aihettaan ikonografisen tarkastelun avulla ja kuvailee, miten kansallisromanttiset, ihannoidut ympäristökuvat ovat muodostuneet suomalaista identiteettiä määritteleviksi ”todemukaisiksi” ympäristön esitystavoiksi.

Valokuvatutkimuksen kentällä luontovalokuvausta on tarkasteltu esimerkiksi Juha Suonpään kiinnostavassa väitöskirjassa *Petokuvan Raadollisuus* (2002), johon viitattiin jo luvussa 2.2. Suonpään tutkimus edustaa konstruktivistista representaation tutkimusta sekä diskurssianalyysiä, ja osoittaa, millaisilla keinoilla petoeläimiä esittävien luontovalokuvien aitoutta on pyritty todentamaan.

Myös Janne Seppänen ja Esa Väliverronen päätyivät valitsemaan nimenomaan valokuvia varsinaisen tarkastelunsa kohteeksi, kun he Suomen Akatemian hankkeessa *Science in Biodiversity Politics* tutkivat biodiversiteettiä käsittelevien lehtijuttujen kuvituksia ja kuvituksina käytettyjen visuaalisten representaatioiden ja tekstin dynamiikkaa. He analysoivat aineistoaan sisällönanalyysin avulla luokittelemalla, millaisia representaatioita eli kuvatyyppejä, kuvan aiheita ja luontokuvan aiheita kuvituksina käytetyissä valokuvissa esiintyi. Sen jälkeen yleisimpiä löydettyjä representaation tyyppisiä analysoitiin kuvatutkimuksen ja biodiversiteettiä koskevan tieteellisen keskustelun perusteella. (Seppänen 2005, 162-168.)

Tuotannollisia prosesseja graafisessa suunnittelussa on puolestaan tutkinut Kari Koljonen, joka kartoitti vuonna 2004 Satakunnan Kansan kuvajournalistista tuotantoprosessia ja lehtikuvaajien työskentelyä. Tämäkin tutkimus keskittyi pelkästään valokuvaan ja niiden tuottamiseen eikä siinä käsitelty käsin tehtyjen kuvitusten tekemistä. Koljonen hankki tietoa ammattilaisten teemahaastatteluilla, osallistuvalla havainnoinnilla ja havaintopäiväkirjaa pitämällä sekä tutkimalla toimituksen sisäisiä dokumentteja, päivälisiä ja julkaistuja lehtiä. (Seppänen 2005, 232-238.)

Tämä tutkimus yhdistelee edellä mainittujen tutkimusten kysymystenasetteluja, näkökulmia ja aineiston hankinnan tapoja. Se perustuu Lukkarisen ja Nikulan tutkimuksien tavoin ajatukselle, että luontokuvittamisessa kuvan tuottamisprosessin pohjana on kuvittajan henkilökohtainen, moniaistinen ympäristö- ja luontokoke-

mus, mitä kuvittajat pyrkivät kuvitustensa kautta välittämään. Kuten Suonpää, pidän tutkimiani kuvia luonnon representaatioina, joiden realismi ja aitous on merkityksellistä kuvien käyttötarkoitusten ja julkaisemisen kannalta. Lisäksi hyödynnän tarkastelussani Suonpään väitöskirjan tavoin konstruktivistisen representaation tutkimuksen kysymyksenasetteluja, kun tutkin luontokuvittamista kielen välityksellä kuvittamisen luonteesta ja tehtävistä kerättyjen kirjallisten väittämien muodossa. Vaikka oma tutkielmani ei sisälläkään läheskään yhtä laajaa ja syvällistä diskurssianalyysiä kuin *Petokuvan raadollisuus*, tässäkin tutkimuksessa käsitellään luonnon representaatioita nimenomaan tuotannollisesta näkökulmasta.

Lisäksi haastattelen lehdessä työskenteleviä ammattilaisia, kuten Kari Koljonen, ja hyödynnän Seppäsen ja Väliverroksen tavoin sisällönanalyysiä tutkiessani Suomen Luonnossa julkaistuja kuvituskuvia.

3.3 Representaatiotutkimuksen luonne

Tutkimukseni perustuu siis representaatiotutkimukseen. Hallin (1997) mukaan representaatio -termi kuvaa prosessia, jossa ihmiset ilmaisevat jotakin merkityksellistä maailmasta toisilleen kielen avulla. Toisin sanoen, representaatio on todellisuuden kuvaamista ja välittämistä sellaisessa muodossa, että toiset samaan kulttuuriin kuuluvat ihmiset voivat sen ymmärtää (15, 61). Suppeammassa merkityksessä representaatiossa on kyse merkitysten rakentamisesta nimenomaan kirjoitetun ja puhutun kielen avulla. Laajempi määritelmä kuitenkin sallii sen, että representaatiota voidaan soveltaa mihin tahansa muuhunkin (merkki)järjestelmään, mikä tuottaa merkityksiä (61).

Seppänen ja Väliverronen (2012) nojaavat Hallin määritelmiin todetessaan, että representaatiolla tarkoitetaan *jonkin asian tai ajatuksen esittämistä sanallisten, äänellisten tai kuvallisten merkkien avulla*. He korostavat, että kyse on nimenomaan representaatiosta, missä jokin tehdään *uudelleen* läsnä olevaksi (92). Kun luontokuvia tutkitaan todellisuuden representaatioina, on siis kyse siitä, että kuvittaja tekee luonnosta kuvan, jonka avulla olemassa oleva luonto tuodaan välillisesti katsojalle koettavaksi.

Myös Mäkiranta (2015) tukeutuu Hallin laajempaan määritelmään kiteyttäessään, että representaatiolla voidaan tarkoittaa *konkreettista, visuaalista ja verbaalista esitystä tai näiden yhdistelmää, joka on tuotettu tiettyyn käyttöön ja tietylle kohderyhmälle* (2015, 83). *Representaatiot ovat siis tuotannollisia ja tulkinnallisia, ihmisten tekemiä ja ihmisten käytettäväksi ja kulutettaviksi tarkoitettuja* (Seppänen ym. 2005, 84; Mäkiranta 2015, 83). Kaikki nämä ominaisuudet pätevät julkaistavaksi

tarkoitettuihin luontokuvituksiin. Ne on tuotettu tiettyä mediaa, kuten lehteä tai kirjaa varten. Ammattimaiset kuvittajat tekevät niitä työkseen ja ottavat samalla huomioon kunkin median tyylin ja sisällön suhteen asettamat erityisvaatimukset. Valmiit kuvitukset on tarkoitettu mediatuotteiden vastaanottajien nähtäväksi, luettavaksi ja tulkittavaksi. Aikakauslehtien kuvitukset koostuvat sekä kuvituskuvista että tekstistä, jotka yhdessä luovat merkityksiä ja rakentavat todellisuutta omasta näkökulmastaan (Seppänen ym. 2012, 90).

Hall (1997) toteaa, että representaation tutkimuksessa on kolme pääsuuntausta, joihin jokaiseen liittyy oma tulkintansa siitä, millaisia todellisuuden kuvaajia representaatiot ovat. Heijastusteoreettinen representaation tutkimus selvittää, onko tuotettu visuaalinen esitys yksinkertaisesti heijastus olemassa olevasta todellisuudesta. Intentionaalinen representaation tutkimus puolestaan pohtii, missä määrin kuvat toteuttavat tekijöidensä intentioita ja pyrkimyksiä eli sitä, mitä kuvan tekijä haluaa kuvan kautta ilmaista. Kolmatta suuntausta nimitetään konstruktivistiseksi representaation tutkimukseksi. Tämän suuntauksen lähtökohtana on ajatus, että objektiivinen todellisuus ei itsessään sisällä valmiita merkityksiä, vaan merkitykset syntyvät ihmisten luomina kielellisesti sekä muiden kulttuuristen prosessien ja toimintojen kautta. Konstruktivistinen representaation tutkimus jakautuu lisäksi semioottisiin tarkasteluihin tai diskurssianalyysiin. (15, 24–25.)

Oma tutkimukseni edustaa osittain kaikkia näitä representaation tutkimuksen lähestymistapoja. Heijastusteoreettista representaation tutkimusta pidetään usein ongelmallisena siitä syystä, että objektiivisen ”todellisuuden” määrittäminen voi kontekstista riippuen olla haastavaa. Lisäksi representaatioiden kyky toisintaa todellisuutta on aina enemmän tai vähemmän rajallinen (Seppänen ym. 2012, 93). Ongelmat ovatkin merkittäviä, jos tutkitaan pelkästään kirjoitettua tai puhuttua kieltä, mikä on aina reaalityodellisuuden ilmaisemista hyvinkin abstraktissa ja symbolisessa muodossa. Mielestäni luontokuvitusten tutkimisessa heijastusteoreettinen lähestymistapa on kuitenkin vähemmän ongelmallinen ja täysin perusteltu. Luontokuvittaminen representoi silmin havaittavaa luontoa visuaalisella merkkijärjestelmällä, joka on toki myös omanlaisensa abstraktio, mutta silti olomuodoltaan niin lähellä alkuperäistä havaintoa, että luonnon ja kuvituksen samankaltaisuuden vertaileminen on täysin mahdollista (ks. esim. Dickenson 1998, 179–180).

Myös Baigrie (1996) kirjoittaa, että mitä lähempänä taiteilijan representaation tapa on sitä, miten ihmiset näkevät maailman, sitä vähemmän katsojien tarvitsee tulkita (decode) syntynyttä kuvaa (10). Vaikka tiede onkin ongelmallistanut sen, onko ylipäättään olemassa objektiivista, ihmisen ulkopuolella olevaa maailmaa ja voidaan-ko mitään kuva-aihetta representoida niin naturalistisesti, että syntynyt kuva olisi

siitä riittävän tarkka tulkinta, luontokuvitusten suhde luonnon todellisuuteen on aina ollut yksi tärkeimmistä kysymyksenasetteluista, joiden kautta luontokuvituksia tarkastellaan. Lisäksi luontokuvittamisen historia kietoutuu yhteen tieteellisen kuvittamiseen kanssa, ja kuten luvussa 2.1 todettiin, tieteen kontekstissa todellisuuden tarkkaan toisintamiseen pyrkiminen on aina ollut nimenomainen tavoite. Näin ollen edustan tutkimuksessani ehdottomasti Knuutilan ja Lehtisen (2010) määritelmän mukaista representaatioiden ulkopuolisiin todellisuusobjekteihin uskovaa realistia (13), eli uskon siihen, että luonto on olemassa ihmisestä ja havainnoista riippumatta ja että siitä tehdyt kuvitukset edustavat tätä todellisuutta.

Toisaalta tutkimukseni edustaa myös intentionaalista representaation tutkimuksen suuntausta, koska olen kiinnostunut luontokuvitusten tekijöistä ja siitä, millaisia intentioita he kohdistavat omiin töihinsä. Aivan erityisesti tutkin sitä, millaisia intentioita ja kriteereitä Suomen Luonto -lehden toimitus asettaa, kun se tilaa ja valikoi luontokuvituksia julkaistavaksi.

Lisäksi on käytännössä mahdotonta välttyä käsittelemästä myös konstruktivistisen representaation tutkimuksen aihepiiristöä. Kun määritellään, mitä luontokuvittaminen on, se joudutaan joka tapauksessa tekemään kirjallisesti, kielen kautta, ja tässäkin suuntauksessa todellisuuden representaatioita pidetään rakennettuina, tuotannollisina esityksinä, joiden tekijöillä ja tilaajilla on omat tavoitteensa.

3.4 Mediaesityksen tuotannon tutkiminen

Seppänen ja Väliverronen (2012) toteavat, että mediaesitykset sisältävät aina viitteitä niiden tekijöistä, heidän edustamistaan instituutioista, teknologioista, toisista representaatioista, lajityypeistä sekä oletetuista lukijoista tai katsojista. Pelkkien kuvien perusteella ei ole mahdollista saada selville, millaisten valintaprosessien tuloksena ne ovat päätyneet julkaistavaksi. Tällaisten valintojen selvittämiseksi on tarpeen tutkia mediaesitysten tuotantoa haastattelemalla tekijöitä ja analysoimalla heidän vastauksistaan avautuvia käsityksiä (2012, 92), ja juuri tähän tämä tutkimus pyrkii. Koska luontokuvittamisesta ei ylipäätään ole olemassa valmista tutkimuskirjallisuutta, aineistoa kerätään suoraan ammattilaisilta, joilla on hallussaan vuosien varrella karttunutta, ajan tasalla olevaa erikoistietoa omasta alastaan.

Ammatillisessa ja kaupallisessa kuvien tuottamisessa on kyse liiketoiminnasta, jossa kuvien sisältö määrittyy pitkälti asiakkaiden/toimeksiantajien toiveiden ja vaatimusten mukaan. Tällöin on kyse siitä, että *myyntiin tuotettujen mediatuotteiden tavaramerkki määrittelee niiden sisällöllisiä piirteitä* (Seppänen 2005, 218). Tuotan-

non tarkastelu voi tapahtua makrotasolla, jolloin tarkastellaan esim. median omistusjärjestelyjä ja sen yhteiskunnallisia tehtäviä. Mikrotasolla sen sijaan nostetaan esiin luovan työn tekijöitä, kartoitetaan heidän ammatillisia käytäntöjään ja selvitetään, miten ihmiset konkreettisesti tuottavat kuvia (Seppänen ym. 2012, 124). Tämä tutkimus keskittyy juuri tällaiseen mikrotason tarkasteluun.

Koska tutkimuksessa lisäksi keskitytään yhden tietyn aikakauslehden tarkasteluun, se on rinnastettavissa yrityksen tai organisaation tutkimiseen. Tällöin kyseessä on ikään kuin makro- ja mikrotasojen välitaso (Seppänen 2005, 218). Kuvitusten tuottamista aikakauslehteen luonnehtii se, että kuvituksilla on kaksi toisistaan erillistä asiakasta: lehden toimitus ja varsinaiset lukijat. Kuvitusten tulee täyttää molempien tahojen vaatimukset.

Seppäsen esittämiä kysymyksiä mukaillen tuotannon tutkiminen tarkoittaa tässä tutkimuksessa seuraavien kysymysten kysymistä: Kuka päättää lehtijutun kuvituksesta? Kuka voi vaikuttaa siihen, mitkä kuvat ja kuvitukset päätyvät lehteen? Miten kuvitus syntyy eri ammattilaisten yhteistyön tuloksena?

Tuotannon tutkimuksella on monia vahvuuksia. Ensinnäkin se auttaa nostamaan esiin sen prosessin, jonka kautta representaatiot syntyvät. Se myös tuo näkyville niitä kuvan lopullisesta käyttötarkoituksesta, asiakkaiden vaatimuksista ja kaupallisuuden paineista johtuvia vaatimuksia, jotka omalta osaltaan määrittelevät, miltä kuvan pitäisi näyttää ja mitä sen tulisi esittää. Tämä voi auttaa ymmärtämään, miksi juuri tietynlaisia kuvia tehdään ja joitakin muita aiheita tai esitystapoja jätetään pois. (Seppänen 2005, 214.)

3.5 Aikakauslehtikuvien tehtäviä ja käyttötarkoituksia

Kuvittamista ja kuvien viestinnällisiä tehtäviä tarkastellut Hatva (1993) toteaa, että kuvilla on useita sisällöllisiä tehtäviä viestien välittämisessä, joihin sisältyy samanaikaisesti sekä dokumentoivia että esteettisiä merkityksiä (47). Näistä Hatva korostaa erityisesti *aiheen käsittelyä* (miten kuva ilmentää esimerkiksi sen yhteydessä olevaa tekstiä), *katsojan huomion ohjaamista*, *esteettisten elämysten tuottamista*, *kuvan tiedollisia ominaisuuksia* ja *kuvan merkitystä oppimisen tukena* (50–52).

Salo (2000) puolestaan keskittyy tarkastelemaan nimenomaan journalismissa käytettyjä kuvia ja jakaa ne kolmeen lajityyppiin: *uutiskuva*, *reportaasikuva* ja *kuvituskuva*. Salon mukaan uutiskuvat perustuvat välittömään havaintoon ja sensaatioon, mikä vastaa semiotiikassa Peircen merkkifilosofian kategoriaa nimeltä *firstness*. Firstness on välitön, tunnevaltainen reaktio, välitön, suora, tosi, pysäyttävä, ennennäke-

mätön, vangitsee huomion ja koskettaa emotionaalisesti. (Salo 2000, 12.) *Uutiskuvat* ovat Salon luokittelun mukaan aina valokuvia, koska kuten luvussa 2.2 todettiin, lukijoiden mielestä valokuvat ovat autenttisia todisteita todellisista tapahtumista (19).

Reportaasikuva perustuu Salon luokittelussa tulkintaan ja kertomukseen, sillä niiden avulla yleensä esitetään jokin tulkinta kerrotusta asiasta (2000, 81). Se vastaa Peircen kategoriassa termiä *secondness*. *Secondness* on etäännetympi kokemus todellisuudesta, johon liittyy tulkintaa ja asioiden vuorovaikutusta toisiinsa. Salon mukaan lähes koko journalismin kenttä on juuri tätä: kokemusten etäännettyä välittämistä ja reagoimista maailman tapahtumiin. (14.) Samalla kun reportaasikuvat välittävät päivittäistä uutisointia laajempia tulkintoja todellisuudesta, toiminnallisia kuvauksia ja kertomuksia, niistä välittyy kertojan näkemys ja ”käsiä”. Luonteenomaista on, että reportaasikuvat omaavat esteettisiä ominaisuuksia ja ne toimivat vuorovaikutuksessa artikkelien tekstien kanssa. Myös ne ovat Salon luokittelussa aina valokuvia. (15.)

Kolmas lajityyppi eli *kuvituskuva* on Salon luokittelussa ainut, jossa esiintyy muulla tekniikalla kuin valokuvaamalla otettuja kuvia. Salon mukaan kuvituskuva ei perustu havaintoon vaan ideaan, joka vastaa Peircen kategorialla *thirdness* (2000, 15). Tällä Peirce tarkoittaa analyttisyyteen ja ilmiöiden pinnanalaisten suhteisiin keskittyviä viestinnän muotoja. Salon mukaan kuvitus- eli symbolikuvat ovat tällaisia kuvia (155). Ne pyrkivät kuvittamaan käsiteltävää abstraktia ainesta ja lisäämään sen visuaalista houkuttelevuutta. Kuvituskuvat voivat olla valokuvien lisäksi myös piirroksia, karttoja, havainnollistavia kuvioita tai graafisia taulukoita, ja niitä käytetään erityisesti ns. ”vaikeiden aiheiden” yhteydessä. (155–156.) Salo jakaa kuvitukset käyttötarkoituksen mukaan *informatiivisiin faktakuvituksiin* ja *fiktiivisiin fantasiakuvituksiin* (2000, 155).

Aikakauslehtien visuaaliseen muotoiluun erikoistunut graafinen suunnittelija Lasse Rantanen on myös luokitellut aikakauslehtikuvia ja niiden käyttötarkoituksia. Rantasen mukaan aikakauslehdessä käytetty kuva voi olla käyttötarkoituksen perusteella joko *dokumentoiva* tai *käsitteellinen* (2007, 140).

Dokumentoivat kuvat ovat henkilöitä, asioita tai tapahtumia dokumentoivia tai selittäviä ”tosikuvia”, ja niistä esimerkkeinä Rantanen mainitsee valokuvat, tietograafit ja tuotekuvat. Dokumentoivan kuvan pääfunktio on tiedon välittäminen ja sen tarkoituksena on näyttää kohteensa lukijalle (foto)realististi. Myös Rantanen toteaa, että lukijat yleensä mieltävät valokuvassa näkyvät asiat todeksi, mikä antaa valokuville erityistä uskottavuutta. Tästä syystä valokuvilla on yliverainen asema dokumentaarista kerrontaa sisältävien lehtiartikkelien kuvituksena. (2007, 140–141.)

Käsitteelliset kuvat ovat sen sijaan rakennettuja kuvituskuvia eli ”ideakuvia”, ja ne voivat olla tekniikaltaan valokuvia tai kuvituksia (2007, 140). Käsitteelliset kuvat

eivät havainnoi todellisuutta objektiivisesti, vaan ne kommentoivat maailmaa ja sen ilmiöitä ja ovat tietoisesti rakennettuja. Piirrostekniikka on yleensä parempi kuin valokuva käsitteellistämään abstrakteja ajatuksia ja että piirroksilla on yleistävä voima: ne muuttavat esittämänsä erityistapauksen yleiseksi. (2007, 143–144.)

Toisaalta toteuttamisessa käytetyn tekniikan mukaan luokiteltuna Rantanen jakaa aikakauslehtien kuvat kolmeen kategoriaan: *valokuviin, kuvituksiin ja tietografiikkaan*. Myös tästä näkökulmasta nähtynä Rantanen yhdistää valokuvan aina dokumentointiin ja todellisuuden kuvaamiseen, kun taas kuvitukset ovat ideaan tai näkemykseen perustuvia, tietoisesti rakennettuja kuvia. (2007: 145–146.)

Valokuvan dominointi lehtikuvituksena saa Rantasen heittäytymään lähes runolliseksi, kun hän kuvailee kuvituksille jäävää roolia: *Aikakauslehdissä valokuvan olkapään takaa kurkistaa piirroskuvitus. Se odottaa omaa vuoroaan tilanteissa, joissa aihetta ei pystytä visualisoimaan valokuvalla. Kuvitus pystyy usein mahdottomaan*. (2007, 148.) Analyysiosion Suomen Luonto -lehden tarkastelu luvussa 4.5.1 osoittaa, että Rantasen näkemys pitää edelleen paikkansa.

Rantasen mukaan kuvitukset esittävät ideoita, kommentoivat maailmaa, ottavat kantaa, selittävät tai analysoivat asioita ja kertovat sekä näkyvistä että näkymättömistä asioista. Rantanen mainitsee lisäksi, että piirroskuvitus on ainutkertainen, persoonallinen kuva, jossa näkyy tekijän ajatuksen ja käden jälki, ja siksi se on *tehokas tapa luoda lehteen omaa, muista erottuvaa persoonallista ilmettä*.

Edellisistä tarkasteluista poiketen Tietäväinen ja Hänninen (2018) keskittyivät tutkimaan pelkästään käsin tehtyjen journalististen kuvitusten mahdollisuuksia ja keinoja. He luokittelevat kuvitukset niiden viestinnällisten tehtävien perusteella kymmeneen kategoriaan: *käsitekuvitus, kuvituskokonaisuus, sarja, opetuskuvitus, reportaasikuvitus, tunnuskuvitus, henkilökuvitus, karikatyyri, pilapiirros ja sarjakuva* (3). Näistä *käsitekuvitus* vastaa Salon *kuvituskuvaa* ja Rantasen *käsitteellistä kuvaa*. Toisin kuin Salo ja Rantanen, Tietäväinen ja Hänninen huomioivat, että kuvituskin voi välittää uutismaista tunnetta paikalla olost, ja kutsuvat tällaista kuvittamisen tyyppiä *reportaasikuvitukseksi* (28).

4 Aineisto ja menetelmät

Tässä luvussa esitellään tutkimuksessa käytetty aineisto ja analyysimenetelmät. Pääosin tutkimuksen metodina käytettiin puolistrukturoitua haastattelua, jossa samat kysymykset esitettiin sähköpostin kautta kaikille haastateltaville. Lisäksi alaluvussa 4.4.1 hyödynnettiin syventävää sisällönanalyysiä Suomen Luonto lehden kuvituskuvioiden ja niiden kuva-aiheiden analysoimiseen.

4.1 Luontokuvituksen määrittelyä

Luontokuvittamista ei ole ainakaan Suomessa aiemmin tutkittu graafisen suunnittelun näkökulmasta, joten termille ei ollut löydettävissä valmista määritelmää. Käytännön kokemusten ja havaintojen perusteella oli kuitenkin todennäköistä, että Suomessa on ammattikuvittajia, jotka tekevät luontokuvitusten tunnusmerkit täyttäviä kuvituksia. Koska 2020-luvun yhteiskunnassa kaikkien alojen ammattilaiset ovat korkeasti koulutettuja ja pitkälle erikoistuneita nimenomaan omaan työskentelyynsä, luontokuvitusten olemuksen määrittelyssä päätettiin turvautua tekijöiden itsensä saavuttamaan asiantuntijuuteen ja kokemustietoon.

Näin ollen tutkimuksen ensimmäisenä haasteena oli tavoittaa riittävä joukko ammattikuvittajia, joiden työhön liittyisi luontokuvittamista ja joita voitaisiin siten pyytää määrittelemään luontokuvitusten olemusta. Sopivia henkilöitä etsittiin käymällä läpi kaikki Kuvittajat ry:n kotisivulla olevat julkiset portfoliot ja valitsemalla sieltä sellaiset tekijät, joiden kuvitusnäytteissä esiintyi erityisen paljon eläimiin, kasveihin ja luonnonmaisemiin liittyviä aiheita. Potentiaalisia vastaajia löytyi kaksikymmentä. Heille lähetettiin sähköpostiviesti, josta ilmeni, että kyse oli pro gradu -tutkimuksesta, ja heitä pyydettiin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mikä luontokuvitus on?
2. Mitä luontokuvittaminen mielestäsi on?
3. Miten määrittelisit ammattinimikkeen luontokuvittaja ja koetko itse olevasi sellainen?

Luontokuvittamista lähestyttiin kysymyksissä tarkoituksellisesti kolmesta näkökulmasta: kuvituksesta (kuvasta) itsestään lähtien, kuvittamisprosessin (tekemisen) kautta sekä kuvittamista ammatillisena toimintana tarkastellen. Vaikka oli oletettavaa, että vastaukset saattaisivat olla osittain päällekkäisiä ja toisiaan toistavia, kolmen

hieman erilaisen kysymyksen toivottiin auttavan ihmisiä pohtimaan ja sanallistamaan luontokuvittamista mahdollisimman laajasti.

Kahdestakymmenestä lähetetystä kyselystä vastauksia saapui kahdeltatoista henkilöltä. Yksi vastaajista halusi kommentoida kysymyksiä suullisesti puhelimesta ja muut vastasivat kirjallisesti sähköpostiviesteinä. Yksi kuvittajista tarjoutui julkaisemaan kysymykset myös Kuvittajat ry:n suljetussa Facebook -ryhmässä. Tätä kautta kyselyyn saatiin kaksi uutta vastaajaa.

Lisäksi potentiaalisia ammattilaisia etsittiin Google-haulla hakusanalla ”luontokuvittaja”. Näin löytyi kaksi mahdollista kontaktia, joille lähetettiin sama sähköpostiviesti kuin aiemmille henkilöille. Heistä molemmat vastasivat kyselyyn. Näin ollen lopullinen vastaajien määrä oli kuusitoista. Se osoittautui riittäväksi, koska jo tässä määrässä vastauksia oli havaittavissa merkittävää samankaltaisuutta eli aineiston kyläntymistä. Vastaajat numeroitiin luvuilla 1–16 ja heidän vastauksistaan poimittiin kaikki luontokuvituksia ja luontokuvittamista luonnehtivat ilmaukset. Niiden tois-tuvimpia ja olennaisimmilta vaikuttavia piirteitä yhdistelemällä saatiin muotoiltua luontokuvituksen määritelmä, jonka perusteella tässä tutkimuksessa *luontokuvituk-sella tarkoitetaan omiin kokemuksiin, havaintoihin, muistoihin, valokuviin, näytteisiin tai muihin vastaaviin lähteisiin pohjautuvaa representaatiota luonnosta, joka tapahtuu joko käsin tai digitaalisesti piirtämällä ja maalaamalla. Luonnolla tarkoitetaan tässä yhteydessä erityisesti kasveja, eläimiä, muita eliölajeja ja maisemaa, mutta luontokuvituksiin voi sisältyä myös ihminen osana luontoa. Tyyllillisesti luontokuvitukset pyrkivät useimmiten realistiseen ja naturalistiseen esittämistapaan, mutta tyylin valinta riippuu kuvituksen käyttötarkoituksesta ja voi sisältää myös vapaampaa tulkintaa.*

Samalla kysely todisti, että Suomessa todella on tälläkin hetkellä ammattiku-vittajia, jotka kokevat olevansa nimenomaan luontokuvittajia. Vastaajista kolme (2, 7, 14) oli ehdottomasti tätä mieltä. Lisäksi vastaajista löytyi monia, joiden mielestä luontokuvittaminen on merkittävä osa heidän työnkuvaansa (5, 11, 12, 13, 15). Yh-den vastaajan mielestä asia riippui siitä, miten luontokuvittaminen ylipäätään mää-ritellään:

Luontokuvittamisen ammattilaisen voisi olettaa taitavan erityisen hyvin luonnon tunnistettavan visualisoimisen. Vaikka luontokuvittajan kuvi-tukset eivät olisi edes realismia tavoittelevia vaan esimerkiksi pelkkiä väri-alueita, värit olisivat kuitenkin realistisuuteen pyrkiviä ja eläimet ja kasvit tunnistettavia. Tässä mielessä määriteltynä en kokisi itse olevani luonto-kuvittaja. Jos taas määrittäisin tämän toisin, eli että luontokuvittaja olisi kuvittaja, joka taiteellisista lähtökohdista tulkitsee luontoa ja kuvaa sitä

oman visuaalisen maailmansa kautta ja käyttää kuvituksissaan paljon luonnosta poimimiaan aiheita - silloin kokisin olevani luontokuvittaja. (9)

Tämä tutkimus haluaa ehdottomasti sisällyttää myös edellä kuvatun vapaamman luonnon tulkinnan luontokuvittajan työkenttään. Toisaalta vastaajista löytyi myös sellaisia ammattilaisia, jotka eivät omasta mielestään olleet luontokuvittajia (1, 3, 6, 8, 11, 12, 16). Suurin osa heistä perusteli vastaustaan sillä, että he tekevät paljon muunkinlaisia työtehtäviä ja että luontokuvittaja -nimike tuntui heistä turhan rajoittavalta:

Koen olevani ennen kaikkea graafikko. (1)

Suomen mittakaavassa lienee hyvin haastavaa tehdä itselleen ammatti puhtaasti luontokuvituksesta. (3)

Olen ensisijaisesti kuvataiteilija ja kuvittaja, vaikka olen kiinnostunut luontoaiheista kaikissa töissäni. - - - Mielestäni työnimikkeenä luontokuvittaja on aika suppea. (6)

En kait kuitenkaan ole varsinainen luontokuvittaja, koska olen tehnyt aika tavalla muutakin. (8)

En koe olevani pelkästään tai ihan tyyli puhdas luontokuvittaja, vaikka kuvitankin paljon luontoaiheisia töitä. Inspiroiduin kuitenkin paljon luonnosta, orgaanisista muodoista ja luonnon väreistä. - - - Kuitenkin näkisin, että luontokuvittajakin voi olla hyvin monenlaisia asioita. (11)

Lähes kaikissa töissäni, niin kuvituksissa kuin taiteessanikin aiheet ovat luonnosta. Lisäksi olen hyvin realistinen ja tavoittelen aitoutta ja tunnistettavuutta - ehkä siksi voisi määritelmä sopia. Mutta mieluiten teen töitä kuvittaja -termin alla. Mahdollistaa kaikkea. (12)

Vähän luulen, että ammattinimikkeellä 'luontokuvittaja' ei kovinkaan montaa kuvittajaa löydy, itse kokisin sen rajoittavana määritteenä. (16)

Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että nykypäivän visuaalisen suunnittelun työkentällä laaja-alaisuutta pidetään ammatillisena valttina, josta halutaan pitää tiukasti kiinni. Kuvaavaa onkin, että kun myöhemmin luvussa 4.3 tarkastellaan neljää nimenomaan luontokuvittamiseen erikoistunutta ammattikuvittajaa, yksikään heistä ei virallisesti käytä itsestään pelkästään luontokuvittaja -nimikettä.

Toisaalta alalle on yhtä tyypillistä, että tekijät ovat erikoistuneet hyvinkin pitkälle johonkin kapeaan erityisalaan, mikä myös tekee ammattinimikkeiden määrittelystä haastavaa:

Vaikeaa valita, mikä milloinkin olisi: kuvittaja, graafikko, muotoilija, suunnittelija, taiteilija, opettaja, tietokirjailija, kalaopas, kalastaja. Miksei siihen voisi alaluokkiakin sitten lisätä: kalakuvittaja, luontokuvittaja, lintukuvittaja, kirjagraafikko, kalataiteilija, luontotaiteilija, graafinen muotoilija. Sekavaksi menee. (13)

Saatujen vastauksen perustella vaikuttaa siltä, että nekin haastatelluista, jotka eivät kokeneet olevansa nimenomaan luontokuvittajia, kuitenkin tekivät toisinaan työsään tämän tutkimuksen määritelmät täyttäviä luontokuvituksia. Siksi he olivat aivan yhtä päteviä ja luotettavia määrittelemään, mitä luontokuvitukset ovat ja mitä luontokuvittaminen on. Käytännössä heidän vastauksensa olivatkin hyvin samankaltaisia kuin luontokuvittajiksi itsensä kokevien.

Tuloksia analysoidessa kolmen kysymyksen sarja osoittautui hyväksi metodiksi kartoittaa luontokuvittamisen moninaisuutta. Vaikka muutama vastaajista olikin jättänyt jonkin kysymyksistä väliin, koska oli mielestään vastannut siihen jo edellisessä kohdassa, suurin osa kuvittajista löysi jokaiseen kysymykseen erillistä vastattavaa, niin että aineistosta muodostui ilahduttavan runsas.

4.2 Luontokuvitusten tehtäviä

Samalla kun kuvittajat määrittelivät luontokuvituksen, luontokuvittamisen ja luontokuvittajan työn käsitteitä, he tulivat myös nimenneeksi lukuisia luontokuvitusten tehtäviä ja käyttötarkoituksia. Näin ollen saman aineiston avulla oli mahdollista etsiä vastauksia siihen, mitä viestinnällisiä tehtäviä luontokuvituksilla on graafisessa suunnittelussa.

Tässä vaiheessa aineistoa käsiteltiin niin, että kaikista vastauksista poimittiin keskenään samankaltaiset väittämät, ne koottiin yhteiseen taulukoon ja taulukko nimettiin niitä yhdistävän yläkäsitteen mukaan. Tällä tavalla luontokuvittamisen viestinnällisille tehtäville löytyi viisi pääkategoriaa: 1. *Luonnon representointi*, 2. *Kuvittajan oman kokemuksen ja kiinnostuksen välittäminen*, 3. *Tiedon välittäminen ja opettaminen*, 4. *Esteettiset tehtävät* ja 5. *Vaikuttamistehtävät*. Seuraavaksi näitä kategorioita käsitellään tarkemmin.

Tutkimus lähti liikkeelle siitä oletuksesta, että luontokuvitus on kuvitus, jonka aiheena on luonto. Kuusi ammattikuvittajaa määritteli termin täysin samalla tavalla (1, 2, 3, 6, 7, 12). Kaksi sanoitti asian niin, että luontokuvittaminen on *luonnon visualisoimista* (9, 10), yksi piti luontokuvittamista *luonnon ihmeiden ja lajien taltioimi-*

senä (1) ja yhden vastaajan mielestä luontokuvitus on *millä tahansa tavoin luonnosta kertova kuva* (8). Vastauksissa käytettyjen verbien perusteella luontokuvittaminen siis *taltioi, käsittelee, visualisoi ja kuvittaa* luontoa ja *kertoo* luonnosta. Luontoa määriteltiin vastauksissa siten, että siihen nähtiin kuuluvan esimerkiksi kasvit, puut ja muut eri eliölajit, luontomaisemat kuten meri tai suo sekä kaiken kokoiset ilmiöt, kuten mikrobit ja tähtitiede. Tämä vastaa sitä, miten luonto määriteltiin tämän tutkimuksen johdantoluvussa.

Aivan yhtä selkeästi vastauksista ilmeni, että vastaajien mielestä luontokuvitukset perustuvat yleensä kuvittajien omiin havaintoihin ja kokemuksiin luonnosta (2, 6, 9, 10, 14). Toisinaan ne voivat syntyä kokonaan paikan päällä elävästä aiheesta piirtämällä, mutta usein työskentely viedään loppuun sisätiloissa työpöydän ääressä, jolloin apuna voi olla myös muuta lähdeaineistoa. Kuvitukset välittävät havaintojen ja kokemusten lisäksi myös *tunnelmia luonnosta* (6,16) ja luonto toimii lajeineen, muotoineen ja väreineen kuvittajille *inspiraation lähteenä*. Peräti yhdeksän vastaajista painotti, että luontokuvittamisessa olennaista on kuvittajan oma kiinnostus luontoa kohtaan, koska se välittyi monin tavoin kuvituksiin (1, 2, 3, 4, 6, 11, 13, 14, 15).

Vaikuttaakin siltä, että kuvittajien mielestä luontokuvittamisessa työ yhdistyy merkittävään harrastuneisuuteen ja syvälliseen tietämykseen kuvitusten aihepiireistä. Vastausten perusteella luontokuvittajat ovat *luonnossa kulkijoita*, jotka liikkuvat paljon erilaisissa ympäristöissä. Luontokuvittaminen tarkoittaa heille *luontoon sisälle menemistä, luonnon tarkkailemista, luonnontuntemusta ja luonnon suojelemista*. Luonto on kuvittajille *tuttu ja rakas*, kuvituksen *motiivi ja lähtökohta*. Kiinnostuneisuus näkyy myös siinä, että kuvittajilla on usein samanaikaisesti muita luontoon liittyviä tutkintoja ja ammatteja: he voivat olla esimerkiksi biologeja, luonto- tai eräoppaita, luontokartoittajia, entomologeja, kasvitieteilijöitä tai hyönteistutkijoita.

Kolmantena pääkohtana vastauksista ilmeni, että hyvin usein luontokuvitusten tarkoituksena on välittää tietoa ja opettaa ja niihin sisältyy informaatiota ja faktoja (2, 4, 5, 6, 14). Peräti yksitoista vastaajaa korosti, että tyyllillisesti luontokuvituksissa pyritään useimmiten realistiseen esitystapaan, totuudenmukaisuuteen, oikeellisuuteen ja valokuvamaiseen tarkkuuteen (2, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 16). Esimerkiksi mittasuhteiden, värien ja lajien tyypillisten piirteiden pitää olla oikein kuvattuja. Se vaatii pohjatyötä ja tarkkuutta ja samalla tekijän oma ilmaisu ja tyyllittely joutuu väistämään taka-alalle.

Vastausten perusteella luontokuvitusten opettamistehtävä ilmenee siten, että luontokuvitus *opettaa, havainnollistaa, avaa aihettaan, kertoo, esittää, esittelee, visualisoi, pelkistää, irrottaa osia tutkittavaksi, yhdistää palasia keskenään, määrittelee, havainnollistaa, selkeyttää, kirkastaa ja korostaa*. Vastauksissa annettiin myös paljon

esimerkkejä nimenomaan opetustarkoituksiin käytettävistä kuva-aiheista ja kuvaamisen tavoista. Ylivoimaisesti tyypillisimpinä luontokuvituksen ilmenemistä pidettiin lajintunnistusoppaita. Lisäksi mainittiin ympäristökasvatusmateriaalit, opetus kuvat, oppikirjat sekä lasten ja aikuisten tietokirjat.

Vastausten perusteella luontokuvituksilla voidaan havainnollistaa biologisia prosesseja kuten esimerkiksi yhteyttämistä, lintujen pesintää, juuriston muotoja, sienirihmastoja, eliöiden elinpiirejä ja niissä tapahtuvaa toimintaa tai ympäristössä ilmeneviä muutoksia. Kuvitusten avulla on mahdollista näyttää eliöitä, tapahtumasarjoja tai elinpiirejä, joita valokuvien tai videoiden avulla ei voida esittää (esim. esihistorialliset ja sukupuuttoon kuolleet eläimet ja kasvit), sekä havainnollistaa ihmissilmälle näkymättömiä ilmiöitä, kuten mikrobiologiaa, solubiologiaa, geeniteknikkaa ja pieneliöiden maailmaa. Kuvittamalla voidaan myös luoda halki- ja poikkileikkauksuvia.

Neljäntenä piirteenä vastauksista ilmeni, että luontokuvituksilla on esteettisiä tehtäviä. Ne voivat esimerkiksi *koristaa* ja *elävöittää* julkaisua sekä *selkeyttää* jutun muuta kuvitusta. Erityisen tärkeäksi esteettiset ominaisuudet nousevat silloin, kun kuvitusten ei käyttötarkoituksensa takia tarvitse olla mahdollisimman realistisia, vaan kuvittajan oma tyyli ja tyyllittely saavat päästä vapaasti esiin. Yleisimpänä esimerkkinä tällaisesta tapauksesta mainitaan fiktiiviset lastenkirjat. Tällaiset kuvitukset eivät ole luonteeltaan *todellisuuden toistamista*, vaan ne ovat vastausten perusteella *arjen yläpuolella, omaa näkemystä, tyyllitelyjä, tunnelmallisia, tulkitsevia, abstrakteja, vapaita, hauskoja, eskapistisia, ilottavia, herkullisia, irroteltuja, freesejä, uudenlaisia tai tehty uudella otteella, fantasiaivina, satukuvitustyyliä, todellisuutta venyttäviä, mielikuvituksen tuotteita, visioita, surrealistisia ja rönsyileviä*.

Yksi vastaajista huomautti, että hänen mielestään tällaisissa kuvituksissa ei ole kyse luontokuvituksista vaan luontoaiheisista kuvituksista. Tämä on tietenkin määritelmäkysymys ja tuo esiin sen, miten vahvasti luontokuvittaminen on aiheesta käydyissä keskusteluissa lähes aina sidoksissa luonnon realistiseen representointiin. Tämän tutkimuksen kanta on, että myös tyyllitellympiä luontoaiheisiä kuvituksia voidaan kutsua luontokuvituksiksi, silloin kun niillä on yhteys kuvittajan omiin kokemuksiin, muistoihin ja havaintoihin oikeasta luonnosta.

Muutama vastaaja toi esiin, että luontokuvitukset voivat olla hyvinkin lähellä taidetta ja on mahdollista, että luontokuvittaja työskentelee myös ammattitaiteilijana (ks. esim. 4.3. Seppo Polameri) ja myy töitään yksittäisille asiakkaille originaaleina tai grafiikkavedoksina. Tällöin luontokuvituksen ja luontoaiheisen taideteoksen välinen rajanveto voi olla vaikeaa ja sama työ voi toimia sekä kuvituksena että taideteoksena.

Viimeisenä ja viidentenä kategoriana ilmeni, että luontokuvitusten kautta kuvittaja voi pyrkiä tietoisesti vaikuttamaan katsojaan. Yksi vastaajista kertoi toivovan-

sa, että luontoa arvostettaisiin, ja siksi hän haluaa luontokuvillaan *näyttää luonnon kauneutta ja synnyttää keskustelua*. Lisäksi hän kertoo, että pyrkii kuvituksillaan *herättämään kiinnostusta maisemia ja luontoa kohtaan sekä syventämään ihmisten luontosuhdetta*. (14) Toinen vastaajista puolestaan toteaa, että luontokuvittaminen on *katsojan yhdistämistä hänen omiin muistoihinsa luonnosta ja sen kautta luontoyhteyden aktivoimista ja palauttamista* (16). Kolmas mainitsee pyrkivänsä kuvituksissaan *elämyksellisyyteen*. Opettamisen sijaan hän haluaa lapsille suuntautuviissa kuvituksissaan *herättää lasten mielikuvituksen ja rakkauden luontoon*. (5)

Koonti: luontokuvitusten viestinnälliset päätehtävät

1. Luonnon representointi

Luontokuva on kuva luonnosta

ESIMERKKEJÄ:

luontokuva on kuvittamista, jossa kuvien aiheena on luonto (1,2,3,5,7,12)

luontokuvittaminen on luonnon visualisoimista (9,10)

luontokuva on luonnon ihmeiden ja lajien taltioimista (1)

luontokuva on millä tahansa tavoin luonnosta kertova kuva (8)

2. Kokemuksen ja kiinnostuksen välittäminen

Luontokuva välittää luontokokemuksen

ESIMERKKEJÄ:

luontokuva perustuu kuvittajan omaan havaintoon tai kokemukseen luonnosta. Se voi syntyä suoraan paikan päällä elävästä aiheesta piirtämällä mutta myös työpöydän ääressä lähdeaineiston perusteella. (2, 6, 9, 10, 14)

luontokuva välittää tunnelman luonnosta (6, 16)

luontokuvittaja inspiroituu luonnosta, sen muodoista ja väreistä. Hän on kiinnostunut luonnosta ja harrastaa luontoon liittyviä asioita. Tämä kiinnostus ja harrastuneisuus auttaa tekemään hyviä kuvituksia. (1, 2, 3, 4, 6, 11, 13, 14, 15)

3. Tiedon välittäminen ja opettaminen

Luontokuvitus opettaa ja välittää tietoa luonnosta

ESIMERKKEJÄ:

luontokuvitus välittää tietoa ja opettaa. Siihen sisältyy informaatiota ja faktoja. (2, 4, 5, 6, 14)

tyylillisesti pyritään realismiin, totuudenmukaisuuteen, oikeellisuuteen ja valokuvan tarkkuuteen. Esimerkiksi mittasuhteet, värit ja lajien tyypilliset piirteet tulee olla oikein kuvattu. Se vaatii pohjatyötä, tarkkuutta, ja tekijän oma ilmaisu ja tyylittely on silloin taka-alalla. (2, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16)

4. Esteettiset tehtävät

Luontokuvitus heijastaa tekijänsä omaa tyyliä ja voi olla taidetta

ESIMERKKEJÄ:

luontokuvituksilla on esteettisiä tehtäviä (2)

luontokuvituksella on käyttötarkoituksia, joissa kuvittajan oma tyyli ja tyylittely pääsevät vapaammin esiin (2, 4, 5, 9, 11, 14, 15, 16)

taitava luontokuvitus voi olla taidetta (2, 3)

5. Vaikuttamistehtävä

Luontokuvitus voi pyrkiä vaikuttamaan katsojaan

ESIMERKKEJÄ:

luontokuvitusten kautta luontokuvittaja voi pyrkiä tietoisesti vaikuttamaan katsojaan ja auttamaan luontoa (5, 14, 16)

4.3 Luontokuvittamisen ammattilaisia

Yksi tutkimuksen tavoitteista oli selvittää, millaisia ammattilaisia luontokuvittajat ovat. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että luontokuvittajiksi suuntautuneet ammattilaiset ovat hakeutuneet alalle tekemään luontoon liittyviä kuvia nimenomaan siksi, että he ovat harrastaneet luonnossa liikkumista lapsuudesta asti. Sen lisäksi he ovat hankkineet paljon luontoon liittyvää tietoa ja haluavat edistää kestävästä kehitystä ja luonnonsuojelua. He myös yleensä työskentelevät sellaisten visuaalisten tehtävien parissa, joissa tilaajien arvomaailma vastaa heidän omaansa, jolloin kuvitusten sisältämät luonnonsuojelulliset arvot ovat sekä tilaajan että kuvittajan intentioiden yhteensulautumia.

Koska tässä tutkimuksessa ei sen rajallisen sivumäärän vuoksi ole mahdollista käsitellä kaikkia Suomessa työskennelleitä ja työskenteleviä luontokuvittajia, esiteltäväksi on valittu neljä henkilöä, joiden työhistoria heijastelee kauttaaltaan luontokuvittamisen erityisluonnetta ja jotka ovat edustavia esimerkkejä nimenomaan luontokuvittajille ominaisista uratyypeistä. Kuvittajista kerätty tieto perustuu heiltä itseltään saatuun haastatteluaineistoon sekä lehtiartikkeleihin.

Henkilöesittelyjen yhteyteen oli luontevaa liittää näytteitä kunkin ammattilaisen tyypillisistä luontokuvituksista, jolloin kuvitukset itsessään toimivat visuaalisina esimerkkeinä siitä, mitä luontokuvittaminen tyypillisimmillään on ja vastaavat kysymykseen, millaisia luonnon representaatioita luontokuvitukset ovat. Luku toimii samalla todisteena siitä, että edellisessä luvussa haastatteluavastauksien avulla esiin nostetut luontokuvittamisen lainalaisuudet pitävät paikkansa myös todellisten luontokuvitusten tekvien ammattilaisten kohdalla. Esiteltäväksi valittiin seuraavat neljä kuvittajaa:

Taiteilija-luontokuvittaja Seppo Polameri on yksi tunnetuimmista suomalaisista luontokuvittajista ja edustaa luontokuvittamisen perinteitä. Polameri teki uransa aikana paljon kuvataiteen kentälle ominaisia maalauksia, joten hän on hyvä esimerkki taiteilija-kuvittajasta.

Kuvakirjailija-luontokuvittaja Laila Nevakivi edustaa kuvittajatyyppejä, jonka työnkuvaan kuuluu sekä realistinen lajikuvaaminen että fiktiivisempi kuvitus lasten satu- ja kuvakirjoissa. Nevakivi on esimerkki siitä, miten perinteinen realistinen luontokuvitus taipuu kuvitusten käyttötarkoituksen mukaan mainiosti myös tyyli-
tellympään suuntaan.

Graafikko-luontokuvittaja-lintukuvittaja Jari Kostet on Metsähallituksen pitkäaikainen graafikko ja edustaa nykyaikaista graafikkokuvittajaa. Kostet on lisäksi hyvä esimerkki luontokuvittajille tyypillisestä erikoistumisesta johonkin tiettyyn lajiryh-

mään. Kostet on innokas lintuharrastaja, joten valtaosa hänen kuvituksistaan liittyy nimenomaan lintuihin.

Graafikko-luontokuvittaja-tietokuvittaja Juha Ilkka on puolestaan malliesimerkki sellaisesta graafikko-luontokuvittajasta, jonka töissä esiintyy monipuolisesti sekä eläimiä, kasveja että maisemia. Ilkan kuvitukset ovat hyvin tarkkoja ja realistisia ja sisältävät usein lisätietoa tekstin ja numeroiden muodossa. Näin ollen monet niistä ovat korostuneesti tietokuvitusta.

KUVA 7. Seppo Polameri. Kuva: Ilja Koivisto / Suomen Metsästysmuseo.

Taiteilija-luontokuvittaja
SEPPO POLAMERI (1936–2017)

Koulutustausta:

Ateneum

Luontoharrastukset lapsena/nuorena:

Piti iltaisin kaverin kanssa piirustuskerhoa, jossa kopioitiin kuvia naapurin suuresta eläinkirjasta. Harrasti metsästystä isän kanssa.

Harrastuneisuus aikuisiällä:

Metsästys ja luontovalokuvaus

Ammattinimikkeitä:

Kuvittaja, art director, taidegraafikko, taidemaalari

Työtehtäviä, julkaisuja yms.:

Tunnetuin luontoaiheisista kirja- ja lehtikuvituksista. Mainospiirtäjänä, lehdentaittajana sekä AD:nä Suuressa Suomalaisessa kirjakerhossa. Satoja kirjankansia ja kuvituksia yli 75 teokseen. Kuvituksia Metsästys- ja kalastus-lehdelle, yli viisikymmentä seinämaalausta Luonnontieteelliseen museoon Helsingissä, tehnyt tilaustöinä luontoaiheisia akryylivärimaalauksia. Tehnyt myös taidegrafiikkaa ja veistoksia.

Käytetyimmät tekniikat:

Suosi viivapiirrosta talttakärkisellä lyijykynällä sekä akvarellimaisesti käytettyjä akryylivärejä. Akryyliväreillä tehtyjä maalauksia.

Luonteenomaista töille:

Suurin osa töistä esittäviä luontokuvia, mutta hallitsee hyvin monipuolisen tyyllivälikoiman. Tyypillistä luonnosmaisen rento viivankäyttö, joka yhdistyy realistiseen esittävyteen.

Tavoitteet kuvitusten osalta:

Tavoittelee spontaania jälkeä ja esittävän kuvan tekemistä abstraktia lähentelevällä tekniikalla, koska sillä tavalla kuvitus voi erottua edukseen valokuvasta.

KUVITUSNÄYTEITÄ:

KUVAT 8 - 12. Polameren kuvituksia Metsästys ja kalastus -lehteen. Kuvat: Angelica Leiman.

ESITTELYTEKSTIN LÄHTEET:

Taina, H. & Loiri, P. (2017). Seppo Polameri 1936–2017. Helsingin Sanomat 5.2.2017.
 Vainio, J. (2012). Maalaava metsämies. Kuvittaja -lehti 2/2012 s.12–19.

KUVA 13. Laila Nevakivi-Huovinen. Kuva: Henna Hietämäki.

Kuvakirjailija-luontokuvittaja
LAILA NEVAKIVI-HUOVINEN

Koulutustausta:

Uskontotieteen, kulttuuriantropologian ja kirjallisuuden opintoja Helsingin yliopistolla 1980-1985.

Luontoharrastukset lapsena/nuorena:

Vietti paljon aikaa ulkomailla ja suhde Suomen luontoon muodostui alun pitäen kirjojen ja niiden kuvitusten kautta. Omaksui teini-ikäisenä ekologisen ajattelun osaksi maailmankatsomusta.

Harrastuneisuus aikuisiällä:

Aktiivista luonnossa liikkumista. Saa inspiraatiota myös Suomen taidehistoriasta.

Ammattinimikkeet:

Päätoiminen ammattikuvittaja, keskittynyt lasten satu- ja luontokuvituksiin

Työtehtäviä, julkaisuja yms.:

Kuvittanut ympäristötiedon, biologian, uskonnon ja äidinkielen oppikirjoja. Avustanut Luonto-Liiton lastenlehti Sieppoa vuodesta 1986 alkaen ja kuvittanut paljon lapsille suunnattua luontoharrastusmateriaalia. Kuvittanut 22 lasten kuva- ja tietokirjaa, kuten *Lapsen oma luontokirja* (2007) ja sen neljä jatko-osaa sekä kaunokirjallinen tarina *Puuvanhus ja pikkukoivu* (2010). Mukana kuvittajana useissa muissa ympäristötietoutta välittävissä näyttelyissä, tehnyt luontopolkukuvituksia ja kaikenlaisia painotuotteita. Työskennellyt muun muassa WSOY:lle, Otavalle, Tammelle, Lasten Keskukselle, Minerva kustannukselle, Kustamo Pienelle Karhulle, F-kustan-

nukselle, Suomalaiselle Kirjakaupalle, Suomen Luonnonsuojelun Tuelle, Suomen Luonnonsuojeluliitolle, WWF:lle, Metsähallitukselle ja Helsingin kaupungin ympäristökeskukselle.

Käytetyimmät tekniikat:

Akvarelli

Luonteenomaista töille:

Sekä informaatiopainotteista lajikuvastoa että fantasiaan nojaavia satukuvia. Yleensä kirjojen kuvitus koostuu toisaalta suurista taustallisista kuvista, joissa käytetään fantasiaivaa satukuvitustyyliä todellisuutta venyttäen, toisaalta pikku lajivinjeleistä, joissa pyritään luonnontieteelliseen tarkkuuteen.

Tavoitteet kuvitusten osalta:

Saa innoitusta orgaanisista muodoista ja väreistä, sammaleisista louhikoista, vanhoista metsistä, soista ja kauniista kulttuurimaisemista. Yrittää taistella lokerointia vastaan ja haluaa piirtää myös sadunomaisia luontokuvia eikä vain tietokirjoja. Haluaa yhdistää töissä taiteen tekemisen ja ekologisen maailmankatsomuksen sekä herättää luonnon edessä uteliaisuutta ja ihmeen tuntua. Kokee saavansa luonnosta iloa, jota haluaa välittää eteenpäin.

KUVITUSNÄYTTEITÄ:

KUVAT 14–17. Laila Nevakiven akvarellikuvituksia. Kuvat: Henna Hietämäki.

ESITTELYTEKSTIN LÄHTEET:

Kuvittaja -lehti. (2021). Sähköpostivastaus tutkijalle 6.4.2021.

Nevakivi-Hirvonen, L. (2021). Sähköpostivastaus tutkijalle. 7.4.2021.

KUVA 18. Jari Kostet. Kuva: Jari Kostetin kuva-arkisto, 2021.

Graafikko-luontokuvittaja-lintukuvittaja
JARI KOSTET

Opinnot:

Taideteollinen korkeakoulu, kuvaamataidon opetuksen laitos 1979–1985

Luontoharrastukset lapsena/nuorena:

Vietti pääosan lapsuudestaan Pohjois-Pohjanmaalla Limingassa, missä sijaitsee Suomen arvokkain ja monipuolisin lintuvesi, Liminganlahti. Lintuja näkyi ja kuului jatkuvasti ja kaikkialla. Siellä oli helppo innostua lintujen tarkkailusta. Koulussa oli erinomaiset ja innostavat biologian sekä kuvaamataidon opettajat. Piti luonnosta ja piirsi innokkaasti kaikenlaista ihan pienestä, alle kouluikäisestä asti.

Harrastuneisuus aikuisiällä:

Harrastaa lintujen tarkkailua. Varsinainen maastoluonnostelu tuli kuvioon noin kaksikymppisenä ensimmäisen kaukoputken hankinnan yhteydessä. Katselee lintuja kaukoputken avulla ja piirtää suoraan elävästä mallista.

Ammattinimikkeet:

Luontokuviiin erikoistunut kuvittaja ja valokuvaaja

Metsähallituksen graafinen erikoissuunnittelija vuodesta 1986 alkaen

Työtehtäviä, julkaisuja yms.:

Työtehtäviin kuuluu kuvittaa kansallispuistojen ja muiden luonnonsuojelualueiden viestintämateriaaleja, maasto-opasteita, julkaisuja, näyttelyitä jne. On suunnitellut lähes kaikki kansallispuistojen logot, Metsähallituksen veneiden graafisen ulkoasun, useita biotooppijulisteita ym. Koko kuvittajauran ajan samanaikaisesti tehnyt ku-

vituksia sivutöinä myös lukuisille muille työnantajille, lehdille, kirjankustantajille, Ympäristöministeriölle, kaupungeille, ympäristökeskuksille jne. Tehnyt kuvituksia Suomen Luonto-lehdelle useampaan otteeseen.

Käytetyimmät tekniikat:

Luonnossa luonnostelu luonnoskirjaan lyijykynällä, toisinaan suoraan akvarellipaperille tai joskus jopa maalauskaanalle. Sileäpintainen luonnoskirjan paperi mieluisin piirtämisalusta.

Kuvien värittämiseen käyttää mieluiten akvarelleja. Ei harrasta digitaalista kuvan tekemistä oikeastaan muutoin kuin logojen teossa. Silloinkin aiheen luonnostelu ja karkea suunnittelu tapahtuu lyijykynällä paperille.

Luonteenomaista töille:

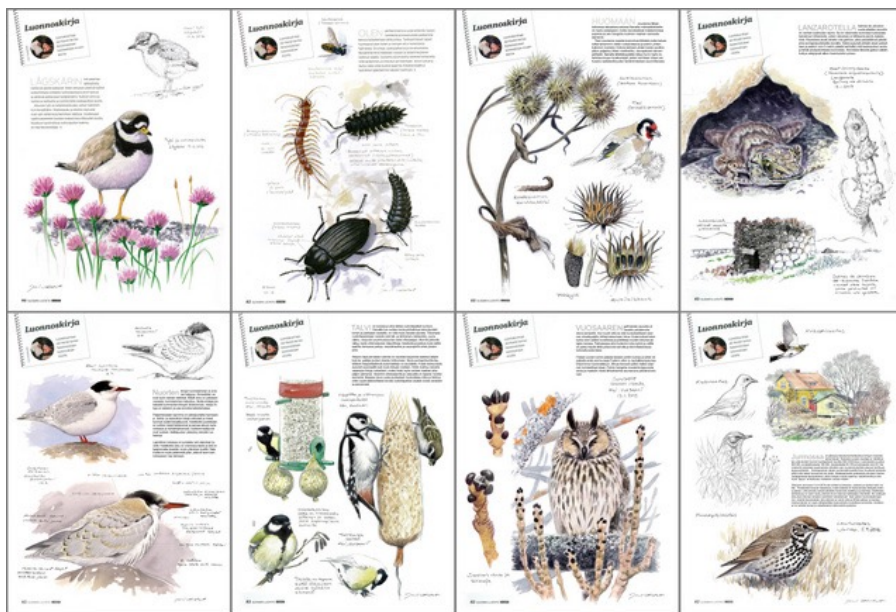
Mieliaiheena linnut, mutta myös kaikki muut luontoaiheet. On sitä mieltä, että luonnoskirjojen alkuperäisten maastoluonnosten maalaamisella saa usein paremman lopputuloksen kuin piirtämällä kuvan uusiksi oikealle akvarellipaperille, vaikka luonnoskirjan paperi ei oikein kestä runsasta vettä vaan kupruilee herkästi.

Tavoitteet kuvitusten osalta:

Metsähallituksessa kuvitusten tulee useimmiten esittää realistisesti ja luonnontieteellisesti oikein erilaisia lajeja, maisemia, historiakohteita tai vaikkapa perinnetöitä. Yksityiskohtien tulee siis olla oikein. Useimmiten ne pystyy selvittämään: aina löytyy asiantuntija, joka tietää ja jolta voi kysyä. Se on tavallaan dokumentaarista kuvittamista, missä luovuuden osuus jää piirros- tai maalaustekniisiin rajoihin. Jonkin verran vuosien varrella on voinut irroitellakin. Muutamia vuosia teki henkilöstölehteen luontoaiheisia pilapiirroksia.

KUVITUSNÄYTTEITÄ:

CUVAT 19–21. Jari Kostetin kuvitusnäytteitä. Kuvat: Jari Kostet.

ESITTELYTEKSTIN LÄHTEET:

Kostet, J. (2021). Sähköpostivastaus tutkijalle. 24.3.2021.

KUVA 22. Juha Ilkka. Kuva: Juha Ilkan kuva-arkisto, 2021.

Graafikko-luontokuvittaja-tietokuvittaja
JUHA ILKKA

Koulutustausta:

Opinnot Taideteollisen korkeakoulun graafisen suunnittelun linjalla

Luontoharrastukset lapsena/nuorena:

Lintu- ja luontoharrastusta noin 10-vuotiaasta eteenpäin

Harrastuneisuus aikuisiällä:

Harrastus yhä työn taustalla - retkeilyä luonnossa ja alan kirjallisuuden seuraamista. Luonnoksia ja valokuvaamista piirrostyön pohjaksi, näin kertyy kaikenlaista materiaalia myöhemminkin käytettäväksi.

Ammattinimikkeet:

Luontoaiheisiin erikoistunut freelance- kuvittaja ja graafinen suunnittelija

Työtehtäviä, julkaisuja yms.:

Töitä mm. oppikirjagraafikkona ja sen jälkeen freelancegraafikkona graafista suunnittelua ja kuvitustöitä. Ajan oloon painotus yhä enemmän luontoon liittyvien töiden parissa. Kuvittaa Suomen Luonto- lehden Luonnonkalenteri -palstaa ja tekee myös jonkun verran muita artikkelikuvituksia.

Käytetyimmät tekniikat:

Tekee yleensä kuvitukset lyijykynällä ja vesiväreillä. Saattaa vielä muokata skannattua työtä tietokoneella. Tekee jonkun verran kuvituksia myös tietokoneella, silloin lähinnä karttoja ja erilaisia graafeja.

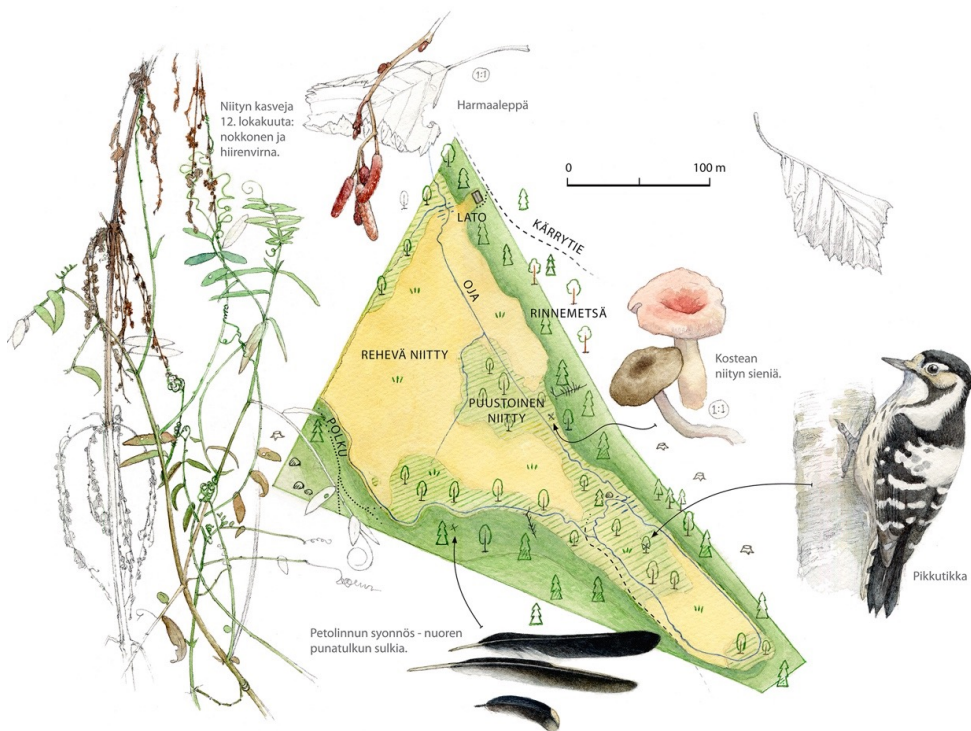
Luontenomaista töille:

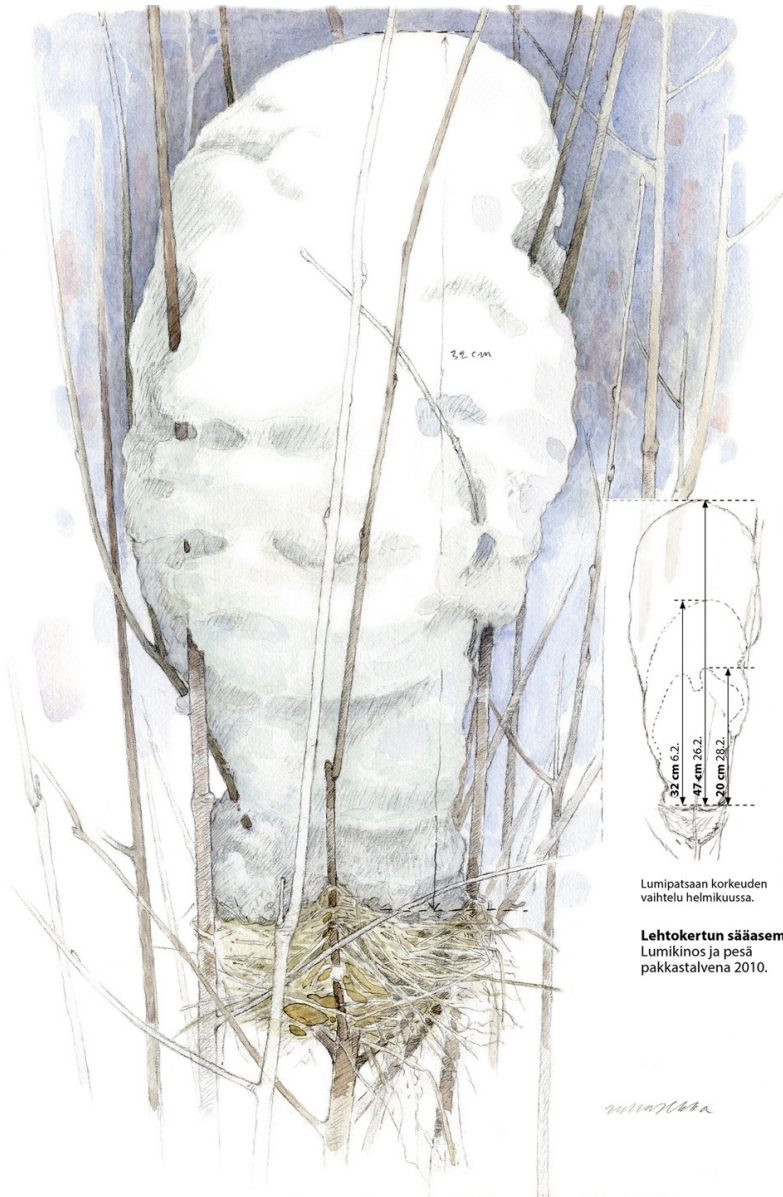
Herkkä akvarellikuvitus, jossa vesivärin ominaisluonne pääsee oikeuksiinsa, kuulaat, hillityt värit.

Tavoitteet kuvitusten osalta:

Pyrkii tekemään kuvia, joissa ei ole asiavirheitä. Toivoo, että kuva on samalla myös esteettinen ja mielenkiintoinen. Pyrkii esittämään kohteen painottaen jotain vastaavissa kuvissa vähemmän nähtyä näkökulmaa. Siinä auttaa omat luonnossa tehdyt havainnot ja yleistiedot. Kuvitusten tarkoituksena on vaikuttaa tiedon lisääntymisen kautta myönteiseen kuvaan villistä luonnosta.

KUVITUSNÄYTTEET:

KUVAT 23–25. Juha Ilkan kuvitusnäytteitä. Kuvat: Juha Ilkka, 2021.

ESITTELYTEKSTIN LÄHTEET:

Ilkka, J. (2021a) Sähköpostivastaus tutkijalle. 27.1.2021.

4.4 Luontokuvitukset ja niiden tehtävät Suomen Luonto lehdessä

Edelliset luvut kartoittivat luontokuvitusten ja luontokuvittamisen luonnetta yleisellä tasolla. Seuraavaksi tutkielmassa siirrytään tarkastelemaan luontokuvituksia tuotannon tutkimisen näkökulmasta Suomen Luonto -lehden avulla. Ensinnäkin selvitetään, millaisia luonnon representaatioita lehdessä julkaistut kuvituskuvat ovat ja miten edellisessä luvussa määritellyt luontokuvituksen viestinnälliset tehtävät niissä ilmenevät. Lisäksi tarkastellaan, miten kuvituksia valitaan julkaistavaksi Suomen Luonto -lehteen, ketkä ammattilaiset osallistuvat kuvitusten valintaan ja millainen roolijako valokuvakuvituksella ja käsin tehdyllä kuvituksella tässä lehdessä on.

Tuotannon tutkimisen aineistoksi valittiin Suomen Luonto -lehti, koska se on ainut laajalevikkoinen Suomessa julkaistava aikuisten luontolehti, jonka visuaaliseen ilmeeseen käsin tehdyt luontokuvitukset olennaisesti kuuluvat.

4.4.1 Luontovalokuvat ja luontokuvitukset luonnon representaatioina

Tutkimuksen lähtökohtana oli oletus, jonka mukaan luontokuvitus on luonnosta kertova kuva, jonka aiheena on maisema tai jokin tietty eliölaji, eikä kuvissa yleensä esiinny ihmisiä eikä rakennettua ympäristöä. Luvuissa 4.1 ja 4.2 todettiin, että ammattikuvittajien näkemys luontokuvituksista vastasi tätä oletusta, joten luonnon representointi määriteltiin luontokuvitusten ensimmäiseksi viestinnälliseksi tehtäväksi. Tutkimuksen tässä vaiheessa haluttiin tarkastella, miten luonto käytännössä representoituu Suomen Luonto -lehden kuvituskuviissa. Erityisen kiinnostavaa oli tutkia, miten suuri osuus julkaistuista kuvista oli nimenomaan tutkimuksen alkuoletuksen mukaisia perinteisiä luontokuvia, miten selvästi valokuvat dominoivat lehden kuvituskuviissa ja onko valokuvien ja käsin tehtyjen kuvitusten aiheissa merkittäviä eroja.

On yleistä, että aikakauslehdissä on vuodenaikoihin liittyviä painotuksia, ja luontoon liittyvässä lehdessä tämä mahdollisuus tuntui erityisen suurelta. Siksi aineistoa kerättiin yhdestä kokonaisuudesta vuosikerrasta eli kaikista vuonna 2020 julkaistuista Suomen Luonnon numeroista.

Aineiston keräämisen alkuvaiheessa oli tarpeen tehdä joitakin rajoituksia. Ensinnäkin mainoksissa esiintyvät kuvat päätettiin jättää tarkastelun ulkopuolelle, koska ne eivät ole lehden itse tuottamaa sisältöä. Lisäksi tarkasteltavaan aineistoon ei otettu *Kotona* -nimistä palstaa, jossa annetaan vinkkejä ekologiseen arkeen, eikä *Vierikkeitä* - palstaa, jossa käsitellään kirjaesittelyjä ja menovinkkejä. Näiden palstojen aiheiden visualisoimiseen käytetään lukumääräisesti paljon pieniä kuvituskuviia, joiden aiheet liittyvät ihmisiin, esineisiin ja sisätiloihin. Nämä kuvat eivät kuitenkaan

pienen kokonsa vuoksi ole yhtä merkittävässä asemassa lehden visuaalisuudessa kuin varsinaisten artikkelien suurikokoisemmat kuvat, ja siksi niiden huomioiminen tässä tutkimuksessa ei tuntunut perustellulta. Myös kartat ja vinjeteissä esiintyvät pienet valokuvat lehden tekijöistä ja lehden kansikuvasta jätettiin tarkastelun ulkopuolelle ja kansikuvia käsiteltiin erikseen.

Jari Kostetin yhden sivun artikkeli nimeltä *Luonnoskirja* laskettiin mukaan yhtenä kuvituksena, koska se koostuu usein kollaasimaisesti monista eri kuva-aiheista, ja on vaikeaa määrittellä, ovatko ne erillisiä vai kuuluvatko ne samaan sommitelmaan. Sen sijaan, jos jokin kuvitus tai valokuva esiintyi lehdessä kahteen kertaan eri sivuilla (sitä esimerkiksi käytettiin sekä sisällysluettelossa että artikkelin kuvituksena), se laskettiin mukaan kahdesti.

Sellaiset kuvituksessa käytetyt valokuvat, joissa kuvattiin vain tiettyjä lajeja ja/ tai maisemia, eikä kuvissa esiintynyt lainkaan ihmisiä eikä rakennettua ympäristöä, nimettiin tässä analyysissä *perinteisiksi luontovalokuviksi* ja aiheiltaan vastaavat käsin tehdyt kuvitukset *perinteisiksi luontokuvituksiksi*.

Varsinainen sisällönanalyysi toteutettiin niin, että ensin laskettiin, kuinka monta kuvituskuvaa kustakin numerosta löytyi, ja sitten ne luokiteltiin *valokuviin* ja *käsin tehtyihin kuvituksiin*. Jos kuva ei ollut kumpaakaan niistä, se jäi kategoriaan *muu*. Sen jälkeen sekä valokuvista että käsin tehdyistä kuvituksista laskettiin, kuinka monet niistä täyttivät *perinteisen luontokuvan* tai *perinteisen luontokuvituksen* kriteerit. *Perinteisistä luontovalokuvista* ja *perinteisistä luontokuvituksista* puolestaan laskettiin, kuinka moni niistä esitti jotakin tiettyä *lajia* (tai lajeja) ja kuinka monessa representoitiin *maisemaa*. Jos kuva ei esittänyt selkeästi kumpaakaan, se jäi kategoriaan *muu*.

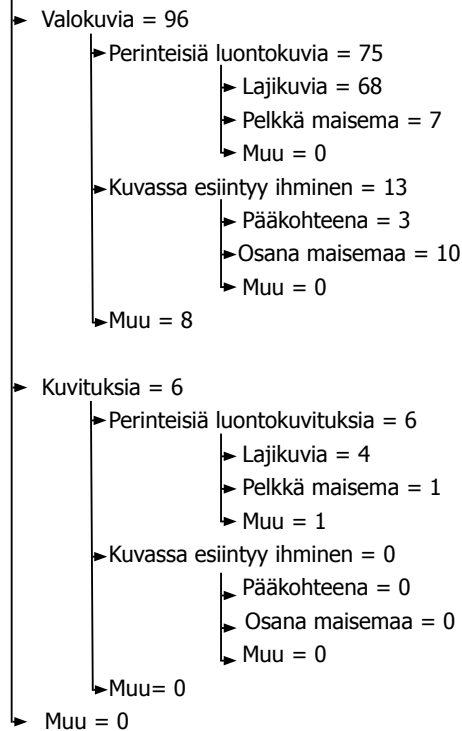
Vastaavasti muista kuin *perinteisistä luontovalokuvista* ja *perinteisistä luontokuvituksista* laskettiin, kuinka monessa niistä esiintyi *ihminen* tai ihmisiä, sekä monessako kuvassa ihminen oli *pääkohteena* ja monessako *osana maisemaa*. Jos ihminen ei esiintynyt selvästi kumpanakaan, kuva laskettiin kategoriaan *muu*. Koska aikauslehtien kuvien merkitys rakentuu lukijalle myös luetun tekstien perusteella, erottelu ihmistä koskeviin kategorioihin tehtiin artikkelin tekstin avulla. Jos kyseessä oli henkilöhaastattelu tai muu tiettyyn ihmiseen liittyvä juttu, jolloin kuvan viestinnällisenä tehtävänä oli esittää nimenomaan kyseistä henkilöä, ihmisen katsottiin olevan kuvassa *pääkohteena*. Jos artikkeli sen sijaan käsitteli jotakin paikkaa, kuvasta yli puolet esitti maisemaa ja ihminen esiintyi kuvassa pienessä koossa sekä täysin anonyyminä, kuva luokiteltiin kategoriaan *ihminen osana maisemaa*. Kaikki epäselvät tai selkeästi muunlaiset kuvat luokiteltiin kategoriaan *muu*.

Lopuksi kaikki tästä tarkastelusta jäljelle jääneet valokuvat ja kuvitukset luokiteltiin kategoriaan *muu*. (ks. KAAVIO 2)

12.11.2020 9/10

Kannen aihe = laulujoutsen

Kuvituskuvia yhteensä = 102

KAAVIO 2. Luonnon representoituminen Suomen Luonnon numerossa 9/2020

Kaiken kaikkineen luokittelussa pyrittiin mahdollisimman hyvään toistettavuuteen, mutta on mahdollista, että aineiston valintakriteereihin, laskentatapaan ja käytettyihin kategorioihin silti sisältyy tulkinnallisuutta. Tämä ei kuitenkaan olennaisesti heikennä tutkimuksen luotettavuutta, sillä laskettavien kuvien lukumäärä oli niin suuri, ettei yksittäisillä epäselvyyksillä ole merkittävää vaikutusta kokonaisuuteen. Lisäksi saaduissa tuloksissa tarkkoja lukemia tärkeämpää on, mitä luvut suunnilleen kertovat eri kuvatyypin esiintymisen määrästä ja niiden keskinäisestä suhteesta, ja näiden suhteiden selvittämiseen käytetty analyysitapa oli riittävän luotettava.

Laskettuun aineistoon sisältyviä kuvituskuvia oli koko vuosikerrassa yhteensä 935 kappaletta. Niistä 847 eli 91% oli valokuvia ja 9% käsin tehtyjä kuvituksia, mikä todistaa, kuinka ylivoimaisesti valokuvat hallitsevat Suomen Luonnon visuaalista ilmettä. Valokuvista 634 eli 75% oli luokiteltavissa perinteisiksi luontovalokuviksi, mikä on selkeä enemmistö. Perinteisistä luontovalokuvista puolestaan 75% kuvasi jotakin tiettyä lajia ja 15% maisemaa.

Ihminen esiintyi kaikissa valokuvissa 123 kertaa eli ihmistä representoivat kuvat muodostivat 15% käytetyistä valokuvista. Niistä ihminen pääkohteena muodosti 34% ja osana luonnonmaisemaa 15%. Kategoriaan muu jäi paljon kuvia, joissa ihmisten keho näkyi vain osittain ja päähuomio oli esimerkiksi ihmisen kädessään pitelemässä eläimessä. Käytännössä nämäkin kuvat olisivat olleet viestinnällisten tehtäviensä perusteella pikemminkin lajikuvia.

Aineistoon laskettuja käsin tehtyjä kuvituksia oli käytetty koko vuosikerrassa 84 kappaletta. Niistä perinteisiksi luontokuvituksiksi oli luokiteltavissa 77 eli peräti 92%. Perinteisistä luontokuvituksista selkeästi yhtä lajia kuvaavia piirroksia oli 68 kappaletta eli 88%, mikä on 81% kaikista lehdessä julkaistuista kuvituksista. Maisema esiintyi perinteisten luontokuvitusten aiheena viidessä tapauksessa, mikä muodostaa pienen, 6% vähemmistön. Ihminen esiintyi perinteisen luontokuvituksen aiheena neljässä tapauksessa, mikä on vain 5% kaikista käsin tehdyistä kuvituksista. Missään niistä ihminen ei esiintynyt pääkohteena eikä osana luonnonmaisemaa.

Näiden lukujen perusteella vaikuttaa siltä, että Suomen Luonto -lehden kuvituskuvissa luontoa representoidaan sekä valokuvin että kuvituskuvin yleensä perinteisinä luontokuvina ja perinteisinä luontokuvituksina, niin että kuvien kohteena on koskematon, villi luonto, jossa ei näy merkkejä ihmisistä eikä ihmisten tekemistä rakennelmista. Ei siis ole mikään ihme, että ihmisten mielikuvat luontovalokuvista ja luontokuvituksista perustuvat juuri tällaisiin aiheisiin. Toki myös rakennettua ympäristöä esittäviä kuvia esiintyy toisinaan varsinkin valokuvissa, esimerkiksi silloin, kun jutun pääaiheena on jokin maantieteellinen kohde tai sellainen eläinlaji, joka asuu kaupunkien liepeillä tai ihmisten pihapiireissä.

Toinen merkittävä tulos oli, että ylivoimaisesti suurin osa sekä valokuvista että käsin tehdyistä kuvituksista esitti nimenomaan jotakin tiettyä lajia. Yhteensä lajikuviutusta oli tässä vuosikerrassa peräti noin 69% lehden kaikista kuvituskuvista. Aivan erityisesti tämä korostui käsin tehdyissä luontokuvituksissa, joista jopa 88% oli luokiteltavissa lajikuviutuksiksi.

Ihminen esiintyi kuvan aiheena huomattavasti useammin valokuvissa kuin kuvituksissa. Tämä johtuu siitä, että myös luontolehdessä osa artikkeleista on henkilöhaastatteluja ja muita ihmisistä kertovia juttuja, ja niiden kuvituksena Suomen Luonto -lehdessä käytetään aina valokuvia (ks. luku 4.5.1). Myös silloin, kun lehdessä halutaan kuvata ihmisiä osana luonnonmaisemaa, ensisijainen representaation tapana näyttää olevan valokuva.

Lehden kansikuva on erityisen tärkeä tekijä lehden myynnin kannalta. Se myös avaa lehden visuaalisuutta ja viestii lehden lajityypistä. (Rantanen 2007, 89.) Suomen Luonnon vuoden 2020 kaikki kansikuvat olivat valokuvia ja luokiteltavissa perinteis-

siksi luontovalokuviksi. Yhdessä oli pääaiheena maisema (talvinen suo) ja kaikissa muissa yhdeksässä oli käytetty jotakin lajikuva. Lajeina esiintyvät jalohaikara, suokukko, rupikonna, apolloperhonen, kurki, ruokkiparvi, närhi, laulujoutsen ja ahma. Näistä suurimmassa osassa laji esiintyi pääosassa ja lähikuvassa, eikä maisemaa joko näkynyt lainkaan tai se oli ainoastaan epätarkka ja abstrakti taustaelementti. Yhdessäkään kansikuvassa ei esiintynyt ihmisiä eikä ihmisen tekemiä rakennelmia.

Kaikkineen voidaan todeta, että tämän vuosikerran tarkastelun perusteella Suomen Luonto -lehdessä representoidaan luontoa erityisesti eri lajeja kuvaavilla valokuvilla ja lajikuvaus korostuu erityisen voimakkaasti käsin tehdyissä luontokuvituksissa.

4.4.2 Luontokuvaus kuvittajan kokemuksen ja kiinnostuksen välittäjänä

Luvun 4.2 luokittelun mukaan luontokuvitusten toinen viestinnällinen päätehtävä on luontokuvaajan oman kokemuksen ja kiinnostuksen välittäminen katsojille. Tässä vaiheessa tutkimusta haluttiin nostaa esiin kaksi esimerkkiä siitä, miten tämä periaate toteutuu Suomen Luonto -lehdessä julkaistuissa Juha Ilkan ja Jari Kostetin luontokuvituksissa.

Juha Ilkka ja Jari Kostet ovat Suomen Luonnon vakiokuvittajia. Heidät esiteltiin jo luvussa 4.3 ja esittelyistä ilmeni, että molemmat ovat olleet kiinnostuneita luonnosta ja harrastaneet luonnossa liikkumista nuoruudesta asti. Harrastuneisuus, erinomainen lajituntemus ja muu tietämys luonnosta on myös merkittävä syy siihen, miksi Suomen Luonto -lehti tilaa luontokuvituksia juuri näiltä henkilöiltä (Kahranaho, 2020a, 2020b).

Juha Ilkka kuvittaa jokaisessa Suomen Luonto -lehdessä ilmestyvää *Luonnonkalenteri* -palstaa. Se oli aiemmin vain yhden sivun kokoinen ja sisälsi kaksi kuvitusta, mutta lehti uudistuksen yhteydessä palstaa laajennettiin kokonaiseksi aukeamaksi, ja samalla kuvitusten määrä nousi kolmeen. *Luonnonkalenteri* -aukeama haluttiin visualisoida kokonaan käsin tehdyillä kuvituksilla, jotta se saisi omaleimaisen ilmeen ja erottuisi muista ajankohtaisista uutisista. Koska Ilkan kuvitukset ovat realistisia, omaleimaisia, kauniita ja herkkiä, niille haluttiin antaa uudistuksen myötä hieman isompi rooli lehdessä. (Kahranaho, 2020b). *Luonnonkalenteri* -palstan lisäksi Ilkka kuvittaa tarpeen mukaan lehteen myös muita artikkeleja.

Tutkijan pyynnöstä Juha Ilkka kirjoitti tätä tutkimusta varten kuvauksen *Luonnonkalenteri* -palstan vuoden 2021 kesä-heinäkuun numeron kuvitusprosessista. Sen avulla tutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen, miten luontokuvitukset syntyvät, ja samalla annetaan käytännön esimerkkejä siitä, miten kuvittajan harrastuneisuus ja

luonnossa liikkuminen vaikuttaa työskentelyyn.

Alkuperäinen Juha Ilkalle sähköpostitse lähetetty toimeksianto *Luonnonkalenteri* -aukeaman kuvituksista sisälsi palstaan tulevat kolme erillistä tekstiä sekä seuraavanlaisia ehdotuksia niihin liittyvistä kuva-aiheista:

Kuva-ajatuksia:

1. Esimerkiksi vesikasvilla kiipeävä sudenkorennon toukka, leväpintaisella kivellä mönkivä vesikotilo tai sukeltava sukeltajakuoriainen. Jos tuntuu että kuvaan mahtuu, niin parikin voi laittaa samaan.
2. Sulka tai kaksikin erilaista, jos sinulla sattuu olemaan jotain varastossa. Lajilla ei ole väliä. Olisi mukavaa, jos voisit lisätä nuolen kanssa tekstit ”ruoti” ja ”höyty” oikeille kohdilleen.
3. Tähän sopisi vaikka järveen kurottava laituri tai vedessä puoliksi kelluva lämpömittari.

Juha Ilkan oman kuvauksen mukaan työprosessi eteni tehtävänannon vastaanottamisen jälkeen seuraavasti:

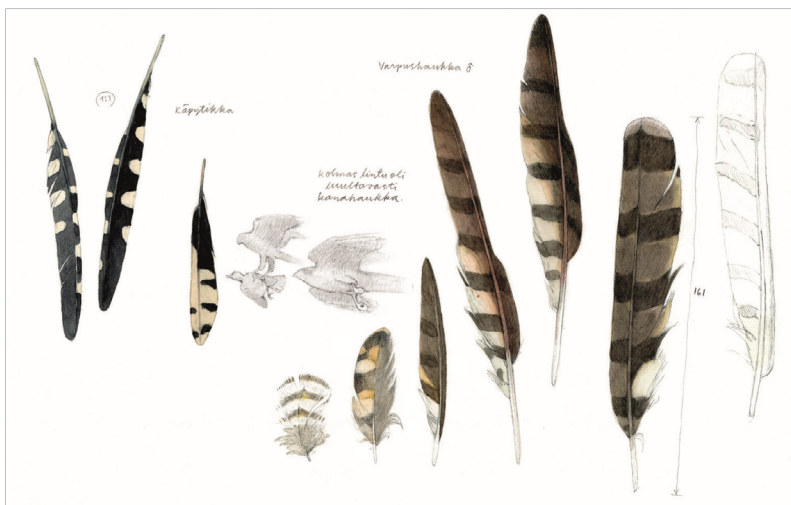
KUVA 26. Kuvitus Suomen Luonto -lehteen. Kuvat: Juha Ilkka, 2021.

Kuvitus ensimmäiseen tekstiin: ”Tutki rantaveden elämää”

Olin tehnyt vuosia aiemmin tussilaveerauksen ukonkorenon toukan toukkanahasta ja käytin sitä tässä kuvituksessa mallina. Mulla oli myös limakotilon kuori josta otin mallia piirroksen reunoilla kulkeviin kotiloihin. Lisäsin piirroksen vielä kalanpoikasen, sen piirsin muistista eikä se edusta mitään kalalajia erityisesti.

Piirsin nämä lyijykynällä ja tein vesiväreillä märälle paperille taustan. Siitä tuli tukkoisen oloinen, jolloin pesin taustan kuultavammaksi. Paperin hiukan kuivuttua tein piirroksen ruskeat osat. Jätin osan kotiloista valkoisiksi, jotta piirroksesta ei tulisi liian raskasta. Taustan turkoosi näytti nyt liian välimerelliseltä joten lisäsin päälle sinistä ja himmensin sitä hiukan sameammalla vihreällä ja viininpunaisella - en tiedä oliko tuo ratkaisu hyvä.

Turkoosi väri ja vesielementti toivat mieleen Pink Floydin Meddle-albumin kannen. Siinä kuvataan vedenalaista ympäristöä, kuuntelevaa korvaa ja veteen putoavien pisaroiden aiheuttamia renkaita - niinpä renkaita tuli tehtyä tähänkin. Skannasin piirroksen ja se oli valmis.

Alkuperäinen piirros.

Valmis kuvitus.

KUVA 27. Kuvitus Suomen Luonto -lehteen. Kuvat: Juha Ilkka, 2021.

Kuvitus toiseen tekstiin: ”Katso sulan muotoa”

Tähän löytyi valmis, skannattu aineisto, koostin sen vain uudestaan tietokoneella. Alkuperäisen piirroksen sulat olin piirtänyt jollain metsäretkellä samalta mättäältä löytyneistä sulista. Siinä kuvataan mahdollista tapahtumaa, missä varpushaukka on ollut syömässä käpytikkaa, mutta on joutunut itse kanahaukan tai jonkun muun pedon saaliiksi. Piirros on tehty lyijyriillä ja vesiväreillä.

KUVA 28. Kuvitus Suomen Luonto -lehteen. Kuva: Juha Ilkka, 2021.

Kuvitus kolmanteen tekstiin ”25.7. Jaakko jahkailee kiven kanssa”

Tämä on palstan pienin juttu ja kuva. Tähän tein kuvan uimarista. Olen huono piirtämään ihmisiä, mutta vedessä uiva voi sopivasti jäädä vähän epämääräiseksi yksityiskohdiltaan ja mittasuhteiltaan. Piirsin kuvan lyijärillä ja maalasin vesivärein. Skannasin piirroksen ja säädin vähän sen värejä ja mietin vielä, olisiko pitänyt tehdä uimahousut selvemmin näkyviin. En alkanut niitä enää tekemään, annoin kuvan olla.

Tein piirrokset valmiiksi ilman erillisiä luonnoksia ja välivaiheita - toimeksiantaja on tuttu jo useamman vuoden ajalta. Kuviin ei tarvinnut tehdä muutoksia, joten lähe-
tin työstä sovitun suuruisen laskun. Tähän toimeksiantoon löysin hyvin materiaalia omista vanhoista piirroksista, yleensä työ ei valmistu näin vaivattomasti. Piirroksiin käytettyä aikaa en pysty tarkasti sanomaan, tein piirrokset kahden päivän aikana, mutta tuolloin oli muitakin keskeneräisiä tehtäviä ja mm. apuraha-anomuksen teko. Arvioisin vajaan yhden työpäivän riittäneen. Välillä aiheet ovat työläämpiä ja tuolloin aikaa kuluu enemmän.

(Ilkka, 2020b.)

Kesä – Heinäkuu

Tutki rantaveden elämää

Vedessä elävien selkärangattomien eläimiin voit tutustua vaikkapa snorklaamalla tai käyttämällä haavia apuna.

TEKSTI ANNA TUONINEN KUUVITUKSET JARJA KAJA

TUTKI UIMARANTA tai mökkijärvellä pöytätaian suden puolen puolesta, kun kirkkain pinta on ylösohemällä. Joiden otukset, kuten kottorit, viettävät pinnan alla koko elämänsä. Toisille vesieläimille kaupan loppu- vaiheeseen, eväitä ne palaa sukelluksella näitä heran nostamaan. Sellaisia ovat esimerkiksi sudokorvenet ja vesiperhonen.

Kaakkoi Suomen ELV-keskuksen hydrobiologi **Antti Haapala** kertoo, että rantajärvyökykkeellä voi löytää myös muun muassa pölyä ja hankkijeväen joutokissa sekä vedessä eläviä kovakuoriota.

”Kävelijöillä on hällä ja soilla rannalla sudokorvenia voi ottaa suhteellisesti enemmän. Kyllä kasvava päälyyntyvät taas hoidettaviksi kottorilla.”

Jos elämäntilä mallina seurata muutama kesän, otukset voivat kertoa järven veden puhtaudesta.

Kotit ovat kalkkikoruista, evätkä siksi heistä hapanta vettä. Niiden lisääntyminen voi siis tarkoittaa, että happamuus on väenät palautua. Hävähäinen

taas viittaa vaihtokaleen suuntaan. Jos karu järvi rehoittyy, monet selkärangattomat alkavat suuntautua.

Haapala muistuttaa, että rannan elämästä löytyy tarkkailta aina samalla tavalla ja samassa paikassa. Jos muuta verrattua vaaenot väliä vaihtelee.

”Sää saattaa vaikuttaa eläimiin paljon enemmän kuin makkajärvessä. Ilmavain tuntuu selkeästi tai alkukäsiä sitä etä kannaata tehdä.”

Elämä pinnan alla on muuta ka- aita edustaa. Vaaenotkin ilmestyy muaytyntä, toiset kilpivät pinnan ja taavat silvet selkään.

Kesän kulkua on haaska seurata, mutta ympäristömuutosten seurantaan tarkkailijain löytyy oia joka kerta sama.

Tärkeintä se olisi tippoa seläitä tai vaikka vää alkuyökyt. Haapala sanoo.

VIERRE Yhdessä rannalla kesä viat- räpi voi meilä rannan loppujätkillä. Joten eväitä otetaan, mikä se läheisyyden- väk ei rakkoheuten kesän lopulla ohjau löytyvää alustella. Suomalais- rakkajerva.com

Katso sulan muotoa

Tarkkaileminen kuinka voi löytää irromista sulkia luonnosta. Lajin tunnistaminen niistä vaatii perky- miä, mutta sulan muodosta voi päätellä, mistä koot- ta se on pudonnut.

Sulajen ja pyyriön sulat ovat jylhäisiä ja paksum- sia, sillä niiden löytyy keski ilmapaistuksen paine; suljen päätä löytyy teräkkäiset sulat, joi- sa löy- ty ranteen sisällä puolella on hyvin kepa vaaenka- seen puoleen verrattuna. Näitä kutsutaan soomilaisiksi.

Limun vartalo saapovat tyhyt ja tyymittävät ruumiinohoret, ja niiden ää löytyy kät kätälään hoidot, eristävät ulatvat.

Lajinmääritys vaaen sulan kannaata rakokuita luonnossa ja jättää aine, sillä luonnossa hoidot kät- tää rauhoittujen lajen ja niiden oien haakapöytä.

VIERRE Sulien lajintun- nusta voi haajitella sivilla haajitella tiede. Riian on kootu haajitella muia, eri- lajien sulajen- va- aita. Oikea sul- la löytyy sulan se- lälä- melle vaaen aine ja haajitella sulia.

Mitä teet kesällä, Saimi Hoyer?

Saimi Hoyer on kirjailija ja toimittaja. Hän on kirjoittanut useita romaneita ja novelleja.

1 SUUNNITTEL Suunnittelen on kädellä harrastukseni, ja jos voin, en muuta tekniikkäkin elämäniäni. Huolimatta siitä ja siitä ha- perolla, ja olen niiden suuri ystävä. Se joutuu lupautuneelle, joka muu- ta väkensä on tässä Panshaalla. Min- kin ympärillä löytyy haperonnes- sä hoidon lopulla. Jos on kunn- ni, sillä siinä ihmistösköni läbi muorena työssä, kun olen mietti, ovatko ne kaikki aineita. Pien sovitti, että ei- välläni ne ole, vaan maistavakin eri- lä. Äidillä ja ihmismillään olen per- tyty hoidon seivästä. Suuri perin- tö, mitä vanhempi tulivat minulle jättämään, on tämä luonnontiede.

2 KALASTUS Tykkään ostaa ja kääntää kottorit tai vesien. Minulla on omat haakipaik- kani tarkasti tiedossa, ja kun heihin, löydän niitä useasti. Nykyisin tosin vanhempi polkani on aino nyk, että hän tulla ottaa minua vähän nauertavana kalastajana.

3 LUEN Mikä sen parempaa, on pääsee vapapäivän kuu- malla linalla johonkin luon- nonelämään. Nyt pannaan al- kuan pään kellaamaan yllä hakem- la pöytä taitokokeita koululousta ja kunnioitella maaukka. Se on vähän niin kuin toinen kokenut suomen- laiksi. Keksi aine on aika kova, joten tässä on omi matkani Italian rakkauden ihmisen- teni rakkaus kuttuun ha.

Saimin lukuyhteyksiä: **Long Light Moon** Maailman elämä – esteettöksen pa- rantava vaikutus (Nemo 2018)

25. Jaakko jahailee kiven kanssa

Vanhaan kansanperinteessä mukaan jaakko heittää kiven kiven vaaen hoidon lopulla. Kylläsi pitäre- der jähkytään.

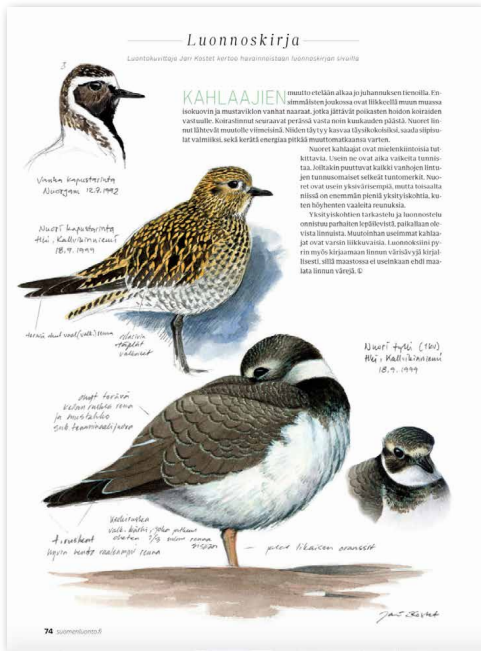
Ihmisten on iloit kertoa, että käi aikaa sen viiteä juuri jaakonpöly- ni. Vesi pöytä löytyy hyvin lämpö, joten muuten taholta muoortuttava va- ta ohkunan alkupölyä.

Jaakonpölyä ei ole vielä kanna- tarta ripustaa sinunpaakua maahan. Pien vaaen, silloin on syytä kirma- ta maastamaan luonnontiete, kun ne viciai ovat lämpimimmillään.

KUVA 29. Lopullinen lehdessä julkaistu Luonnonkalenteri -palsta PDF-taittietodos- tona. Kuva: Hanna Kahranaho, 2021.

Toinen Suomen Luonnolle työskentelevä vakiokuvittaja, Jari Kostet, kirjoitti pitkään lehden joka numeroon *Luonnoskirja* -palsta, jossa hän kertoo linturetkistään. Pals- tan kuvitus perustuu Kostetin itse luonnossa piirtämiin ja maalaamiin luonnoksiin. Näin ollen kaikki *Luonnoskirja* -palstan kuvitukset ovat nimenomaan hänen oman lintuharrastuksensa ja henkilökohtaisten luontokokemusten välittämistä lukijoille.

Luontokuvitusten dokumentaarisuutta ja autenttisuutta täydentää niihin käsin kirjoittamalla lisätyt tiedot nähdyistä lajeista, havaintopaikoista ja retkien päivämää- ristä. Kostet kuvittaa lehteen tarpeen mukaan myös muiden kirjoittamia artikkeleja, etenkin jos niissä on kyse linnuista. Vuoden 2021 ajan *Luonnoskirja* -palsta on ollut lehdessä tauolla.

KUVA 30. Esimerkkejä Jari Kostetin Luonnoskirja -palstoista. Kuva: Hanna Kahranaho, 2021.

4.4.3 Luontokuvitusten muut tehtävät

Luvun 4.2 luokittelun mukaan luontokuvituksilla on kolme muutakin viestinnällistä päätehtävää: *tiedon välittäminen ja opettaminen, esteettiset tehtävät ja vaikuttamistehtävä*. Tutkimuksessa haluttiin seuraavaksi selvittää, miten nämä tehtävät ilmenevät Suomen Luonto -lehdessä. Aineistoa hankittiin lehden ammattilaisille osoitetulla sähköpostikyselyllä, missä tiedusteltiin heidän näkemyksiään siitä, mikä käsin tehtyjen kuvitusten rooli lehdessä on ja millaisia tehtäviä niille voisi nimetä. Vastauksia saatiin päätoimittajalta, kahdelta lehden Art Directorilta sekä yhdeltä toimituspäälliköltä, toimittajalta, verkkovastaavalta ja kuvittajalta. Nimet anonyminoitiin ja tallennettiin tutkijan arkistoon. Tutkielmassa vastaajien ammatillinen asema lehdessä on merkitty sekä tässä että seuraavissa luvuissa heidän kommenttiansa jälkeen lyhenteellä:

PT= Päätoimittaja
AD1, AD2 = Art Director
TP = Toimituspäällikkö
T = Toimittaja
V = Verkkovastaava
K = Kuvittaja

Kuten luvussa 2.4 todettiin, Suomen Luonto on genreltään harraste- ja tiedelehti, joten on hyvin luonnollista, että tiedon välittäminen, totuudenmukaisuus ja opettaminen nousivat selvästi esiin myös lehden ammattilaisten vastauksissa. Lisäksi luvun 4.4.1 perusteella havaittiin, että peräti 81% vuonna 2020 lehdessä julkaistuista luontokuvituksista oli nimenomaan lajikuvitusta. Niiden viestinnällisenä tarkoituksena on välittää lukijoille mahdollisimman tarkka ja totuudenmukainen käsitys kyseisestä lajista, ja sen kautta opettaa lukijoita lajintunnistuksessa:

Kuvitusten yhtenä tarkoituksena on välittää paikkansa pitävää tietoa (TP).

Usein kuvituksilta haetaan lajikuvitusta, joka tuo lajien ominaispiirteet mahdollisimman selkeästi esiin (AD1).

Jos on kyse lajien tunnistamisesta, käytetään usein mahdollisimman pikukutarkkoja ja esittäviä käsin tai digitaalisesti piirrettyjä kuvituksia (AD2).

Lajikuvituksissa ei voi ottaa suurempia taiteellisia vapauksia. Olennoista on välittää mahdollisimman totuudenmukainen kuva lajista. Lajien

tulee varmasti olla suunnilleen oikean näköisiä, vaikka ne olisivat varsin abstraktejakin (TP).

Kuvittajan valinnan perusteena voi olla realistinen kuvitustyyli, kyky itsenäiseen työhön ja taito kuvittaa tarkasti erilaisia lajeja ja luonnon ilmiöitä niin, ettei kuvitukseen tarvitse tehdä korjauksia esimerkiksi sen takia, että jonkin lajin tunnuspiirteet eivät olisi oikein (AD1).

Pyrin tekemään kuvan, jossa ei ole asiavirheitä. (K)

Suomen Luonnon ammattilaisten vastauksista ilmeni lisäksi jo aiemmin luvussa 3.1 käsitelty piirrosten ominaisluonne lajien tunnistamiseen tarkoitetuissa tietokuvituksissa: piirtämällä on helppoa pelkistää yksityiskohtia ja korostaa nimenomaan esitetylle lajille olennaisia piirteitä, jolloin lopullinen kuva toimii tehokkaampana lajintunnistuksen apuna kuin mahdollinen samasta lajista otettu valokuva:

Lajiesittelyissä kuvituksella voidaan kiinnittää huomiota juuri haluttuihin piirteisiin. (TP)

Lajikuvissa piirroksot poistavat valokuvaan liittyvät valaistus- ja kuvakulmahaasteet, jolloin tuntomerkit ja lajien väliset eroavaisuudet saa hyvin esiin (T).

Kuten luvun 4.1 opettamisen ja tiedon välittämisen kuvailuista ilmeni, myös tässä haastattelussa todettiin, että luontokuvitusten avulla on helppoa näyttää ja yhdistellä asioita tavoilla, joihin ihmissilmä ja/tai kamera ei pysty. Piirroksilla voidaan esimerkiksi kuvata hiilen kiertokulkua, tehdä poikkileikkaus muurahaispesään tai näyttää maaperän mikrobit puuhissaan (T).

Osa vastauksista käsitteli esteettisiä tehtäviä. Tiedon välittäminen ja mahdollisimman suureen realismiin pyrkiminen mielletään usein estetiikan ja tyylittelyn vastakohtiksi ja toisensa poissulkeviksi päämääriksi, ja vastausten perusteella osittain näin onkin:

Jos juttu ei vaadi selkeätä lajikuviusta, voidaan valikoida kuvittaja vapaammin ja antaa myös kuvittajalle enemmän taiteellisia vapauksia. Esimerkiksi mielipidejuttu voidaan kuvittaa vaikka sarjakuvamaisesti, koska siinä lajien tunnistuksella ei oikeastaan ole väliä. Usein isojen artikkelien kuvitukset ovat jotain näiden puolivälisiä: kuvittajalla on taiteellista vapautta mutta lajien tulee olla suurin piirtein tunnistettavissa. (AD1.)

Kuitenkin haastatteluvastauksien perusteella tarkkuuteen ja realismuuteen pyrkivä lajikuviutuskin sisältää samanaikaisesti myös esteettisiä piirteitä: *Tarkkaan lajikuviutukseenkin kuvittajan kädenjälki tuo oman persoonallisuutensa* (AD1).

Aineiston perusteella voidaankin todeta, että hyvä luontokuva välittää sekä luotettavaa tietoa kohteensa näköisyydestä että tuottaa katsojalle esteettistä mielihyvää taitavalla toteutuksella. Kuvituksen viestinnällisestä käyttötarkoituksesta riippuen sekin on mahdollista, että esteettiset tavoitteet nousevat tärkeämmäksi kuin kuvan sisältämä tieto:

Kuvituskuvia käytetään erityisesti silloin, kun artikkelissa on faktan lisäksi vaikkapa paljon kirjoittajan luomaa tunnetta, jota halutaan välittää lukijalle myös kuvien kautta. Joskus tunnelman luomiseen tarvitaan ennemminkin tietyn kuvittajan tyyliä ja näkemystä kuin valokuvan ”faktaa”. Tällöin kuvittajan valinnan perusteena voi olla selkeä oma kädenjälki. (AD1.)

Piirroksot voivat olla ihan vain jutun ulkoasuun liittyvä juttu, eikä niiden silloin tarvitse välittää tietoa vaan ennemminkin luoda tunnelmaa. Joskus tunnelma on tärkeämpi, vaikka informatiivisia valokuvia olisi saatavilla. (T.)

Lisäksi kuvitukset voivat *raikastaa* (AD2) ja *monipuolistaa lehden ilmettä ja luoda sen identiteettiä* (TP). Käsien kuvitettu juttu *erottuu* muulla tavalla kuvitetuista jutuista (AD1) ja luo lehden palstoille *omaa ilmettä* (TP). Tämä puolestaan tuo *selkeyttä ja rakennetta* lehteen (AD1, TP) ja *nostaa* näin lehden *laatua* (TP). Kaiken kaikkien käsien piirretyt ja maalatut kuvat tuovat *lämpöä, inhimillisyyttä, herkkyyttä ja lähestyttävyyttä* lehden yleisilmeeseen (AD1). Periaatteessa kuvituksessa käytetyllä tekniikalla ei ole merkitystä, vaan lehdessä käytetään sekä käsien piirrettyjä ja maalattuja että tietokoneella tehtyjä kuvituksia. Kuvitukset ja niiden tyyli valitaan juttuihin sopiviksi: joidenkin tekstien kohdalla toimii ns. perinteisempi tyyli, joskus taas kokeilevampi. (AD2.)

Suomen Luonnon mediakortissa todetaan, että lehden tarkoituksena on puhua luonnon puolesta (Suomen Luonnon mediakortti 2021), joten lehdessä julkaistavien kuvitusten voi tulkita osaltaan toteuttavan tätä samaa tarkoitusta. Se ilmeni myös lehdelle työskentelevän kuvittajan ajatuksissa: hänen mielestään *luontokuvitukset pyrkivät vaikuttamaan tiedon lisääntymisen kautta myönteiseen kuvaan villistä luonnosta* (K). Kuvittaja ei siis ole lehden tuotannollisessa prosessissa ainoastaan hänelle lähetetyn tehtävänannon mekaaninen toteuttaja, vaan hänellä on aidosti mah-

dollisuutensa tuoda kuvituksellaan myös uusia kerroksia juttuun omalla tulkinnallaan tekstistä (AD).

Kaiken kaikkineen aikakauslehdessä julkaistavien luontokuvitusten pitää täyttää kyseisen formaatin erityisvaatimukset, joista ensisijainen on se, että kuvituksen täytyy soveltua kyseisen artikkelin tekstiin sekä sisällöltään että tyyliältään. Lisäksi kuvitusten tulee olla *laadukkaita, hyvin tehtyjä, lehtijuttuun sopivia ja osuvia (AD2)*. Lehden ammattilaiset yhdessä arvioivat ja määrittelevät kunkin yksittäisen jutun kohdalla, miten nämä kriteerit milloinkin konkretisoituvat.

4.5. Kuvitusten valinta julkaistavaksi

Luvussa 4.4.1 todettiin, että Suomen Luonto -lehden kuvituskuvista yli 90% on valokuvia ja käsin piirrettyjen kuvitusten osuus jää siitä syystä pieneksi. Näin ollen kiinnostavaksi kysymykseksi nousee, miten valokuvien ja kuvitusten roolijako lehdessä toimii ja millaisissa tilanteissa käsin tehtyjä kuvituksia kuitenkin käytetään. Aineistoa kerättiin haastatteleamalla lehden eri ammattilaisilta sähköpostitse ja kysymällä heiltä, mitkä tekijät heidän mielestään määrittävät, milloin kuvituksena käytetään valokuvia ja milloin käsin tehtyjä kuvituksia.

4.5.1 Valokuvan ja kuvituksen roolijako

Sähköpostikyselyyn vastanneet lehden ammattilaiset myönsivät, että *valokuvia käytetään paljon (T)* ja että niitä *käytetään suhteessa paljon enemmän kuin kuvituksia (AD2)*. Lähtökohtaisesti tämä johtuu siitä, että *valokuvien käyttö on usein helpompaa ja nopeampaa, koska luontovalokuvia on saatavilla paljon (AD2)*.

Luvussa 2.3 käsiteltyllä valokuvan totuusfunktiolla on myös iso merkitys. Toimituksen ammattilaiset totesivat, että valokuvia käytetään paljon aikakaus- ja sanomalehdissä, koska valokuva on ”totta”:

Varsinkin meidän kaltaisessa luonto- ja tiedelehdessä on tärkeitä, että asioita pystytään näyttämään lukijoille oikeina kuvina tekstin lisäksi. Artikkelihinhan toimittaja tekee usein paljon taustatyötä, ottaa selvää aiheestaan ja haastattelee asiantuntijaa kuten vaikkapa tutkijaa. Journalismin tulee tarjota tutkittua tietoa ja faktaa, ja valokuvalla voimme lisätä sen painoarvoa ja tietysti kiinnostavuutta. (AD1)

Valokuvaa pidetään siis piirrosta konkreettisempänä ja autenttisempänä tapana representoida todellisuutta, ja samalla epäillään, että *piirroksista tämä konkretia voi jäädä puuttumaan* (T). Piirroskuvituksen totuusfunktioita vastaavasti heikentää se, että ne *liittyvät ihmisten mielikuvissa vahvasti myös satuihin ja kirjoihin* (AD).

Valokuvat ovat ensisijainen esitysmuoto erityisesti silloin, kun lehdessä halutaan kuvata ihmisiä. Jos juttua varten mennään *paikan päälle* tai tavataan jokin henkilö, *keikalla on mukana valokuvaaja ja valokuva on silloin kyseisen artikkelin ensisijainen kuvitus* (T).

Lisäksi lukijoiden mielipiteet vaikuttavat siihen, millaisia kuvituksia lehdessä suositaan. Saadun lukijapalautteen perusteella vaikuttaa siltä, että *valokuviin voi olla helpompaa samaistua kuin kuvitukseen, ja osa lukijoista tarttuu helpommin valokuvalla kuvitettuihin juttuihin ja vastaavasti ohittaa piirroskuvitetut jutut helpommin* (AD).

Valokuvien dominanssista johtuen kuvitusten rooliksi jää usein olla jotakin, mihin valokuva ei pysty. Tällöin kyse on esimerkiksi siitä, että *kuvituksella voidaan visualisoida asioita, joita ei ole lainkaan mahdollista valokuvata* (TP). Kuvitus voi esimerkiksi näyttää *uhanalaisia tai sukupuuttoon kuolleita lajeja tai valokuvaa selkeämmin havainnollistaa jotakin tiettyä asiaa, esimerkiksi hyönteisen rakennetta, jota saattaa olla valokuvasta vaikea nähdä* (V). Piirroskuva voi myös näyttää *lajille tyypilliset piirteet paremmin ja tarkemmin kuin valokuva ja mahdollistaa lajien helpomman vertailun toisiinsa, kun kuvittaja piirtää kaikki artikkelissa mainitut lajit vaikkapa täsmälleen samasta kuvakulmasta* (AD). Joskus merkitystä voi olla silläkin, että *kuvittaja ei ole vuodenajan tai sään armoilla niin kuin valokuvaaja* (AD).

Kuten Rantanen (2007) luvussa 3.5 totesi, kuvitus nähdään erityisen vahvana vaihtoehdona, jos artikkelin aihe on hankalammin visualisoitavissa: *abstraktimmat artikkelit kuten ympäristökysymyksiin tai ekoelämään liittyvät aiheet tai esseemäiset tekstit kuvittuvat helpommin kuvituksella, koska tällaisissa aiheissa valokuvat voisivat olla liian konkreettisia* (AD,T, TP).

Kuvituksia suositaan myös sellaisissa tilanteissa, joissa päätetään tarkoituksellisesti käyttää jotakin erilaista kuin valokuva. Tällöin on kyse siitä, että vaikka valokuvat olisivatkin johonkin artikkeliin sinällään toimiva ratkaisu, toisinaan päätetään silti käyttää käsin tehtyjä kuvituksia, jos niillä saadaan tuotua artikkeleihin jotakin *uutta ja yllättävää* (AD2). Visuaalisuuden näkökulmasta *kuvitus on erottuvampaa ja spesiaalimpaa kuin valokuvat, joilla pääasiassa kuvitetaan* (AD2). Joissakin tilanteissa kuvituksia käytetään myös siksi, että niiden avulla voidaan paremmin vedota lukijoiden tunteisiin: *toisinaan lukijan ihon alle pääsee juuri konkreettialla, kun taas toisinaan piirroksiin saa enemmän puhuttelevuutta* (T).

Käsin tehdyillä kuvituksilla on muitakin niille ominaisia vahvuuksia. *Piirroksiin*

saa runsautta, jota luonnossa harvoin on, eli monta juttuun liittyvä lajia tai tapahtumaa samaan maisemaan (T). Kuvittaja pystyy siis näyttämään yhdessä kuvassa monta asiaa kerralla, kun taas valokuuvan avulla vastaava kerronta voisi vaatia montakin kuvaa (AD).

Joskus kuvituksia käytetään yksinkertaisesti käytännön sanelemana valokuvien puuttuessa tai jos käytettävissä olevat valokuvat eivät muodosta riittävän yhtenäistä, laadukasta ja kiinnostavaa kokonaisuutta (AD). Tällöin kuvitus *mahdollistaa lehden laadun säilymisen*, ja esimerkiksi lajiesittelyissä *piirroskuvituksilla saadaan helpommin sama, yhtenäinen visuaalinen ilme kaikille lajeille* (TP).

Ratkaisevin tekijä on lopulta lehden muodostama visuaalinen kokonaisuus. Joskus kuvituksia käytetään, kun huomataan, että niitä on välillä ollut vähemmän (AD2). Silloin *kuvituksia voidaan käyttää esimerkiksi lajeihin keskittyvissä jutuissa lajikuviuksena, jos lehdessä on jo ollut paljon muita valokuvilla kuvitettuja juttuja* (T). Tästä seuraa se, että *lajikuvauksista iso osa kuvitetaan valokuvin, mutta vastaavasti myös iso osa piirroksin* (T).

Tietenkin tärkeänä kriteerinä on aina se, että *kuvitusten tulee sopia luontevasti niiden yhteydessä julkaistavaan artikkeliin* (AD2) ja siksi artikkelin tekstin sisältö ja tyyli määrittelevät, voiko kuvitusten käyttäminen olla perusteltua. Kaiken kaikkien käsin tehdyt kuvitukset ovat *harkittu osa lehden visuaalista identiteettiä* (AD) ja niiden määrä pyritään pitämään vakiona: *pitempiä kuvitettuja juttuja on yleensä yksi tai korkeintaan kaksi samassa lehdessä* (TP).

Osion lopuksi tutkimuksessa haluttiin tarkastella, miten edellä esitetyt periaatteet käytännössä näkyvät. Vuonna 2020 Suomen Luonto -lehdessä ilmestyneet pitemmät kuvitetut artikkelit listattiin ja pohdittiin, mitä syitä käsin tehtyjen kuvitusten valitsemiseen kuvituskuviksi oli todennäköisesti ollut. Nämä väitteet eivät siis perustu lehden ammattilaisilta saatuihin tietoihin vaan ovat tutkijan omia arvioita.

1/10

Tulevaisuuden päästötön liikenne, s. 36–40

- Kuvitukset kuvapankista peräisin olevaa vektorigrafiikkaa, jossa pyöräilijöitä, potkulautailijoita, kaupunkiympäristöä, liikennettä ja taloja, eli ne eivät ole luontokuvituksia tämän tutkimuksen määritelmän mukaan
- Jossain määrin abstrakti aihe ja tulevaisuudesta ei ole saatavilla valokuvia

Talvi kommuunissa, s. 24–28

- Artikkeliki käsittelee eläinten talven vietosta yhteisissä talvipesissä. Kuvituksena on käytetty käsin tehtyjä poikkileikkauskuvia talvipesistä
- Tällaisia valokuvia ei olisi ollut saatavilla

2/10

Puiden talvi, s. 46–51

- Artikkelissa esitellään eri puulajeja ja niiden talvehtimista ja samalla esitellään eläinlajeja, jotka käyttävät kyseisiä puita talviravinnokseen
- Tasalaatuisten valokuvien saaminen tästä aiheesta olisi voinut olla vaikeaa. Kuvituksilla voidaan tuoda yhtenäiseen tyyliin esiin sekä eläinlajien että puulajien ominaispiirteet

3/10

Kadonneet, s. 26–31

- Artikkelissa kerrotaan kadonneista lajeista ja kuvat ovat tyyliteltyjä, yksinkertaistettuja lajikuvia
- Yhtenäisten valokuvien saaminen kadonneista lajeista olisi ollut vaikeaa

Liian kovat hakkuut, s. 44–47

- Artikkeliki kertoo aukkohakkuista
- Jossain määrin abstrakti aihe, johon on yksinkertaistetuilla, abstrahoiduilla kuvituksilla haettu tyyllillisesti jotakin erilaista ja kiinnostavampaa kuin stereotyyppiset hakkuuaukeamia esittävät valokuvat

4/10

- Ei yhtään pidempää kuvituksilla kuvitettua artikkelia

5/10

Kookkaat ja kovapintaist, s. 32–37

- Artikkeliki kertoo koppakuoriaisista
- Kuvitettu selkeillä lajikuvituksilla, joiden tarkoituksena on yhtenäisellä tyyllillä tuoda esiin eri lajien ominaispiirteet ylhäältä päin kuvattuna

Kukkia ja kimalaisia, s. 48–49

- Osin kuvapankeista otetut ja osin Jari Kostetin kuvittamat kasvikuvitukset ovat selkeitä lajikuvituksia, joiden tarkoituksena on yhtenäisellä tyyllillä, sivusta päin kuvattuna tuoda esiin kukkivien lajien ominaispiirteet

6/10

Milloin on paras sieniaika, s. 28–29

- infografikassa on käytetty kuvapankeista peräisin olevia kuvituskuvia eri sienilajeista tyypillisinä lajikuvituksina yhtenäiseen tyyliin

7/10

Harvinaisista puista runsain, s.32–33

- Artikkelissa esitellään harvinaisten puiden levinnäisyyttä
- Puiden lehdet on esitetty kuvapankeista peräisin olevilla kuvituskuville yhtenäiseen tyyliin

8/10

Suomen hanhet, s. 48–49

- Jari Kostetin tekemät kuvitukset tähän artikkeliin ovat tyypillisiä lintukirjamaisia lajikuvituksia

9/10

- Ei yhtään pidempää kuvituksilla kuvitettua artikkelia

10/10

- Ei yhtään pidempää kuvituksilla kuvitettua artikkelia

4.5.2 Ammattilaisten työnjako julkaisuprosessissa

Suomen Luonnon ammattilaisilta kysyttiin myös, millaisia tehtäviä ja mahdollisuuksia kullakin heistä on käsin tehtyjen kuvitusten ideoinnissa, valikoimisessa ja tilaamisessa. Näin saatiin vastauksia kysymykseen, ketkä lehden ammattilaiset osallistuvat julkaistavien luontokuvitusten valintaan, sekä mitä tehtäviä kullakin heistä on tässä prosessissa.

Yleisesti ottaen kuvitus on osa sitä ohjeistusta ja kommentointia, joka käydään läpi ennakoeditointipalaverissa tai ostojutun ennakkobriiffissä. Päätoimittaja, AD, toimituspäällikkö ja verkkotuottaja ideoivat yhdessä toimittajan tai avustajan kanssa sitä, minkälainen kuvitus juttuun sopisi, ja kuinka paljon ja millaisia kuvia ja kuvavaihtoehtoja tarvitaan, jotta juttu voidaan taittaa sovittuun mittaansa printtiin ja verkkoon. (PT). Kuvitusten valintaan osallistuvat siis toimituksesta käytännössä kaikki ne ammattilaiset, jotka kyseessä olevaa artikkelia työstävät. Toimituksen ulkopuolisilta toimittajilta tulevilla jutuilla voi myös olla mukana ehdotuksia kuvituksesta tai jopa toiveita siitä, kuka jutun voisi kuvittaa (AD2).

Seuraavaksi tarkastellaan ammattilaisten rooleja tarkemmin. Vastaajat kertoivat pääosin omasta toimenkuvastaan, mutta osa kommentoi myös toistensa työtehtäviä.

Päätoimittaja

Päätoimittaja osallistuu kuvituksen ideointiin ja tarkastaa kuvituksen taiton oikoluvun aikana varmistaakseen, että kuvitus on hyvän journalistisen tavan ja lain mukainen. (PT)

Art Director

Kuvitukset ovat AD:n sektoria (TP) ja AD:llä on kokonaisvastuu kuvitusten valinnasta sekä hahmotus lehden visuaalisuudesta ja sen kaikista visuaalisista elementeistä (AD2). AD:llä on siis eniten valtaa päättää siitä, millainen kuvittaja ja millaista kuvamateriaalia lehteen valitaan (T) ja kuvitetaanko juttu valokuvilla vai kuvituksilla (V). AD:n rooli kuvituksien sisällyttämisessä osaksi tuotetta sekä ideoisissa ja ostamisessa kuvittajilta on siis merkittävä. Hän valitsee ensisijaisesti juttujen kuvittajat, mutta kysyy kuitenkin usein myös jutun vastaavan toimittajan tai tuottajan ja/tai päätoimittajan ja toimituspäällikön mielipidettä. (AD1). Isommissa jutuissa AD hoitaa kuvittajan briiffaamisen, sillä hänellä on paras tuntuma siihen, millä tarkkuudella ohjeistus tehdään ja mikä jutun visuaalinen kokonaisuus on (T). Briiffaamista tarvitaan varsinkin silloin, jos kuvittaja ei ole aiemmin tehnyt lehdelle kuvituksia. Tuttujen kuvittajien kanssa yhteistyö on jo vakiintunutta. (AD2).

Toimituspäällikkö

Toimituspäällikkö osallistuu valinnoista käytävään keskusteluun, pitää osaltaan kuvitettujen juttujen ja valokuvakuvituksen osuudet lehdessä tasapainossa ja huolehtii kuvitusten aikataulusta yhdessä muun toimituksen kanssa (TP).

Toimittaja

Toimittaja osallistuu toimituskokoukseen ja ennakkoeditointipalaveriin, jossa keskustellaan juttujen kuvituksesta. Hän voi kertoa omia ajatuksiaan, toiveitaan ja ideoitaa kuvituksen suhteen, ja useimmiten ne huomioidaan. Toimittaja neuvottelee kuvitusten ja valokuvien valinnasta erityisesti AD:n kanssa. Hän valitsee valikoiman valokuvia juttuun ehdolle rutiininomaisissa jutuissa, joissa kuvitus etsitään kuvittajan nettisivuilta tai muista arkistoista tai kuvapankeista. Vakiopalstojen suhteen toimittaja on itse yhteydessä kuvittajaan ja tilaa tarvitsemansa. Toimittaja voi esittää muutostoiveita vielä ensimmäisen taittoversion kohdalla, jos siihen on hyvät perusteet. (T).

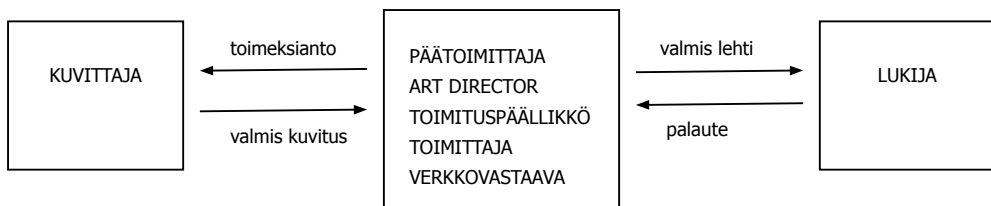
Verkkotuottaja

Verkkotuottaja voi esittää jonkin verran ideoita ja toiveita juttujen kuva-aineiston suhteen ja on itse yhteyksissä kuvittajiin, jos tehdään juttuja, jotka julkaistaan vain

lehden nettiversiossa. Tällaista sisältöä on vielä tällä hetkellä suhteellisen vähän tai se on hyvin uutismaista, mutta tämä kehittyy jatkossa. Verkkovastaava myös osallistuu keskusteluun netin teknisistä rajoitteista ja mahdollisuuksista. Netissä kuvakoot ja pysty/vaaka-ajattelu eroaa hieman lehdestä. Toiveena olisi saada enemmän liikkuvaa kuvaa ja animoituja kuvituksia nettiartikkelien yhteyteen, mutta resurssit tulevat usein vastaan. Tulevaisuudessa animointi sekä videon ja kuvitusten päällekkäinen käyttö varmasti lisääntyvät. Myös infografiikka todennäköisesti lisääntyy. (V).

Kuvittaja

Toimitus lähettää toimeksiannot ja juttutekstit ja kuvittaja tekee kuvitukset niiden perusteella. Valmiit piirroksot lähetetään toimitukseen ja niihin tehdään muutoksia, jos toimitus niin haluaa. (K)

Kaavio 3. Aikakauslehden kuvitusprosessin aktiivisia toimijoita

5 Taiteellinen osio

Tämän tutkimuksen yhteydessä minulle tarjoutui ainutlaatuinen tilaisuus kokeilla kuvittamista Suomen Luonto -lehteen. Artikkelin aiheesta keskusteltiin alustavasti toukokuussa videopalaverissa, johon lisäksi osallistuivat Suomen Luonnon AD Hanna Kahranaho, toimittaja Anna Tuominen ja verkkovastaava Annakaisa Vääntinen. Elokuussa jutun julkaiseminen varmistui, ja sain toimeksiannon sähköpostiini. Kuvitusten toteuttamiseen oli käytettävissä maksimissaan noin kaksi viikkoa. Ohjeistukseen sisältyi artikkelin teksti lähes valmiiksi kirjoitettuna, PDF tekstin ja kuvituksen mahdollisesta taittoratkaisusta kahdelle aukeamalle sijoiteltuna sekä joitakin esimerkkikuvia mahdollisista kuva-aiheista ja kuvitusten tyylistä.

Kuvitettavaksi tarkoitettu artikkeli käsitteli metsästä peräisin olevien maaperämikrobien hyödyntämistä erilaisina uutteina, joita kutsutaan ”metsäpölyksi”. Niiden tarkoituksena on tehostaa ihmisten immuunijärjestelmän toimintaa. Artikkelin oli siis tyyppiesimerkki käsitteellisestä abstraktista aiheesta, joita Salon (2000), Rantasen (2007), Tietäväisen ja Hännisen (2018) ja Suomen Luonnon toimituksen ammattilaisten mukaan yleensä visualisoidaan käsin tehdyillä kuvituksilla, koska aiheeseen liittyvät valokuvat olisivat liian konkreettisia. (Tässä nimenomaisessa tapauksessa ne olisivat myös voineet helposti olla liian lähellä mainostarkoituksiin käytettyjä tuotekuvia.) Toimeksiannossa kuvitusten toivottiin olevan tyyliään melko abstrakteja. Oli selvää, että juttu ei vaatinut selkeää lajikuvaamista eikä tarkkaa tiedonvälitystä, vaan kuvituksilla haettiin lähinnä sopivaa tunnelmaa, ja siksi minulla oli käytettävissä melko paljon taiteellista vapautta kuvituksen tyylin ja aiheen suunnittelussa.

Yksi artikkelin kuvittamisen suurimpia haasteita oli se, että artikkelin varsinaista ydinsisältöä eli mikrobeja on vaikeaa visualisoida, olipa kyse valokuvista tai kuvittamisesta. Varsinkin nykyisenä korona-aikana kaikenlaiset oikeita mikro-organismeja kuvaavat suurennokset assosioituvat helposti viruksiin ja sairauksiin ja herättävät sitä kautta voimakkaita negatiivisia tunnereaktioita. Olen nähnyt englanninkielisissä tiedelehdissä tietokoneella digitaalisesti piirrettyjä kolmiulotteisia kuvituksia, joissa mustaa pohjaa vasten kuvatut, kirkailla väreillä väritetyt pieneliöt on saatu näyttämään upeilta. Tämä kuitenkin vaatii kuvittajalta huomattavaa teknistä osaamista, eikä mikrobien esittäminen ollut tämän artikkelin kohdalla mitenkään välttämätöntä. Keskeiseksi tehtäväksi nousikin aluksi keksiä sellainen kuvitusidea, joka kiinnittäisi lukijan huomion ja visualisoisi artikkelin aihetta katsojaa miellyttävällä tavalla.

Tekstin ja taittopohjan perusteella minulle syntyi hyvin nopeasti mielikuva kuvituksen pohjaksi. Halusin luoda Tietäväisen ja Hännisen käyttämällä termillä ilmaistuna *kuvituskokonaisuuden* (2018, 12), jonka kerronta etenisi yhtäjaksoisesti koko sille varatun tilan eli kahden aukeaman yli. Ajatuksena oli, että kuvitus työntyisi ensimmäiselle sivulle sen vasemman laidan ulkopuolelta keskitaiteetta kohti kurottavana kätenä, joka pitelisi spray -pulloa. Etusormi painaisi pullosta liikkeelle pisaroi- van suihkun, joka suuntautuisi sopivasti draamaa tuovassa dynaamisessa kulmassa keskitaiteen yli. Seuraavalla sivulla suihkun viivat sulautuisivat vähitellen puiden ja kasvillisuuden muotoihin ja muodostaisivat sinne metsän. Näin visualisoitaisiin sitä, että ”metsäpöly” on ikään kuin ”pullotettua metsää”.

Samat viivat jatkuisivat myös sivun oikean laidan yli ja seuraavalla aukeamalla kuvitus alkaisi jälleen suoraan vasemmalta laidalta ikään kuin jatkaen samoja kaaria. Tällä kertaa siitä muodostuisi aluskasvillisuutta lähempää tarkasteleva kuva, jonka kohokohtana oikeanpuoleisella sivulla olisi paljaat jalat, jotka jatkuisivat sivun ylälaitaan asti. Tämä aukeama kertoisi siitä tekstin esiin tuomasta tosiasiaista, että vaikka mikrobituotteissa onkin paljon potentiaalia, parasta mikrobialtistusta ja immunipuolustuksen tehostusta on tulevaisuudessakin olla suorassa kosketuksissa luontoon.

Kun Hanna Kahranaho oli hyväksynyt kuvitusideani, jatkoin aiheen työstämistä. Oli yhtä aikaa sekä kiinnostavaa että haastavaa, että kuvituksen aihe ei ollut puhtaasti perinteistä luontokuvittamista, koska kuvitukseen sisältyi selvästi ihminen tai ihmisiä osana luontoa. Lisäksi isossa roolissa olisi luonnolle vieras, ihmisen tuottama esine.

Aloitin kuvitusten hahmottelun toisen aukeaman piirroksesta. Halusin hakea siihen inspiraatiota suoraan luonnosta, joten ajoin pyörällä lähimetsään ja otin siellä valokuvia aluskasvillisuudesta. Testasin samalla, miltä tuntuu ja näyttää seisoa paljain jaloin sammalikossa, ja otin jaloistani valokuvia. Tämän henkilökohtaisen luontokokemuksen välittäminen nousi ensimmäisen kuvituksen päätavoitteeksi. Vaikka toimeksiannossa oli ehdotettu melko abstraktia kuvitustyyliä, halusin tuoda kuviin paljon yksityiskohtia ja konkretiaa, sillä sekä kirjallisessa että visuaalisessa ilmaisussa realistisilta vaikuttavat yksityiskohdat ovat yksi keino luoda uskottavuutta, joka synnyttää katsojan mielessä illuusion aiheen autenttisuudesta. Halusin tällä tavalla tuoda käsin tehtyyn kuvitukseen elementtejä valokuvan totuusfunktioista, niin että kuvitukseni pystyisi välittämään sammalikossa seisomisen tunteen mahdollisimman vahvasti. Muistelin myös luvun 4.2 kuvittajien haastatteluja, joissa oli ilmennyt, että luontokuvittaminen on *katsojan yhdistämistä hänen omiin muistoihinsa luonnosta* ja sen kautta *luontoyhteyden aktivoimista ja palauttamista*. Toivoin, että kuvitukseni sai-

si ihmiset muistelemaan omia kokemuksiaan paljain jaloin luonnossa liikkumisesta ja inspiroimaan heitä kokeilemaan sitä uudestaan.

Tarvitsin paljon autenttisia yksityiskohtia myös siksi, että halusin ehdottomasti samalla näyttää, miten monimuotoista, kaunista ja kerroksellista aluskasvillisuus metsissämme on. Tätä kautta sain lisäksi kaivatun tilaisuuden tuoda kuviin mukaan perinteisempää luontokuvittamista piirtämällä niihin joitakin metsässä oikeasti esiintyviä lajeja niin tarkasti, että ne pystyy tunnistamaan.

Vaikeinta työprosessissa oli kuvituksissa käytettävän tekniikan valitseminen ja kuvien muuntaminen digitaaliseen muotoon. Oma kuvallinen ilmaisuni perustuu vahvasti käsin piirretyn viivan käyttöön. Toisin kuin monet muut, teen yleensä vain muutaman sentin kokoisia luonnoksia töistäni, ja varsinaisten kuva-aiheiden työstäminen perustuu hitaaseen ja aikaa vievään, intuitiiviseen ja improvisoituun viivan käyttöön, jolloin kuva syntyy vähitellen kynän kautta paperille suoraan alitajunnasta, eikä minulla vielä työstövaiheessa ole tarkkaa käsitystä siitä, miltä lopputulos tulee näyttämään.

Viivoihin pohjautuva tyyli sopi mielestäni nimenomaan näihinkin kuvitusaiheisiin, koska kyseessä oli liikettä sisältävän prosessin visualisoiminen. Mielestäni ilmaisuvoimaisen, dynaamisesti liikkuvan viivan käyttö on ylipäättään suuri voimavara, jota luontoaiheisissa kuvituksissa kannattaisi hyödyntää enemmän, sillä vastaava liikevaikutelma yleensä puuttuu luontovalokuvista.

Liike on tärkeä osatekijä myös luontokokemuksissa. Ulkona tuulee lähes aina, mikä saa kasvillisuuden liikehtimään. Toisaalta luonnossa paikasta toiseen kulkeva ihminen on itsekkin jatkuvassa liikkeessä, jolloin luontoa havainnoidaan ikään kuin jatkuvana visuaalisen tajunnan virtana, jossa yksittäiset elementit liukuvat pehmeästi esiin ja sulautuvat toisiinsa. Tätäkin vaikutelmaa on mahdollista ilmaista viivoilla.

Perinteisin tapa tuottaa viivaa sekä luonnossa että työpöydän ääressä on lyijykynä. Se onkin mielestäni yksinkertaisuudestaan ja vanhanaikaisuudestaan huolimatta ylivertainen tapa siirtää nähtyä ja kuviteltua päästä paperille. Lyijykynän jälki reagoi välittömästi piirtäjän ajatuksiin ja syntyvissä viivoissa on luonnolle ominaista pehmeyttä ja herkkyyttä. Myös tekstuurien, syvyysvaikutelmien sekä valojen ja varjojen kuvaaminen on teknisesti vaivatonta.

Koska jokaisen piirtäjän piirrosjälki on yksilöllinen, lyijykynä houkuttelee piirtäjän läsnäolon esiin paperille. Haluankin painottaa, että vaikka tein lopulliset piirrookset sisätiloissa valokuvien pohjalta enkä luonnossa luonnostellen (vuoden 2021 elokuussa Ilomantsin metsissä esiintyi vielä huomattavia määriä itikoita), lyijykynäpiirroksen tekeminen valokuvaa katsellen ei silti ollut valokuvan mekaanista kopioimisesta, vaan jokainen piirretty viiva pohjautui sekä alkuperäisen luontokoke-

muksen muistoon että valokuvan kautta uudelleenrepresentoituviin yksityiskohtiin, joita ilman valokuvamuistia olisi ollut mahdotonta myöhemmin palauttaa riittävän tarkasti mieleen. Lisäksi jokainen piirretty viiva sisälsi myös luovaa tulkintaa. Käsini ei ole mitenkään mahdollista toisintaa kaikkia aluskasvillisuuden yksityiskohtia, vaan piirtäjä joutuu valikoimaan niistä kaiken aikaa mielestään olennaisimpia ja yksinkertaistamaan niitäkin, koska luonnon muodot ovat loputtoman monimutkaisia.

Kuvitukseni sisältää myös paljon tietoista luonnon muuntelua. Jo metsässä siirsin kuusenkäyvyn lähelle jalkojani, jotta se toimisi kuvituksessa vektorinuolena ja ohjaisi katsetta paljaita jakoja kohti. Piirrosvaiheessa sommittelin todellisuutta kaarevampia linjoja maassa olevista oksista ja lisäsin työhön ruohonkorsia haluamiini paikkoihin ohjaamaan katseen suuntaa ja kehystämään kuvan tärkeimmän kohteen – jalat – niin, että ne saivat enemmän painoarvoa. Oikealle sivun laitaan lisätyt heinät taas pysäyttävät katseen ja kääntävät sitä niin, että huomio kääntyy takaisin pääasiaan. Lisäksi kuvitukseen on vasemmalle puolelle lisätty useita kasvilajeja alkuperäisen valokuvan ulkopuolelta kollaasimaisesti sommitellen mielestäni sopiviin kohtiin.

Ensimmäisen aukeaman metsäpölykuvitus perustuu oman välittömän luontokokemuksen sijaan enemmän mielikuvituksen ja netistä löytyneiden kuvien viitteelliseen käyttöön. Ensimmäisessä versiossa piirsin kuvan oikeaan laitaan ketun pään, koska ajattelin, että myös eläimet ovat osa metsän mikrobiomia. Piirsin tämänkin kuvituksen ensin lyijykynätyönä. Ketun pää kuitenkin skannautui todella huonosti. Kun seuraavassa työvaiheessa lähdin muuntamaan lyijykynätöitä digitaalisesti värilliseksi, ensimmäinen aukeaman kuvan työstäminen osoittautui vaikeaksi. Sain Hanna Kahranaholta hyvää palautetta, jossa hän totesi ketun nousevan tekstin aiheeseen nähden turhan hallitsevaan rooliin ja ehdotti sen korvaamista kasviaiheilla. Olin juuri käynyt sienestämässä, joten piirsin siitä inspiroituneena ketun tilalle kehnäsieniä ja iltakävelyllä metsästä löytämäni kauniin oravanmarjan oksan. Tämä ratkaisi sekä kuva-aiheen ongelmat että auttoi samaan toiseenkin kuvitukseen mukaan enemmän omia luontokokemuksia.

Samalla varmistui, ettei lyijykynän piirrosjälki toimisi riittävän hyvin digitaalisesti väritettynä, joten päätin tehdä molemmista töistä tussipiirroksia lyijykynäverssioiden avulla. Vaikka tussityöhön ei saakaan samanlaista luonnollista ja spontaanin kepeää viivaa, ne tuottavat suuremman kontrastin suhteessa valkoiseen paperiin, skannautuvat selkeämmin ja näyttävät siksi digitaalisesti väritettynä paremmilta. Tämä oli hyvä osoitus siitä, miten paljon kuvitusten toteuttamiseen käytetty tekniikka vaikuttaa lopputulokseen.

Koska mustavalkoisina kuvitukset olisivat olleet aivan liian dramaattisia artikkelin sävyyn nähden, muunsin ne digitaalisesti metsäiseen vihreään ja ihonväriä deno-

toivaan vaaleaan roosaan. En pyrkinyt väreissä tarkkaan realismiin vaan hain sävyillä enemmänkin tunnetta kirkkaasta kesäpäivästä. Kuvitusten työstämiseen meni kaik-
kine vaiheineen noin viikko.

KOONTI: Omien kuvitustöiden viestinnälliset funktiot

1. Luonnon representointi

- Tunnistettavissa olevia sieni- ja kasvilajeja
- Pohjautuvat suurelta osin realistisiin luontovalokuviin
- Pyrkivät pääosin realistiseen luonnon kuvaukseen

2. Kokemuksen ja kiinnostuksen välittäminen

- Toinen aiheista perustuu täysin omaan kokemukseen seisomista paljain ja-
loin sammalikossa ja kuvaa konkreettisesti tätä hetkeä ja omia jalkoja
- Taustalla myös omat sieniretket ja metsäkasveihin liittyvä lajituntemus

3. Tiedon välittäminen ja opettaminen

- Kuvitukset kertovat aiheesta yhdessä tekstin kanssa, mutta niihin ei kuiten-
kaan sisälly varsinaista faktatietoa aiheesta

4. Esteettiset tehtävät

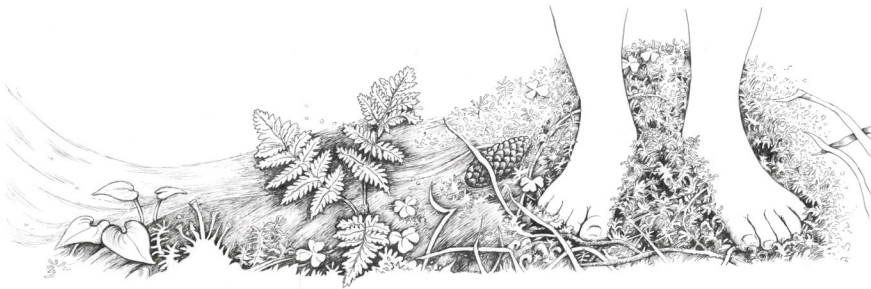
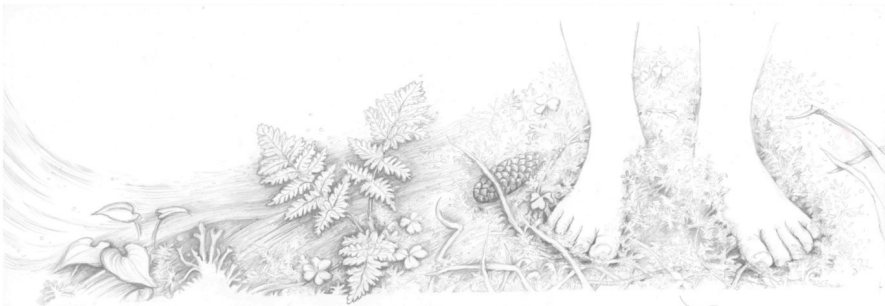
- Pyritään herättämään lukijan mielenkiinto ja houkutellaan lukemaan teksti
- Luodaan tekstiin vaihtelua, rytmiä ja dynaamista sommittelua
- Sitoo tekstin kaksi aukeamaa visuaalisesti yhteen
- Näyttää kauniilta
- Kirkkaiden värien ja pelkistetyn väriskaalan tarkoituksena luoda tekstiin so-
pivaa positiivista tunnelmaa
- Hyödynnetään tietoista sommittelua, elementtien yhdistämistä, pel-
kistämistä, fiktiivistä viivan käyttöä ja omaa persoonallista tyyliä

5. Vaikuttamistehtävä

- Kuvitukset pyrkivät houkuttelemaan ihmisiä kosketuksiin luonnon kanssa

KUVA 32. Ensimmäisen aukeaman kuvitus kolmella eri tekniikalla toteutettuna.
Kuvat: Marjaana Sivonen, 2021.

KUVA 33. Toisen aukeaman kuvitus kolmella eri tekniikalla toteutettuna. Kuva: Marjaana Sivonen, 2021.

Metsäpöly mulle tuokaa

Suomessa on kehitetty metsämikrobiute eli metsäpöly, joka vahvistaa ihmisen vastustuskykyä.

TEKSTI JOHANNA MEHTILÄ KUUVITUS HANNA KAHRANAHO

30 luontokuvitusta

Metsäpöly vastaa metsän maaperän mikrobiyhteisöä.

Luontokuvitusta

Tämä suoketju on edustamassa tutkimyksiä pe...
 Nopaa globaali kaupungistuminen...
 Grammassa miltäjälkeä bakteerija...
 Luontokuvitusta

31 luontokuvitusta

Pölyä kävelyä tai huonossa oledussa eivät vielä ai...
 Vain grammassa suuta on portti miltäjälkeä bakteer...
 Luontokuvitusta

Luontokuvitusta

Luontokuvitusta

Luontokuvitusta

Luontokuvitusta

32 luontokuvitusta

33 luontokuvitusta

KUVA 34. Omat kuvitukset taittotiedostoina. Kuvat: Hanna Kahranaho, 2021c.

6 Tulokset

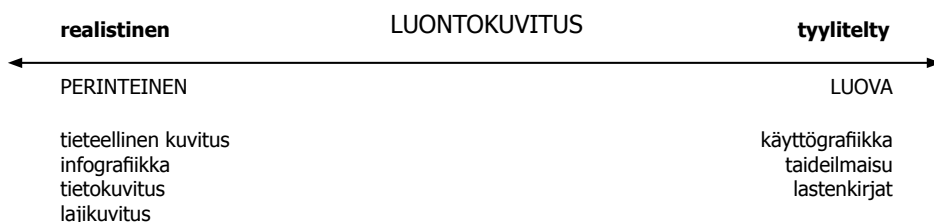
Tämä tutkimus on todistanut, että luontoaiheisten kuvitusten tekeminen on määrittävissä yhdeksi visuaalisen suunnittelun alalajiksi, jolla on pitkä historia ja alalle ominaisia käytäntöjä. Lisäksi on löydettävissä alan ammattilaisia, jotka ovat erikoistuneet kuvittamaan nimenomaan tämänkaltaisia aiheita, ja heidän työskentelytapojensa perusteella on mahdollista tehdä johtopäätöksiä luontokuvittamisen luonteesta.

Tutkimuksen alussa tutkimuskysymyksiin haettiin vastauksia tarkastelemalla luontokuvittamista yleisellä tasolla. Luontokuvituksia tekeviä ammattilaisia haastatteleamalla ilmeni, että heillä oli hyvin yhteneviä käsityksiä luontokuvitusten ja luontokuvittamisen luonteesta. Siksi heidän vastaustensa perusteella oli mahdollista kehittää luontokuvitus -termille tarkempi määritelmä, jonka mukaan luontokuvitukset ovat kuvittajan omiin kokemuksiin, havaintoihin, muistoihin, valokuviin, näytteisiin tai muihin vastaaviin lähteisiin pohjautuvia representaatioita luonnosta, joita tehdään joko käsin tai digitaalisesti piirtämällä ja maalaamalla. Kasvien, eläinten ja muiden eliölajien lisäksi luontokuvituksiin voi sisältyä myös ihmisiä osana luontoa. Luontokuvitukset pyrkivät yleensä realistiseen ja naturalistiseen esittämistapaan, mutta tyylin valinta riippuu kuvituksen käyttötarkoituksesta ja voi sisältää myös vapaampaa tulkintaa.

Päätutkimuskysymyksenä oli selvittää, millaisia luonnon representaatioita luontokuvitukset ovat. Heijastusteoreettinen representaatiotutkimuksen lähestymistapa osoittautui perustelluksi, sillä se, miten tarkasti ja realistisesti luontokuvitukset heijastavat olemassa olevaa luontoa, on tämän tutkimuksen perusteella ollut keskeinen kysymyksenasettelu luontokuvittamisen diskurssissa jo tieteellisen vallankumouksen aikana 1500–1700-luvuilla ja on edelleen tärkeä tavoite sekä luontokuvitusten tekijöille että niiden tilaajille. Näin ollen perinteisen luontokuvituksen käyttökohteissa onnistunut kuvitus on nimenomaan mahdollisimman realistinen esitys luonnosta, ja mitä tieteellisempi kuvituksen käyttötarkoitus on, sitä korkeammat realismisuuden ja objektiivisuuden kriteerit siihen kohdistuvat. Toisaalta Suomen Luonto -lehden kuvituksia tarkastellessa paljastui, että kaikissa artikkelikuvituksissa luonnon realistinen kuvittaminen ei ole yhtä tärkeää, ja kuvituksilta voidaan artikkelin sisällöstä riippuen myös tarkoituksellisesti hakea vapaampaa tyyllittelyä ja muita kuvittajan persoonalliseen piirrosjälkeen liittyviä esteettisiä ominaisuuksia.

Lisäksi tutkimuksessa havaittiin, että realistiseen luontokuvitukseen pyrkivät kuvituksetkin ilmentävät merkittävässä määrin tekijöidensä henkilökohtaisia kuvan-

tekemisen tyylejä, mikä näkyy erityisen selvästi esimerkiksi luvun 4.3 kuvitusnäytteissä. Toisin sanoen: realistisessakin luontokuvittamisessa on kyse tietoisesti valikoivasta ja luovasta piirtämisprosessista, eikä vain luonnon mekaanisesta jäljittelystä. Voidaankin ajatella, että luontokuvittamisessa on kyse tyyllillisestä jatkumosta, jossa joko realismiin tai tyyllittelyyn pyrkiminen korostuu kuvituksen käyttötarkoituksen mukaisesti, mutta kumpikaan tavoite ei koskaan toteudu absoluuttisesti vaan kuvituksissa on aina jossain määrin läsnä molempia ominaisuuksia.

Kaavio 4. Luontokuvitukset tyyllillisenä jatkumona

Haettaessa vastauksia kysymykseen, millaisia ammattilaisia luontokuvittajat ovat ja miten heidän kuvituksensa syntyvät, luontokuvittamista tarkasteltiin sekä historian että nykypäivän valossa. Historiallisessa katsauksessa todettiin, että visuaalisen suunnittelun alalle kuuluvana ammattina luontokuvittamisen juuret ulottuvat keskiajalle 1400-luvulla luostareissa lääkeyrteistä kertovien kasvikirjojen kuvituksiin sekä kirjapainotaidon keksimisen jälkeen puu- ja kuparilaatoille kaiverrettuihin eläin- ja kasviaiheisiin lajipiirroksiin. Perinteisen, realistiseen lajikuvaukseen pyrkivän luontokuvittamisen kultakautena voidaan pitää 1700- ja 1800-lukua, jolloin löytöretket, painomenetelmien kehittyminen sekä tieteellisistä ja taloudellisista intresseistä lähtöisin oleva pyrkimys ymmärtää luontoa synnyttivät valtavasti kysyntää luontoa realistisesti representoiville kuvituksille.

Luontokuvittaminen onkin jo 1700-luvulta lähtien ollut selkeästi tuotannollista toimintaa, jota luonnehtii tilausten saaminen, palkka tehdystä työstä sekä kuvittamisessa käytettävien välineiden ja painomenetelmien teknisen kehittymisen vaikutus siihen, millaisia kuvituksia on mahdollista valmistaa. Vaikka luontokuvitusten historia on sidoksissa luonnon teolliseen hyödyntämiseen, sekä kuvittajien että kuvitusten julkaisijoiden aikomuksista on niin historiallisessa tarkastelussa kuin nykypäivänakin löydettävissä myös halua edistää kuvitusten kautta luonnon arvostusta ja suojelua.

Kun vertaillaan 1700– ja 1800–luvulta säilyneitä tietoja nykypäivän kuvittajien työhön, luontokuvittamisen peruseräaatteet ovat säilyneet hyvin samankaltaisina. Se pohjautuu edelleen vahvasti kuvittajien omaan harrastuneisuuteen ja kiinnostukseen luontoa kohtaan. Luontokuvittajat liikkuvat paljon luonnossa ja tarkkailevat kuvittamiaan lajeja niiden aidoissa elinympäristöissä. Monet heistä ovat hankkineet luontoon liittyvää tietoa opiskelemalla. Näin ollen luontokuvitukset perustuvat sekä kuvittajien omakohtaisiin luontokokemuksiin että laajaan tietämykseen luonnosta.

Luontokuvitukset voivat syntyä suoraan luonnossa luonnostellen, mutta yleisempää on, että paikan päällä piirretyt kuvat toimivat luonnoksina, lähteinä ja raakaversioina lopullisille kuvituksille. Kuvittajat hyödyntävät työprosessissaan monipuolista aineistoa, ja nykyisin monet heistä harrastavat luontovalokuvaamista. Vaikka valokuva onkin tuotantomenetelmänä merkittävä kilpailija käsin tehdyille luontokuvituksille, valokuvien käyttö referenssinä on helpottanut etenkin eläinten lajikuviusta ja nostanut kuvitusten realistisuuden tasoa.

Lisäksi tutkimuksessa haluttiin selvittää, millaisia viestinnällisiä tehtäviä luontokuvittamiselle on löydettävissä graafisessa suunnittelussa. Tätä tarkasteltiin ensin yleisellä tasolla haastattelemalla ammattikuvittajia. Heidän kommenttiansa perusteella luontokuvitusten viestinnälliset tehtävät voitiin luokitella viiteen pääkategoriaan: luonnon representointi, kokemuksen ja kiinnostuksen välittäminen, tiedon välittäminen ja opettaminen, esteettiset tehtävät ja vaikuttamistehtävä.

Luontokuvittamista haluttiin tarkastella myös käytännön tasolla Suomen Luonto -lehden tuotettujen kuvitusten kautta. Siksi luontokuvitusten viestinnällisiä tehtäviä kartoittava kysely tehtiin myös Suomen Luonto -lehden toimituksen ammattilaisille. Vastausten perusteella Suomen Luonto -lehdessä julkaistujen luontokuvitusten viestinnälliset tehtävät olivat hyvin samankaltaisia kuin mitä ammattikuvittajien haastattelussa oli tullut ilmi, joten niitä pystyttiin tarkastelemaan samojen kategorioiden avulla.

Luonnon representoitumista selvitettiin analysoimalla vuoden 2020 Suomen Luonto -lehden numeroita ja niissä julkaistuja kuvituskuvia. Analyysi paljasti, miten selvästi valokuvat dominoivat luonnon ensisijaisena representaation keinona: niitä oli peräti 91% lasketusta aineistosta. Tärkein syy tähän löytyi valokuville ominaisesta totuusfunktioista. Koska lukijat pitävät valokuvia todisteina siitä, että kuvissa näkyvät asiat ovat oikeasti olemassa, niitä suositaan dokumentaaristen ja tietoa välittävien artikkelien kuvituksina.

Käsin tehtyjen kuvitusten osuus oli varsin pieni – yhdeksän prosenttia. Niistä jopa 92% oli perinteisiä luontokuvituksia, eli kuvissa esiintyi vain luonnonympäristöjä ja eliöitä, eikä lainkaan ihmisiä tai rakennettua ympäristöä. Perinteisistä

luontokuvituksista suuri enemmistö eli 88% oli lajikuvausta. Ei siis mikään ihme, että niin monet ihmiset pitävät juuri lajikuvausta luontokuvittamisen tyypillisimpänä esimerkkinä.

Kokemuksen ja kiinnostuksen välittämistä tarkasteltiin lehden vakio kuvittajien Jari Kostetin ja Juha Ilkan Suomen Luontoon tekemisen kuvitusten avulla. Juha Ilkka oli myös laatinut tätä tutkimusta varten prosessikuvauksen yhdestä lehteen tekemästään kuvitussarjasta. Tämä aineisto osoitti, että luontokuvittamisen viestinnällisiin tehtäviin todella kuuluu välittömien havaintojen representoiminen. Tämä poikkeaa siitä, mitä Salo (2000) ja Rantanen (2007) ovat kirjoittaneet aikakauslehtien kuvituskuvituskuvien tehtävistä. Heidän luokitteluisen valokuvia pidetään ainoana uutismaisen dokumentaarisuuden ja välittömien kokemusten representoinnin välineenä, kun taas käsin tehtyjen kuvitusten tehtäväksi jää visualisoida ajattelua vaativia, välittömistä havainnoista erillään olevia abstrakteja aiheita.

Kuitenkin erityisesti Jari Kostetin *Havaintokirja* -palsta, missä hän kertoo omista luontoretkestään narratiivisen tekstin ja paikan päällä luonnosteltujen piirrosten avulla, vastaa täysin Salon kuvailua, jonka mukaan *uutiskuva* perustuu välittömään havaintoon ja sensaatioon. Se täyttää myös Rantasen *dokumentoivan kuvan* tunnusmerkit, sillä sen tarkoituksena on välittää tietoa kohteestaan ja näyttää se lukijalle realistisesti, mikä vastaa Tietäväisen ja Hännisen (2018) luokittelussa paikalla olosta kertovaa *reportaasikuvitusta*. Salon (2000) tarkastelussa myös Jukka Ilkan *Luonnonkalenteriin* laatimat kuvitukset voitaisiin sijoittaa *reportaasikuvien* puolelle, sillä ne ovat laajempia tulkintoja juttuihin liittyvistä luonnonilmiöistä ja välittävät Ilkan omaa näkemystä sekä kirjaimellisesti hänen ”käsialaansa”. Vaikuttaakin siltä, että luontokuvituksia voidaan hyödyntää aikakauslehdissä poikkeuksellisen laajasti erilaisiin viestinnällisiin tehtäviin, koska ne sopivat sekä välittömien havaintojen, harkitusti koostettujen dokumentaaristen kuvasarjojen että abstraktimpien aiheiden esittämiseen. Näin luontokuvituksilla on mahdollista toteuttaa Salon (2000) luokittelun pohjalla olevan Peircen semioottisen tarkistelun kaikki tasot: *firstness*, *secondness* ja *thirdness* ja ne ovat Rantasen (2007) termein sekä *dokumentoivia* että *käsitteellisiä*.

Koska luontokuvittaminen on pitkän historiansa ajan ollut aina tiiviisti kytköksissä tieteelliseen kuvittamiseen ja tietokirjallisuuteen, ei ole yllättävää, että tiedon välittäminen ja opettaminen korostui voimakkaasti luontokuvitusten viestinnällisenä tehtävänä sekä ammattikuvittajien että Suomen Luonnon ammattilaisten haastatteluisissa. Suomen Luonto -lehdessä luontokuvitusten keskeinen tehtävä on välittää tietoa siitä, millaiselta eri lajit luonnossa näyttävät, mutta niiden avulla voidaan välittää tietoa mistä tahansa muistakin luonnonilmiöistä. Kuvittamisen vahvuus tiedonvälityksessä perustuu siihen, että piirtämällä on helppoa yksinkertaistaa, pelkistää,

korostaa ja yhdistellä kuva-aineistoa ja esittää sellaisia visuaalisen havainnollistamisen keinoja, joihin valokuva ei pysty.

Luontokuvitusten esteettiset tehtävät puolestaan rakentuvat siitä, että piirrosjälki näyttää olennaisesti erilaiselta kuin valokuva, jolloin kuvitettu teksti erottuu lehden muista osista. Sen lisäksi kuvitukset sisältävät rajattomasti mahdollisuuksia tyyllittelyyn. Tällöin luontokuvitukset lähestyvät kuvataiteiden estetiikkaa ja vetoavat katsojaan tekijän taitavuuden ja omaleimaisen henkilökohtaisen tyylin perusteella. Tällaisissa kuvituksissa ja käsin tehdyssä piirrosjäljessä tekijän läsnäolo näkyy ja välittyy voimakkaammin kuin valokuvissa. Ehkä juuri tästä syystä piirroksia käytetään usein silloin, kun kuvitukseen haetaan tunnetta ja puhuttelevuutta.

Vaikuttamistehtävästä kertoo se, että Suomen Luonto -lehden perimmäisenä tarkoituksena on antaa luonnolle ääni ja toimia luonnon hyväksi, ja siinä julkaistut kuvitukset tukevat osaltaan tätä pyrkimystä. Haastatteluaineiston perusteella myös luontokuvituksen ammattilaiset toivovat, että heidän kuvituksensa edistäisivät luonnon arvostusta ja suojelua.

Tutkimus tuotti tietoa myös siitä, miten kuvituksia valitaan julkaistavaksi Suomen Luonto -lehteen. Haastattelujen perusteella selvisi, että päävastuussa kuvitusten valinnasta, tilaamisesta ja tyyllillisistä ratkaisuista on lehden Art Director, mutta ainakin Suomen Luonto -lehdessä kuvituksista käytäviin keskusteluihin osallistuvat myös päätoimittaja, toimituspäällikkö, toimittajat ja verkkovastaavat. Lehden lukijoiltakin saadaan jonkin verran palautetta visuaalisista ratkaisuista ja heidän mielipiteitään pyritään huomioimaan. Näin ollen aikakauslehtien kuvittajat tekevät kuvituksia sekä lehden toimitusta että lukijoita varten.

Monet tekijät vaikuttavat siihen, milloin lehden artikkelit päätetään kuvittaa valokuvilla, ja milloin päädytään käyttämään käsin tehtyjä kuvituksia. Päätökseen vaikuttaa eniten artikkelin tekstin sisältö ja tyyli. Käytännössä valokuvat ovat usein ensisijaisia kuvitustapoja, mutta käsin tehtyjä kuvituksia käytetään esimerkiksi silloin, kun artikkelin aihe on abstrakti, aiheeseen ei ole saatavilla valokuvia, tarvitaan teknisiä ratkaisuja, joihin valokuva ei pysty (esim. poikkileikkauskuvat) sekä kun lajikuvi-tamiseen tai infografiikkaan haetaan vaihtelua ja yhtenäistä tyyliä. Kaiken kaikkineen kuvitukset ovat Suomen Luonnossa tarkkaan harkittu osa lehden identiteettiä ja niiden osuus halutaan pitää tasapainossa suhteessa siihen visuaaliseen kokonaisuuteen, mikä jokaisesta numerosta muodostuu.

Tutkimuksen lopussa sain tilaisuuden tutkia luontokuvittamista oman työskentelyn kautta tekemällä kaksi kuvituskuvaa Suomen Luonnon artikkeliin. Pystyin hyödyntämään työskentelyssä tutkimuksessa oppimiani asioita ja erityisesti luontokuvitusten viestinnällisten tehtävien ja Suomen Luonto -lehden visuaalisen identiteetin

tuntemusta. Lisäksi kuvitusprosessi tuotti tietoa siitä, miten monenlaisista aineksista kuvitukset syntyvät. Toisaalta työskentelyä ohjasivat artikkelin tekstin sisältö, toimeksiannon kriteerit ja Art Directorin kommentit, toisaalta siinä pystyi ilmentämään myös omia ideoita, intentioita, luontokokemuksia ja henkilökohtaista kuvien tekemisen tyyliä.

7 Pohdinta

Tämän tutkimuksen tekeminen on ollut malliesimerkki hermeneuttisesta prosessista. Sitä mukaa kun tutkielma on edistynyt, alkuperäinen esiymmärrys luontokuvittamisesta on täydentynyt. Ja mitä enemmän aiheesta on kertynyt tietoa, sitä selvemmin myös tutkimuksen rakenne on hahmottunut. Hermeneuttista on sekin, että valmiin tutkielman luvut viittaavat niin monin paikoin toisiinsa, että ne vaikuttavat keskustelemaan keskenään ja muodostavat yhdessä monipuolisen katsauksen luontokuvituksiin ja luontokuvittamiseen.

Mielestäni tutkimus onnistui siinä, mitä se lähti tavoittelemaan. Kun tutkimuskysymyksiin ei löytynyt vastauksia julkaistuista teoksista, oli menetelmällisesti perusteltua hankkia tietoa suoraan alan ammattilaisilta. Kolmen haastattelukysymyksen sarja tuotti monipuolista tietoa luontokuvittamisesta ja saman aineiston perusteella löytyi vastauksia kahteen tutkimuskysymykseen: mitä luontokuvitukset ovat ja mitä viestinnällisiä tehtäviä niillä on.

Haastatteluissa ilmeni, että ammattikuvittajilla todella oli paljon luontokuvittamista koskevaa tietoa ja heidän näkemyksensä olivat niin yhteneviä, että saadut vastaukset vaikuttavat luotettavilta. Lisäksi tutkimuksen vaiheet oli suunniteltu niin, että yleisemmällä tasolla saatuja tuloksia pystyttiin heti seuraavassa vaiheessa vertaamaan käytännön tasoon, ja siten testaamaan, pitivätkö löydetyt väitteet paikkansa. Näin esimerkiksi kuvittajien haastatteluissa esiin nostamia luontokuvitusten ominaisuuksia, luontokuvituksen työtapoja ja ammattilaisuuden käytäntöjä päästiin heti seuraavassa luvussa vertaamaan siihen, millaisia työuria, toimintatapoja ja julkaistuja kuvituksia oikeilla luontokuvituksen ammattilaisilla ilmeni.

Ammatikseen nimenomaan luontokuvituksia tekevät ihmiset olivat fantastisia haastateltavia. Heiltä saatiin runsaasti kaivattua tietoa luontokuvittamisesta ammattimaisena toimintana ja loistavia esimerkkejä julkaistuista kuvituksista. Luontokuvittamista kartoittava tutkimus olisikin täysin turha, jos siihen ei sisältyisi kuvallisia esimerkkejä luontokuvituksista. Juha Ilkan, Jari Kostetin, Laila Nevakivi-Huovisen ja Seppo Polameren työt kertovat taidokkaalla visuaalisuudellaan luontokuvittamisesta enemmän kuin koko muu tutkimus yhteensä, koska kuva kertoo itsestään visuaalisesti mittaamattomasti enemmän kuin kirjoitettu kieli.

Sähköpostihaastattelu oli metodina oivallinen tapa kerätä tietoa. Tekstimuotoisia vastauksia ei tarvinnut erikseen litteroida ja niitä oli mahdollista lainata sanatarkasti, jolloin haastateltavien kommenttien alkuperäiset merkitykset pääsivät

tutkimuksessa esiin sellaisinaan.

Luontokuvittajien työstä kerätyn tiedon osalta yleistettävyyteen ja tulosten luotettavuuteen viittaa se, että heidän työskentelystään löytyi hyvin samankaltaisia piirteitä sekä historiallisessa tarkastelussa että nykytilanteessa. Se todistaa lisäksi siitä, että luontokuvittaminen todella on määriteltävissä omaksi kuvittamisen alalajikseen, jolla on nimenomaan sille ominaisia työskentelytapoja ja viestinnällisiä tehtäviä.

Myös Suomen Luonto -lehden ammattilaiset olivat erittäin hyvä kohderyhmä haastattelulle, koska heiltä löytyi laajaa asiantuntemusta luontokuvitusten käytöstä aikakauslehdissä ja vastauksia siihen, miten ja millä perusteilla luontokuvituksia valitaan julkaistavaksi. Lisäksi aiemmin laadittua luontokuvitusten viestinnällisten tehtävien luokittelua oli helppo soveltaa Suomen Luonto -lehden kuvitusten tarkasteluun, mikä kertoo luokittelun toimivuudesta.

Sen sijaan Suomen Luonto -lehden kuvituskuvien sisällönanalyyseissä kuva-aiheiden luokittelutapoihin ja laskelmiin saattoi sisältyä pieniä epätarkkuuksia. Jos joku toinen tutkija tekisi saman analyysin, yksittäisiä kuvatyyppejä koskevat luvut voisivat joinakin kuukausina olla hieman erilaisia. Aineiston suuresta määrästä johtuen kuvatyyppeiden lopulliset, yhteenlasketut prosenttiosuudet pysyisivät silti niin samanlaisina, ettei aineiston perusteella tehtyihin johtopäätöksiin tulisi muutoksia.

Ammattilaisten haastatteleminen oli kokonaisuudessaan hyvä tutkimusmetodi myös siksi, että se tuotti ajantasaista tietoa tutkimuksen kohteesta. Koska luontokuvittamista ei ole aiemmin tutkittu Suomessa graafisen suunnittelun näkökulmasta, käytännössä kaikki tutkimuksen tulokset ovat uutta tietoa.

Itselleni tutkimuksen hienoin, haastavin ja merkityksellisin osio oli omien luontokuvitusten tekeminen Suomen Luonto -lehden artikkeliin. Ajoitus ei olisi voinut olla parempi, koska olin juuri sitä ennen saanut kirjoitettua loppuun tutkielman analyysiosuuden, ja pystyin hyödyntämään kaikkea siihen sisältynyttä tietoa kuvitusten tekemisessä. Toimeksianto antoi arvokasta kokemusta kuvittamisesta ammattimaisena toimintana, lisäsi ymmärrystä piirtämisen eri tekniikoiden visuaalisista ominaisuuksista – ja tuntui suurelta kunnialta.

Koska tutkielmaan sisältyy sen laajuuteen nähden monia teoreettisia näkökulmia ja luontokuvittamista lähestytään niin monesta eri suunnasta, ilmiöiden käsittely jää väistämättä jossain määrin pintapuoliseksi. Jo pelkästään luontokuvittamisen historiasta voisi kirjoittaa vaikka kuinka monia laajoja teoksia, tekijöiden esittelyyn pystyttiin ottamaan mukaan vain neljä suomalaista luontokuvittajaa ja luontokuvittamisen monista käyttötarkoituksista on tarkemmin tarkasteltu vain yhtä esimerkkitapausta, Suomen Luonto -lehden kuvituksia. Moninäkökulmaisuuutta kuitenkin puoltaa se, että kun aihetta ei ole juurikaan tutkittu aikaisemmin, useista eri näkökul-

mista kumpuava katsantotapa auttaa luomaan kokonaiskuvaa kartoitettavasta ilmiöstä. Lisäksi silloin kun useista eri teoreettisista näkökulmista kootut ja eri aikakausilta sekä monilta asiantuntijoilta kerätyt tiedot antavat keskenään hyvin samansuuntaista informaatiota, se lisää luottamusta siihen, että saadut tulokset eivät ole sattumanvaraisia.

Aiemman tutkimuksen niukkuudesta johtuen luontokuvittaminen tarjoaisi valtavasti aiheita jatkotutkimuksiin. Tämän tutkimuksen suurimpana heikkoutena voidaan pitää sitä, ettei siihen sisälly lainkaan vastaanottajalähtöistä kuvitusten tutkimusta. Olisikin jatkossa mielenkiintoista tarkastella luontokuvitusten viestinnällisiä funktioita esimerkiksi Suomen Luonnon lukijoita haastatteleamalla. Lehdessä julkaistun lukijapalautteen perusteella on mahdollista, että lehdessä julkaistu aineisto todella välittää lukijoille aidontuntuksia luontokokemuksia:

Jo pelkän jutun lukeminen sai aikaan seesteisen olon aivan kuin olisi jo kulkenut metsässä lähes näkymätöntä polkua pitkin etsien sopivaa kallionnykälettä evästauon pitämiseen. (Suomen Luonto, 9/2020)

Lukija pääsee kokonaan irti arjesta, näkee ja kuulee ympärillään toinen toistaan upeampia pohjoisen siivekkäitä. Tuhon partaalla roikkuvassa maailmassa siis pääsee vielä jossain todellisen luonnon kokemuksen äärelle. (Suomen Luonto, 5/2020)

Edellisissä esimerkeissä lukijat viittaavat lehdessä julkaistujen artikkelien teksteihin sekä luontovalokuvilla toteutettuihin kuvituskuviin. Olisi kiinnostavaa tarkastella, voivatko myös käsin tehdyt luontokuvitukset saada lukijoissa aikaan vastaavia tunteuksia, sekä mitä muita kuvitusten viestinnällisiä tehtäviä lukijat luontokuvituksista löytäisivät.

Tässä tutkielmassa esiin nostetut luontokuvittajat työskentelevät pääosin perinteisillä tekniikoilla lyijykynän ja vesivärien avulla. Nykyisin osa kuvittajista kuitenkin käyttää enimmäkseen digitaalista piirtämistä ja kuvankäsittelyohjelmia myös luontoihden kuvaamisessa. Yksi jatkotutkimuksen aihe voisikin olla kartoittaa, miten tämä vaikuttaa luontokuvittamisen käytäntöihin ja syntyviin kuvituksiin. Graafinen ala on aina ollut herkkä tuotantovälineiden kehityksen tuomille muutoksille, ja tällä hetkellä käynnissä on valtava siirtymä perinteisestä printtimediasta sähköisiin päätelaitteisiin ja digitaalisiin ympäristöihin. Tämä tarjoaa myös luontokuvittamiselle aivan uusia mahdollisuuksia vaikkapa multimodaalisten kuvitusten muodossa. Olisi kiehtovaa pohdiskella, sisältääkö tulevaisuuden luontokuvittaminen enemmän animointia ja liikkeen ja äänen yhdistämistä kuvituskuviin, millaisia tällaiset luonnon

representaation muodot käytännössä olisivat ja miten niitä voitaisiin parhaiten hyödyntää.

Toisaalta muutokset tuotantovälineissä ovat myös uhka. Kameratekniikat ovat nykyisin lähes kaikkien ulottuvilla ja luontovalokuvia on saatavilla niin paljon, että niiden käyttö artikkelien kuvituksena on vaivatonta ja halpaa. Se voi houkuttaa lehtien julkaisijoita suosimaan valokuvia silloinkin, kun käsin tehtyjen kuvitusten käyttöön olisi hyvät perusteet. Lisäksi jo tällä hetkellä osa käsin tehdyistä kuvituksista tulee suoraan internetin kuvapankkeista, mikä vähentää uusien kuvitustilausten määrää. Tämän tutkimuksen perusteella nimenomaan varta vasten jonkin tietyn tekstin visuaalisoinniseksi tehdyt kuvitukset kuitenkin tarjoavat niin monia merkittäviä mahdollisuuksia monipuoliseen ja näyttävään visuaaliseen tiedonvälitykseen sekä tunteiden ja tunnelmien kuvaamiseen, että niitä kannattaisi jatkossakin hyödyntää.

Tässä tutkimuksessa saatiin jo alustavia tuloksia luontokuvitusten vaikuttamistehtävistä ja siinä riittää työsarkaa. Siinä missä 1800-luvulla *Perry's Arcadan* esipuheen kirjoittaja vaikuttaa ymmärtäneen erinomaisesti, miten pitkälle ihmisten hyvinvointi riippuu luonnon prosesseista, valitettavasti 2020-luvulla monet näyttävät unohtaneen, ettei ruoka edelleenkaan tule laboratorioista eikä kukaan elä tällä maapallolla irrallaan luonnosta. Tieteen kehityksestä huolimatta me olemme edelleen täysin riippuvaisia maaperäbakteereista, pölyttäjähönteisistä, suotuisasta ilmastosta, lämpötiloista, sateista, puhtaasta ilmasta ja juomaveden riittävydestä. Luonto on meissä läsnä vielä sitäkin lähempänä: sisällämme oleva suolistobakteerikanta, johon ruuansulatus ja immuunipuolustus perustuu, on peräisin maaperän bakteereista. Me olemme kirjaimellisesti tulleet maasta ja hyvinvointimme ja terveytemme on sidoksissa siihen, miten tätä maata kohtelemme. Kuitenkin aivan liian moni tekijä uhkaa tällä hetkellä luontoa ja sen monimuotoisuutta.

Näin ollen tämän tutkimusaiheen tärkeys kiteytyy lopulta siihen, että tulevaisuutta uhkaavien ympäristökatastrofien torjumiseksi tarvitaan juuri nyt kaikkia mahdollisia keinoja, joilla ihmiset voidaan saattaa uudestaan tietoiseksi siitä, miten luonto toimii ja miten elintärkeää, haurasta, kallisarvoista ja kaunista se on. Siksi luontoa tulee jatkuvasti representoida ja tehdä se hyvin. Tarvitaan sekä tehokasta tiedonvälitystä että esteettistä näyttävyyttä. On myös tärkeää välittää luontokokemuksia ja houkuttaa ihmisiä ulos luontoon kokemaan niitä itse.

LÄHTEET

Tutkimuskirjallisuus

- Baigrie, B. (1996).** *Picturing Knowledge : Historical and Philosophical Problems Concerning the Use of Art in Science.* University of Toronto Press. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.ulapland.fi/lib/ulapland-ebooks/reader.action?docID=4671829> (Luettu 6.5. 2021)
- Dickenson, V. (1998)** *Drawn from life: science and art in the portrayal of the New World.* University of Toronto Press.
Ebook Central Academic Complete International Edition (Luettu 6.5.2021)
- Forss, A. (2007).** *Paikan estetiikka: Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa.* Helsinki: Yliopistopaino.
- Furlong, G. (2015)** *Treasures from UCL.* UCL Press.
DOAB Directory of Open Access Books (Luettu 6.5.2021)
- Hall, S. (toim.) (1997).** *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices.* Lontoo: Sage.
- Hatva, A. (1993).** *Kuvittaminen.* Helsinki: Rakennustieto.
- Heller, S. & Chwast, S. (2008).** *Illustration: A Visual History.* New York, NY: Harry N. Abrams.
- Hänninen, V. & Tietäväinen, V. (2018).** *Kertova kuva: Journalistisen kuvituksen mahdollisuuksia ja keinoja.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Häyrynen, M. (2005).** *Kuvitettu maa: Suomen kansallisten maisemakuvastojen rakentuminen.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jennings, S. (1987).** *The New Guide to Professional Illustration and Design.* London: Headline Book Publishing.
- Knuutila, T. & Lehtinen, A. (2010):** *Representaatio - Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi.* Gaudeamus, Helsinki.
- Koponen, J., Hildén, J. & Vapaasalo, T. (2016).** *Tieto näkyväksi: Informaatiomuotoilun perusteet.* Helsinki: Aalto yliopisto.

- Lukkarinen, V. (2015).** *Piirtäjän maisema: Paikan kokeminen piirtämällä.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Meggs, P. & Purvis, A. (2012)** *Meggs' history of graphic design.* Ebook Central perpetual (luettu 6.5.2021)
- Messariss, P. (1997).** *Visual Persuasion. The Role of Images in Advertising.* Ebook Central perpetual (luettu 6.5.2021)
- Mäkiranta, M. (2015).** *Kuvien lukeminen.* Teoksessa Hurtig, J., Laitinen, M. & Uljas-Rautio, K. (2015). *Ajattele itse!: Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet.* Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nikula, S. (2012).** *Paikan henki: Matkailijan mielikuvasta graafiseksi kuvaksi.* Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Petit, R. (2009)** *Perry's Arcana: A Facsimile Edition.* Ebook Central Academic Complete International Edition (Luettu 6.5.2021)
- Rantanen, L. (2007).** *Mistä on hyvät lehdet tehty?* Hill and Knowlton.
- Salo, M. (2000).** *Imageware: Kuvajournalismi mediafuusiossa.* Jyväskylä: Gummerus.
- Seppänen, J. (2004).** *Katseen voima: Kohti visuaalista lukutaitoa.* Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, J. (2005).** *Visuaalinen kulttuuri: Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle.* Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, J. & Väliverronen, E. (2012).** *Mediayhteiskunta.* Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, J. (2014).** *Levoton valokuva.* Tampere: Vastapaino.
- Suonpää, J. (2002).** *Petokuvan raadollisuus.* Tampere: Vastapaino.

Internet-lähteet

- Cuadrado, J. (1997).** *Natural history Illustration.* Architectural Digest. 1997;54(5):142–203. (Luettu 6.5.2021.)

Cummings, M. (2015). Audubon's 'Birds of America' at Yale: creating a masterwork one feather at a time.

Saatavilla: <https://news.yale.edu/2015/06/30/audubon-s-birds-america-yale-creating-masterwork-one-feather-time>

(Luettu 1.9.2021)

Hakoköngäs, E. (2021). *Värillisen mainosvalokuvan historiaa.*

Saatavilla: <http://valokuvataiteenmuseo.blogspot.com/2014/12/varillisen-mainosvalokuvan-historiaa.html> (Luettu 28.5.2021)

Halkka, A. & Kauppinen, J. (2021). *Luonnon ääni - Suomen Luonto 80 vuotta.*

Saatavilla: <https://suomenluonto.fi/artikkelit/luonnon-aani-suomen-luonto-80-vuotta/>

(Luettu 28.5.2021)

Kansallinen mediatutkimus (KMT). (2020).

Saatavilla: https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2021/01/KMT_2020_lukijamaarat-26-01-2021.pdf

(Luettu 28.5.2021)

Langston, E. (2016). Birder, Painter, Troll, and Trickster – The Secret Life of John James Audubon.

Saatavilla: <https://www.audubon.org/news/birder-painter-troll-and-trickster-secret-life-john-james-audubon>

(Luettu 3.9.2021)

Nature. (2021). *History of Nature.*

Saatavilla: <https://www.nature.com/nature/about/history-of-nature>

(Luettu 25.5.2021)

Mujunen, J. (2016). *Luonnontieteellisen julisteen vaatimukset: Kuvitus D. diademasta julisteeseen.* Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201605036017>

(Luettu 14.4.2021)

Sanoma (2021). *Lehtiuutus Tiede Luonto pureutuu ajankohtaisiin luonto- ja ympäristöaiheisiin.*

Saatavilla: <https://media.sanoma.fi/ajankohtaista/2019-03-15-lehtiuutus-tiede-luonto-pureutuu-ajankohtaisiin-luonto-ja>

(Luettu 28.5.2021)

Suomen Luonnon mediakortti. (2021). *Suomen Luonnon mediakortti.*
Saataavilla: <https://www.mediakortit.fi/mediakortit/suomen-luonto/284/#kmt-profiles>
Luettu 28.5.2021

Taina, H. & Loiri, P. (2017). *Seppo Polameri 1936–2017.* Helsingin Sanomat
5.2.2017

Tiede Luonnon mediakortti (2021).
Saataavilla: <https://www.mediakortit.fi/mediakortit/tiede-luonto/1155/#kmt-profiles> (Luettu 28.5.2021)

Tiede Luonto (2021).
Saataavilla: <https://www.tiede.fi/teema/tiede-luonto>
(Luettu 28.5.2021)

Tieteen tiedotus ry. (2019). Toimintakertomus vuodelta 2019
http://www.tieteentiedotus.fi/files/Toimintakertomus_2019.pdf
Luettu 28.5.2021

Tieteen termipankki. (2021). *Ympäristötieteet: luonto.*
Saataavilla: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Ympäristötieteet:luonto>
(Luettu 27.5.2021)

Vainio, J. (2012). *Maalaava metsämies.* Kuvittaja -lehti 2/2012 s.12–19.

Watkins, F. (2021). *Medieval herbal manuscripts.*
<http://www.herbalhistory.org/home/medieval-herbal-manuscripts/>
Luettu 27.5.2021

Julkaisemattomat lähteet

Kahranaho, H. (2021a). Sähköpostivastaus tutkijalle. 23.3.2021

Kahranaho, H. (2021b). Sähköpostivastaus tutkijalle. 10.5.2021

Kahranaho, H. (2021c). Sähköpostivastaus tutkijalle. 7.9.2021

Halkka, A. (2021). Sähköpostivastaus tutkijalle. 26.5.2021

Hietämäki, H. (2021). Sähköpostivastaus tutkijalle. 6.4.2021

Ilkka, J. (2021a). Sähköpostivastaus tutkijalle. 27.1.2021

- Ilkka, J. (2021b).** Sähköpostivastaus tutkijalle. 5.5.2021
- Ilkka, J. (2021c).** Sähköpostivastaus tutkijalle. 18.8.2021
- Kostet, J. (2021).** Sähköpostivastaus tutkijalle. 24.3.2021
- Koskelo, R. (2021).** Sähköpostivastaus tutkijalle. 21.5.2021
- Leiman, A. (2021).** Sähköpostivastaus tutkijalle 10.8.2021
- Nevakivi, L. (2005).** *”Kuupeilin hetki” – kuvittajan vapautuminen luovuuteen.*
Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Nevakivi-Hirvonen, L. (2021).** Sähköpostivastaus tutkijalle. 7.4.2021
- Vasamies, H. (2021).** Sähköpostivastaus tutkijalle. 17.8.2021

Kaavioluettelo

- KAAVIO 1.** Tutkielman rakenne etenemiskaaviona, s.9.
- KAAVIO 2.** Luonnon representoituminen Suomen Luonnon numerossa 9/2020, s.61.
- KAAVIO 3.** Aikakauslehden kuvitusprosessin aktiivisia toimijoita, s.79.
- KAAVIO 4.** Luontokuvitukset tyylillisenä jatkumona, s.89.

Kuvaluettelo

- KANSIKUVA:** Marjaana Sivonen, 2021.
- KUVA1.** Lapsena tekemäni lintupiirustus. Kuva: Marjaana Sivonen, 1982.
- KUVA 2.** Esimerkki 1400-luvulta kasvioon tehdystä puupiirroksesta, Treasures from UCL, s.67.
- KUVA 3.** Esimerkki 1700-luvulta tehdystä kuparikaiverruksesta,
Dickenson: Drawn from Life: Science and Art in the Portrayal of the New World, s.101.
- KUVA 4.** Koala. Petit: Perry’s Arcada s. 160.
- KUVA 5.** Delfiini. Petit: Perry’s Arcada s. 136.
- KUVA 6a** Ivory-billed woodpecker, 1829.

KUVA 6b. Louisiana tanager, 1837.

Kuvat: The Birds of America; from original drawings by John James Audubon. Yale University Library Digital Collections.

KUVA 7. Seppo Polameri. Kuva: Ilja Koivisto / Suomen Metsästysmuseum.

KUVAT 8–12. Seppo Polameren kuvituksia Metsästys ja kalastus -lehteen. Kuvat: Angelica Leiman.

KUVA 13. Laila Nevakivi-Huovinen. Kuva: Henna Hietämäki.

KUVAT 14–17. Laila Nevakivi-Huovisen akvarellikuvituksia. Kuvat: Henna Hietämäki.

KUVA 18. Jari Kostet. Kuva: Jari Kostetin kuva-arkisto, 2021.

KUVAT 19–21. Jari Kostetin kuvitusnäytteitä. Kuvat: Jari Kostet.

KUVA 22. Juha Ilkka. Kuva: Juha Ilkan kuva-arkisto, 2021.

KUVAT 23–25. Juha Ilkan kuvitusnäytteitä. Kuvat: Juha Ilkka.

KUVA 26. Kuvitus Suomen Luonto -lehteen. Kuva: Juha Ilkka, 2021.

KUVA 27. Kuvitus Suomen Luonto -lehteen. Kuva: Juha Ilkka, 2021.

KUVA 28. Kuvitus Suomen Luonto -lehteen. Kuva: Juha Ilkka, 2021.

KUVA 29. Lopullinen lehdessä julkaistu Luonnonkalenteri -palsta PDF-taittotiedostona. Kuva: Hanna Kahranaho, 2021.

KUVA 30. Esimerkkejä Jari Kostetin *Luonnoskirja* -palstoista. Kuvat: Hanna Kahranaho, 2021.

KUVA 31. Kuvitusten pohjana käyttämiäni valokuvia omalta metsäretkeltä. Kuvat: Marjaana Sivonen. 18.8.2021.

KUVA 32. Ensimmäisen aukeaman kuvitus kolmella eri tekniikalla toteutettuna. Kuvat: Marjaana Sivonen, 2021.

KUVA 33. Toisen aukeaman kuvitus kolmella eri tekniikalla toteutettuna. Kuvat: Marjaana Sivonen, 2021.

KUVA 34. Omat kuvitukset taittotiedostona. Kuvat: Hanna Kahranaho, 2021.